

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I
HERCEGOVINE
TUZLANSKI KANTON
Ministarstvo obrazovanja, nauke,
kulture i sporta

BOSNIA AND HERZEGOVINA
FEDERATION OF BOSNIA AND
HERZEGOVINA
TUZLA KANTON
Ministry of education, science,
culture and sports

NASTAVNI PLAN I PROGRAM za treći razred devetogodišnje osnovne škole

NASTAVNI PLAN ZA TREĆI RAZRED DEVETOGODIŠNJE OSNOVNE ŠKOLE

REDNI BROJ	OBAVEZNI NASTAVNI PREDMETI	SEDMIČNI BROJ NASTAVNIH SATI	GODIŠNJI BROJ NASTAVNIH SATI
1.	Bosanski, hrvatski i srpski jezik i književnost	4	140
2.	Strani jezik	2	70
3.	Matematika	3	105
4.	Moja okolina	3	105
5.	Muzička /Glazbena kultura	2	70
6.	Likovna kultura	2	70
7.	Tjelesni i zdravstveni odgoj	2	70
	UKUPNO:	18	630
	Izborni, fakultativni predmeti		
8.	Vjeronauka-Religijska kultura	1	35
	Dopunaska nastava Vannastavne aktivnosti Fakultativna nastava	1	35
	UKUPNO OPTEREĆENJE UČENIKA :	20	700

*Bosanski, hrvatski i srpski
jezik i književnost*

Bosanski, hrvatski i srpski jezik i književnost (140 nastavnih časova)

Čitanje i pisanje

Usavršavanje tehnike čitanja: pravilno i izražajno čitanje

Rad na poboljšanju razumijevanja pročitano

Usvajanje štampanih slova ćiriličnog pisma

Sricanje, čitanje riječi ,rečenica štampanih ćiriličnim pismom

Čitanje kraćeg teksta tiskanog ćiriličnim pismom ,reprodukcija pročitano

Napomena: Usvajanje štampanih slova ćirilice se može realizirati u prvom ili u drugom polugodištu, po izboru nastavnika

Čitanje i interpretacija književnog teksta

Štiva u čitankama

Lektira

Jezik

Rječnik

Gramatika

Pravogovor

Pravopis

Kultura izražavanja

Narativni i deskriptivni oblici

Pričanje

Prepričavanje

Medijska kultura

Filmske vrste:Igrani film (film za djecu)

Izražajna sredstva filmske umjetnosti : filmska slika, zvuk, tišina, glazba
(književno djelo-film,uporedba)

Glumac, uloga, gluma

<p style="text-align: center;">ČITANJE I PISANJE ODGOJNO-OBRAZOVNI CILJEVI I ZADAĆE – OČEKIVANI REZULTATI</p>			
<p style="text-align: center;">SPOZNAJNO PODRUČJE</p>	<p style="text-align: center;">AFEKTIVNO PODRUČJE</p>	<p style="text-align: center;">PSIHOMOTORIČKO PODRUČJE</p>	<p style="text-align: center;">OČEKIVANI REZULTATI</p>
<p style="text-align: center;">Znanja, vještine, sposobnosti</p>	<p style="text-align: center;">Stavovi, vrijednosti, interesi</p>		
<p>U latiničnom pismu</p> <ul style="list-style-type: none"> - Usredotočenost pažnje na sadržaj, prepoznavanje ortografskih znakova i njihove uloge, posebice u glasnom čitanju. - Mogućnost razumijevanja reprodukcije. - Mogućnost uočavanja uporišnog mjesta u tekstu. - Sposobnost uopćavanja. - Čitanje rečenica u sebi, razumijevanje smisla. - Čitanje kraćeg teksta u sebi, odgovori na postavljena pitanja: o toku događaja, o likovima, zaključivanje o poruci. - Čitanje zagonetki i poslovice, objašnjavanje smisla. - Pisanje pisanih latiničnih slova, pravilno povezivanje u strukturu riječi. <p>U ćiriličnom pismu</p> <ul style="list-style-type: none"> - Zna tiskana ćirilična slova, sriče riječi rečenice, čita. - Razumije smisao pročitanog i reproducira 	<ul style="list-style-type: none"> - Knjiga nije samo poruka, nego i radost, užitak. - Čitanjem sakupljamo obavijesti, proširujemo znanje, poboljšavamo komuniciranje. - Ne čitamo samo knjige. - Čitamo tragove. - Čitamo misli. - Čitamo zemljovide. - Prepoznamo namjere. (čitamo) - Prepoznamo osjećaje. - Čitamo da bismo razumjeli sebe i svijet oko sebe. - Knjige su važne i u sticanju iskustva (Čitamo upute, poruke, obavijesti). - Čitamo iz knjiga, s TV ekrana, plakata, reklamnih panoa, kompjutorskog zaslona. - Pismo je veoma važno u komuniciranju. - Kompjutor ne može zamijeniti naše pisanje. - Lijepo pisanje je znak poštovanja, uvažavanja osobe kojoj pišemo. - Pismo je dio jezičnoga i kulturnog identiteta. - Važno je znati iskazati misao u usmenom i pisanom obliku. 	<ul style="list-style-type: none"> - Kombinirana riječi pokrete radi prenošenja poruke. - Predstavljaju situacijski kontekst neverbalnim znacima (pogledom izražavam sumnju, strah, nježnost). - Izrazom lica pokazuju kako se osjećao lik u priči, kako je izgledao u situaciji: razočarenja, Izgubljenosti ili kad je bio sretan. - Sastavljanje rečenica od ispremetanih riječi, a da rečenica nosi mudrost i da je poticaj za razmišljanje. - Riječ do riječi poruka. Ziskane riječi, rečenice, tekst prepisujemo pisanim slovima. - Pisanje poruka pisanim slovima. - Pisanje o iskustvu /nekoliko rečenica/ (Desilo mi se, Vidio sam, Uplašio sam se). 	<ul style="list-style-type: none"> - Mogu se usredotočiti na sadržaj, slušati s ciljem da čuju obavijesti, priču, pjesmu. - Rješavaju zadatke tipa: - pročitaj i objasni šta to znači; - pročitaj i dopuni nepotpunu rečenicu; - pročitaj i objasni svojim riječima; - dopiši izostavljene riječi i rečenice; - sastavi rečenice od napisanih riječi; - uspostavi pravilan redosljed riječi u rečenici; - pročitaj i ispričaj što si pročitao; - pročitaj i kaži što je izostavljeno u rečenici, priči. - Rečenica može zadržati smisao ako u njoj jednu riječ zamijenimo drugom ili ako neke riječi izostavimo. - Razumjet će što znači čitati s namjerom da dođu do određenih informacija. - Znaju naći u rječniku riječ, pojam. - Znaju u knjizi (analiziranjem sadržaja) doći do tražene stranice, odnosno naslova. - Znaju povezati pronađene informacije. - Čitaće rado i bez zahtjeva odraslih <p>U pisanju</p> <ul style="list-style-type: none"> - Znaju latinična slova na razini automatizirane radnje, pišu lijepo. - Povezuju slova, a pisanje već ima osobni pečat. - Usvojili su tiskana slova ćirilična pisma, sriču, čitaju riječi, rečenice, tekst i razumiju pročitano.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

Čitanje i pisanje sadržaja pisanih latiničnim pismom

Čitanje naglas i čitanje u sebi

Dalji rad na razvijanju i usavršavanju **tehnike čitanja (pravilnosti, brzine i izražajnosti)**

- Čitanje proznog teksta, priče, bajke
- Čitanje dramskog teksta
- Čitanje poetskog teksta
- Čitanje stripa

- Usvajanje štampanih slova ćirilice i pravilno čitanje riječi i rečenica

Razumijevanje sadržaja tiskanih latiničnim pismom i u opsegu:

- Razumijevanje sadržaja na razini reprodukcije pročitano
- Razumijevanje na razini uočavanja glavnog događaja, glavnih i sporednih likova
- Razumijevanje na razini uopćavanja i formuliranja podnaslova logičkim cjelinama u književnom tekstu
- Opisivanje kao vježba izoštravanja percepcije i izbora adekvatne riječi kao oznake (predmet, izgled boja i veličina)
- Razumijevanje kao ishod uviđanja uzroka i posljedice

Razumijevanje sadržaja tiskanih ćiriličnim pismom

- Razumijevanje na razini uočavanja događaja
- Na razini mogućnosti odgovaranja na postavljena pitanja
- Dopunjavanje nepotpunih rečenica
- Mogućnost ilustriranja pročitano

Pisanje

Dalji rad na usavršavanju tehnike pisanja

Usavršavanje estetske strane rukopisa

- *Pisanje riječi i rečenica uz ilustrirane sadržaje iz izravno danog okruženja*
- *Pisanje rečenica o pročitanim sadržajima*
- *Pisanje o sadržajima mašte*
- *Prepisivanje riječi, rečenica, kraćeg teksta*
- *Pisanje po diktatu (diktat s komentarom, objašnjeni diktat, diktat s prepričavanjem Pogrešaka, izborni diktat, stvaralački diktati, kontrolni diktat)*

**ČITANJE I INTERPRETIRANJE KNJIŽEVNOG TEKSTA
ODGOJNO – OBRAZOVNI CILJEVI, ZADACI I REZULTATI UČENJA**

SPOZNAJNO PODRUČJE	AFEKTIVNO PODRUČJE	PSIHOMOTORIČKO PODRUČJE	OČEKIVANI REZULTATI
<p>Znanja, vještine, sposobnosti</p>	<p>Stavovi, vrijednosti, interesi</p>		
<ul style="list-style-type: none"> - Opažanje bitnih misli u tekstu. - Izdvajanje rečenica koje upućuju na poruku. - Opažanje međusobne povezanosti rečenica i dijelova teksta. - Uočavanje logičkih cjelina u tekstu. - Formuliranje podnaslova dijelovima teksta. - Izražavanje doživljaja teksta na svoj način. - Pokazati inventivnost u izboru riječi u prepričavanju. - Uočavanje opisa prirode, lika, pojave u književnom tekstu. - Povezati pjesničku sliku, likovni izraz, glazbu. - Iskustvo lika i moje iskustvo. - Pisanje dijaloga iz teksta s novim obrtima. Uporedba tekstova: <ul style="list-style-type: none"> - U kojim se tekstovima pojavljuju pozitivni likovi? - U kojim smo pričama upoznali sebične osobe? - U kojoj smo priči prepoznali pravdu? - Moja omiljena priča 	<p>Učenici su svjesniji značaja knjige.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Čitamo s ciljem prikupljanja obavijesti o ljudima i događajima, o pojavama i okružju. - Vjerovanje u važnost osobina: poštenja, međusobnog uvažavanja; osobina koje su važne za uspjeh: rad, upornost, saradnja i kooperativnost, samokontrola. - Ponašanje u situacijama Neuspjeha. - Usklađenost riječi i djela. - Vrijednost otvorenosti, vedrine, optimizma u životu. - Sposobnost razumijevanja smisla života: živimo da bismo razumjeli smisao, znali doživljavati ljepotu i stvarati lijepo, da doprinesemo razvoju ljudske zajednice i humanijem životu. - Sila ne vodi ničem i nikamo. - Razgovorom se može mnogo postići. - Prijateljstvo je važno. - Mudrost je važna i mogućnost predviđanja posljedica određenog postupka. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pisanje o pojedinostima iz književnog teksta. - Prepisivanje rečenica, karakterističnih kraćih dijelova teksta. - Opis predmeta, likova prirodnih pojava, pretvara u slike, boje crteže, stripove. - Izmjena tijeka događaja u priči ilustriranjem. - Razrješavanje situacije pomoću stripa. - Predstavljanje dominantnih osjećanja bojom. - Crtanje u funkciji razrješavanja konflikta u priči. - Dio teksta zamjenjuje ilustracijom. - Ponudenu ilustraciju stavljamo u kontekst priče. - Ilustriramo ključne riječi u priči. - Neverbalnim znacima pokazujem prevladavajući osjećaj lika. 	<ul style="list-style-type: none"> - Tekst tiskanim latiničnim pismom čita pravilno i izražajno. - Čita rado, radi zadovoljstva. - Razumje upute: čitaj brže, sporije, pročitaj u sebi i kaži što si pročitao, čitaj tako da ti se u glasu prepoznaje nježnost, strogost, neka to bude grub glas, čitaj tako da se u glasu osjeća radost, tuga. - Razumjeće poruku i može ju iskazati u obliku kratke rečenice. - Može prepričati tekst na reproduktivnoj razini. - Može u prepričavanju uključiti elemente kreativnosti: promjenom tijeka događaja u priči (uvođenjem novog lika u priču), promjenom završetka ili unošenjem elemenata opisa (proširivanje teksta). - Može samostalno pročitati tekst i odgovoriti na zadatke koji se odnose: <ul style="list-style-type: none"> - na tijek događaja, mjesto i vrijeme, glavni događaj u priči; - na osobine glavnih i sporednih likova; - na formulirati podnaslova dijela teksta. - Zna što je priča, razlikuje bajku i basnu. - Zna što je pjesma, stih, kitica (strofa). - Prepoznaje dramske testove. - Prepoznaje strip i znati predstaviti dijelove teksta ili događaje i likove stripom.

Čitanje i interpretacija književnog teksta / Programski sadržaji /

Priča

- Tijek događaja,
- Mjesto i vrijeme radnje,
- Uočavanje najvažnijih trenutaka u priči

Likovi u priči: Glavni i sporedni

Osobine likova: Osobine likova u priči

Logičke cjeline u priči

Formulisanje podnaslova dijelovima (logičkim cjelinama) teksta

Priča u stripu, dramatizacija priče u stripu

Bajka

Pjesma

* Dijelovi pjesme (stih, kitica)

Književnoteorijski pojmovi : (Orijentacione naznake opsega i dubine)

Priča pjesma (prepoznavanje tijekom rada i interpretiranje na nastavnim satima).

U pričama čitamo o događajima i doživljajima, o životinjama, pisci maštaju i pišu priče. Priču možemo

prepričati . Možemo ilustrirati pročitano. Iz priče učimo o životu. U priči najčešće nema nadnaravnih bića i čudesnih događanja.

Priča ima sadržaj

Priča je ispričana određenim redoslijedom: ima početak, glavni dio i završetak.

Lik u priči i basni

Postoje glavni i sporedni likovi. Najviše se govori o glavnome liku. Priča u nama izaziva **osjećaje**.

Čitajući priču, mi doživljavamo radost tugu, bude nam lijepo, ugodno ili neugodno.

Doživljaj možemo izraziti riječima, pokretom, crtežom, slikom, zvukom.

Bajka je priča o čudesnim, izmišljenim događajima i likovima.

Basna je kratka priča u kojoj su glavni likovi životinje, a ponekad i biljke i predmeti. Basna ima sadržaj i pouku.

Pjesma : Pjesmu čitamo, učimo napamet, recitiramo. I pjesma u nama izaziva različite osjećaje. Pjesmu ne prepričavamo.

Igrokaz : U igrokazu likovi razgovaraju na pozornici. Glumci predstavljaju likove, **igrom** na pozornici prikazuju tekst. Prava pozornica postoji u kazalištu.

Gledalište, pozornica, publika-gledatelji (objašnjenja u kontekstu dramske radnje i realizacije dramskog teksta).

Književni tekstovi

Alija H.Dubočanin:	Želja
Ahmet Hromadžić:	Plamena
Luko Paljetak:	Rijeka
Jevrejska narodna pjesma:	Izgubljeno stado
Ešref Berbić:	Čuvar
Branko Ćopić:	Bosna
Bisera Alikadić:	Na pijaci
Azra Mulalić:	Lastavice
Oton Župančić:	Zlatna kantica
Jermenska priča:	Čup sa zlatom
Nasiha Kapidžić-Hadžić:	Trčimo za suncem
Stanislav Femenić:	Carevo treće uho
Rizo Džafić:	Skrovište
Zoran Jovanović :	Drug
Šimo Ešić:	Kako je procvjetala prva visibaba
Šukrija Pandžo:	List na putu
Narodna basna :	Vrba i trn
Ferida Duraković:	Važnost
Fikreta Kenović-Salihović:	Asja
Stanko Rakita:	Cvjetovi
Ivica Vanja Rorić:	Čudesna pjesma
Đani Rodari:	Ribar iz Cefalua
Grigor Vitez:	Zima se razboljela

Lektira

Nasiha Kapidžić-Hadžić :	Pjesme (po izboru)
Šimo Ešić:	Vezena torbica
Ahmet Hromadžić:	Zelena šuma (Priče: Ledena gora; Prijatelji; Miš vitez)
Stanislav Femenić:	Idi pa vidi

J E Z I K			
ODGOJNO – OBRAZOVNI CILJEVI, ZADACI I OČEKIVANI REZULTATI			
SPOZNAJNO PODRUČJE	AFEKTIVNO PODRUČJE	PSIHOMOTORIČKO PODRUČJE	OČEKIVANI REZULTATI
Znanja, vještine, sposobnosti	Stavovi, vrijednosti, interesi		
<ul style="list-style-type: none"> - Jačati saznanje o značaja riječi i jezika u komunikaciji i ukupnome učenju. - Riječ-smisao-poruka Riječ ima mnogo značenja, sasvim određeno značenje ima u rečenici (uočavanje na primjerima). - Poznavanje abecede. - Razlikuje imenice i glagole u opsegu koji je naznačen u programskim sadržajima. - Prepoznaje gramatički pravilne od gramatički nepravilne rečenice. - Pravilno artikulira sve glasove, posebice glasove č, ć, dž, đ, h, te glasovne skupove <i>je</i> i <i>ije</i> u riječima. - Jasno izgovara riječi. - Izgovara rečenice jasno i tempom koji osigurava slušanje i razumijevanje izgovorenoga. - Zna gdje treba napisati veliko slovo. - Razvijanje jezičnih sposobnosti. - Razumijevanje uporabne vrijednosti jezika. 	<ul style="list-style-type: none"> - Poticanje interesa za jezik analizom književnih djela. - Promjenom lingvodidaktičke osnove pri usvajanju sadržaja jezika i književnosti. - Poticati interes i utjecati na saznanje o širokim mogućnostima govornog i pisanog izraza. - Znanje o jeziku i umijeće pisanja u službi razvoja sposobnosti samostalnog izražavanja. - Poznavanje značenja riječi pomaže u orijentaciji i u drugim područjima. - Razumiju pojmove: Tekst - djelo, naslov - teksta, pisac pjesnik, dio teksta, sadržaj priče. - Što je točka, zarez, upitnik, uskličnik. - Znanje daje sigurnost, a sigurnost jača motivaciju za dalje učenje, jača samopoštovanje. 	<ul style="list-style-type: none"> - Razumijevanje značaja usmenog i pisanog načina izražavanja. - Pokušaji usklađivanja izražavanja u usmenom i pisanom obliku. - Postepeno oslobađanje i odvajanje od reproduktivnoga pristupa i slobodnije, osobnije izražavanje. - Poboľšanje koncentracije na bitne elemente sadržaja. - Razvijanje kulture slušanja sugovornika bez obzira na razlike u jeziku, razini razvijenosti komunikativnih sposobnosti. - Uvažavanje posebnih potreba sagovornika (govorne teškoće, smetnje, oskudan rječnik, sporost u pisanju, crtanju). - Pomoć i saradnja u prepoznavanju zahtjeva. 	<ul style="list-style-type: none"> - Vidljiv je i mjerljiv napredak u izražavanju, s obzirom na izbor izražajnih sredstava i spretniju upotrebu riječi u usmenom i pismenom Izražavanju. - Znaju napamet abecedu. - Razlikuju pojmove: Imenica (osobna, opća, rod i broj imenice i označavaju li nešto umanjeno ili uvećano). Glagol – prepoznavanje glagola i glagolskih vremena u tekstu (glagolska vremena: prošlo, sadašnje i buduće vrijeme) - Znaju da rečenica može biti izrična, upitna, usklična, u potvrdnom i niječnom obliku. - Pišu pravilno riječcu ne i riječcu li uz glagol. - Poznaju interpunkcijske znake u obimu koji je predviđen Programom i pravilno ih rabe u pismenom radu, odnosno uvažavaju u čitanju. - Uočavaju i ispravljaju pogreške u svom radu.

JEZIK - PROGRAMSKI SADRŽAJI

U ovom su području sljedeće cjeline:

- Rječnik
- Gramatika /slovnica
- Pravogovor (ortoepija)
- Pravopis (ortografija)

Rječnik

Gramatika

Abeceda

Samoglasnici i suglasnici (samoglasnik, suglasnik, slog)

Vrste riječi:

Imenice:

Vlastite i opće

Broj i rod imenica

Umanjenice i uvećanice

G l a g o l i:

prepoznavanje glagola i glagolskih vremena u tekstu (glagolska vremena: prošlo, sadašnje i buduće vrijeme)

Rečenica: Izjavna, upitna, uzvična

Potvrдна - izrična - odrična

Gramatički pravilan redoslijed riječi u rečenici (povezivanje riječi, rečenica u smislene cjeline:

Dopuni, promijeni riječ u rečenici da ona ne mijenja smisao, napiši riječi u niz koji ima smisao, složi rečenice prema slijedu događaja).

Vježbe koncentracije u službi trajnijeg zapamćivanja: Od slova u nizu koji ne daje riječ sastavi riječ: roziver elet, itel, hejims. Koje su to vrste riječi?

Imaš niz riječi. Prepiši samo imenice i glagole. Imenice u žuta polja, glagole u plava polja.

Imaš riječi. Dopiši slovo i dobićeš novu vrstu riječi: vara (vatra), sad izostavi slovo i

Ponovo dobivaš riječ s novim značenjem. Učenici sami pronalaze nove primjere.

Pravogovor i pravopis

Veliko i malo slovo

Pisanje imena planina, polja, rijeka

Dvotačke u nabranju, tačka, upitnik, uzvičnik/uskličnik na kraju izrične, upitne, uzvične/usklične rečenice

Pisanje odrične riječice **ne** uz glagole

Pisanje upitne riječice **li** u upitnim rečenicama

Glasovi i glasovni skupovi: č, ć, dž, h, je i ije u izgovorenim i napisanim riječima

Pravilan izgovor i pisanje glasova č, ć, dž i đ u umanjenicama (čamčić, prozorčić, lončić, ključić)

Izgovor i pisanje glasova č i ć u imenicama za označavanje zanimanja: voćar, dimnjačar, knjižničar, muzičar, učitelj, vodeničar, matičar.

KULTURA IZRAŽAVANJA			
ODGOJNO - OBRAZOVNI CILJEVI, ZADAĆE I OČEKIVANI REZULTATI			
SPOZNAJNO PODRUČJE	AFEKTIVNO PODRUČJE	PSIHOMOTORIČKO PODRUČJE	OČEKIVANI REZULTATI
Znanja, vještine, sposobnosti	Stavovi, vrijednosti, interesi		
<p>- Znaju što je govor, što Razgovor.</p> <p>- Memoriranje teksta i reprodukcija osnovnih informacija i poruka.</p> <p>- Prepričavaju teksta na temelju detaljnih i uopćenih pitanja.</p> <p>- Prepričavaju tekst na temelju zajednički sačinjenog plana: u uvjetima frontalnog rada, u grupi, u paru.</p> <p>- Slikom predstavljen sadržaj ispričati riječima (sposobnost predviđanja, smisao za dedukciju (pretpostavljanje, pokušaj nadogradnje unošenjem elemenata osobnog doživljavanja).</p> <p>- Poticanje mašte (priča može imati i ovakav završetak).</p> <p>- Jačanje kompetencije još uvijek elementarnog jezičkog komuniciranja na usmenoj i pismenoj razini.</p>	<p>- Svjesniji su ljepote Jezika, govora, komuniciranja i uloge vježbanja, čitanja u izgrađivanju kulture usmenog i pismenog izražavanja.</p> <p>- Uočavaju da je kultura govora sastavnim dijelom opće kulture.</p> <p>- Naš govor govori o nama (poželjno u govoru, nepoželjno, kontrola izgovorenoga).</p> <p>- Riječ može ohrabriti, oraspoložiti, može djelovati poticajno, obeshrabriti i uvrijediti.</p> <p>- Izražavaju interes i želju za učenjem.</p> <p>- Svjesni su razlika u načinima govora: pred razredom, pred nepoznatim slušateljima, kada netko drugi govori, kada oni govore.</p> <p>- Uče o potrazi prilagodbe govora i ponašanja prilikama (jačina glasa, boja, brzina).</p>	<p>- Izbor riječi koje će uljepšati priču.</p> <p>- Prepisivanje riječi bez kojih ne možemo opisati predmet, govoriti o iskustvu.</p> <p>- Prepisivanje rečenica s unošenjem promjena, s obzirom na značenje.</p> <p>- Promjene usmjerene na stil.</p> <p>- Kraj priče predstavljamo pantomimom</p> <p>- Pokazujem izrazom lica prevladavajuće osjećanje u priči.</p>	<p>- Govori i piše gramatički točno /zahtjevi Programa/.</p> <p>- Piše jasne rečenice i logički ih povezuje u cjelinu teksta.</p> <p>- Uspješno prepričava tekst na temelju uopćenih pitanja u usmenom i pisanom obliku.</p> <p>- Može prepričati tekst : unosom elemenata kreativnosti: promjenom toka događaja u priči (uvođenjem novog lika u priču), promjenom završetka priče unošenjem elemenata opisa).</p> <p>- Može opisati situaciju, govoriti o iskustvu na jednostavan način.</p> <p>-Može ispričati u kontinuitetu kratku priču.</p> <p>- Može povezati sadržaj u cjelinu (vezani tekst) tako da su prepoznatljivi: uvodni dio, glavni i završni dio i da je moguće prepoznati uzrok i posljedicu (koherencija i kohezija).</p> <p>- Kritički razmišlja i zna misao izraziti u usmenom i pisanom obliku (Ovo nije dobro jer ....., Mislim da je ova poruka veoma mudra zato što....., Ljudi nedovoljno brinu o okolišu pa to može štetno za..... Objasniću.....).</p> <p>- Može kritički promatrati vlastiti pismeni rad i procijeniti: uočiti dobre strane i one koje mogu biti bolje (rukopis mi je dobar, ali imam mnogo pogrešaka u.</p>

Kultura izražavanja

Programski sadržaji

NARATIVNI I DESKRIPTIVNI OBLICI

Prepričavanje

Prepričavanje na temelju uopćenih pitanja 1+1+1

Prepričavanje na temelju zajednički sastavljenog plana 2+1+1

Prepričavanje s promjenom :

a) toka događaja 1+1+1

b) kraja priče 1+1 + 1

c) unošenjem elemenata deskripcije (proširivanje teksta) 1+1+1

Pričanje

Pričanje događaja predstavljenog slikom 1+1+1

Tematika

Sadržaji nastave kulture izražavanja u izravnoj su stvarnosti i iskustvu (događaji i doživljaji, predmeti, biljni i životinjski svijet, igra, druženje, rad stvaralaštvo)

Slike i nizovi slika

Književni tekstovi

Sadržaji filma, radija i televizije

Sadržaji mašte

MEDIJSKA KULTURA
ODGOJNO - OBRAZOVNI CILJEVI, ZADAĆE I OČEKIVANI REZULTATI

SPOZNAJNO PODRUČJE	AFEKTIVNO PODRUČJE	PSIHOMOTORIČKO PODRUČJE	OČEKIVANI REZULTATI
Znanja, vještine, sposobnosti	Stavovi, vrijednosti, interesi		
<ul style="list-style-type: none"> - Usvajanje znanja o filmu. - Percepcija i recepcija sadržaja filma. - Razumijevanje igranoga filma (i u filmu je uočljiv tijek događaja, mesto i vrijeme radnje, likovi). - U književnom je tekstu jezik osnovno sredstvo. - U filmu je to slika, riječ, zvuk ,tišina. - Sposobnost razlikovanja filma za djecu i filma za odrasle. - Glumci tumače uloge. - Oni glume u filmu. - Šta znači oznaka RP? 	<ul style="list-style-type: none"> - Film je veoma privlačan, nudi korisne informacije o ljudima životu, prirodi, ali može biti veoma štetan ako ne znamo načiniti izbor. - Postepeno djelovati na stavove: Nije dobro sve što je privlačno i drago. - O svemu valja razmisliti. - Razvijanje pozitivnih stavova prema filmovima koji su umjetnička djela. 	<ul style="list-style-type: none"> - Priču iz čitanke pretvaramo u filmsku priču (ilustriramo slike, dijelimo uloge, igramo pred razredom). - Reprodukcijska snimljenog govora i pokazivanje ilustriranog sadržaja. - Možemo osmisliti i glazbu koja prati Prikazivanje. - Usporedba likova iz književnih tekstova i likova iz filmskih priča. 	<ul style="list-style-type: none"> - Filmsku sliku prate: glazba, zvuk, tišina. - Uloge tumače glumci. - Likovi u filmskoj priči mogu biti dobri, hrabri, pošteni, ali i loši, kukavice, prevaranti, baš kao i u priči u čitankama, baš kao i u životu. - Moći će govoriti o tijeku događaja. - Kritički govoriti o likovima - Znaju zašto postoji napomena pred projekciju: RODITELJSKA PAŽNJA - Što to znači? Koje i kakve sadržaje djeca ne smiju gledati? Zašto ? - Imaće toliko snage da kažu sebi: «Neću gledati taj film. Bolje je da uradim zadaću ili pročitam koju stranicu, ili da to vrijeme....»

Medijska kultura
Programski sadržaji

Filmske vrste: Igrani film (film za djecu)

Izražajna sredstva filmske umjetnosti:

Filmska slika, zvuk, tišina, glazba

(književno djelo-film, usporedba)

Glumac, uloga, gluma

U SLUŽBI REALIZACIJE PROGRAMSKIH SADRŽAJA I OSTVARIVANJA POSTAVLJENIH ODGOJNO-OBRAZOVNIH CILJEVA I ZADATAKA SU:			
SPECIFIČNE METODE I POSTUPCI I OBLICI RADA	OBLICI JEZIČKE KOMUNIKACIJE	KOMUNIKACIJSKI POSTUPCI	ESTETSKE AKTIVNOSTI, SADRŽAJI I SREDSTVA
<p>U čitanju i pisanju:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Skupna i monografska obrada tiskanih slova ćirilice (drugo polugodište). <p>Ščitavanje</p> <p>Čitanje</p> <p>Analiza na reproduktivnoj razini</p> <p>Analiza usmjerena na kreativnu produkciju</p> <ul style="list-style-type: none"> - Sveobuhvatna i detaljna analiza, upoređivanje. - Jezička i stilskoanaliza. - Etička analiza. - Analiza likova. - Gramatička analiza. - Induktivna i deduktivna metoda. - Heuristička metoda. - Rješavanje problema. <p>Skupni oblik rada:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rad u parovima, frontalni rad. - individualni rad, - individualizirani rad, - igraonice-maštaonice, - igraonice-radionice, - igraonice- pričaonice. <p>Individualni programi u učionici za sve</p>	<p>Aktivnosti RECEPCIJE</p> <p>Pretpostavke:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tišina i usredotočenost pažnje prema izvoru informacija. <p>Aktivnosti PRODUKCIJE</p> <p>Usmene /pismene/ Pretpostavke:</p> <ul style="list-style-type: none"> - odgovarajuća motivacija; - poznavanje sadržaja; - posjedovanje odgovarajućeg leksičkog bogatstva. <p>INTERAKCIJA</p> <ul style="list-style-type: none"> - Uzajamno djelovanje učesnika koji koriste produkciju i interakciju. <p>Razmjena informacija.</p> <p>Pretpostavke :</p> <ul style="list-style-type: none"> - pažljivo slušanje; - međusobno uvažavanje; - mogućnost anticipacije (predviđanja) reakcije. <p>MEDIJACIJA</p> <p>(Usmena /pismena)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Istodobno prisustvo recepcije i produkcije u službiprenosa informacije nekoj trećoj osobi (prepričavanjem teksta učenik je posrednik između teksta i onog komu prepričava; pisanjem obavijesti posreduje između onog koji 	<ul style="list-style-type: none"> - Posmatranje, slušanje, doživljavanje, izražavanje. - Govorne igre u službi brzine mišljenja i reagiranja. - Neverbalno i verbalno. - Riječ i pokret, gest, mimika. - Pokreti i radnje, značenje. - Na temelju glasa prepoznajemo osjećaje. - Mašta kao komunikacija. - Ljepota nam govori s ljepotom razgovaramo (cvijet na kamenu, cvijet na livadi ,ubrani cvijet; drvo u šumi, drvo u gradskoj vrevi Rijeka moru govori). - Igre riječi - Pišemo reklame, oglase (obične,duhovite). - Upozorenje kao komuniciranje. - Slušamo glasove u prirodi i oponašamo. 	<ul style="list-style-type: none"> - Slike događaja, predmeta, bića, pojava. - Čitanje, recitovanje, pjevanje. - Igranje uloga. - Čitanje prepričavanje - Opisivanje - Slikanje - Kreativno pisanje <p>Sadržaji: priče, bajke, basne, znanstveno - popularni tekstovi, uspavanke, stripovi.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Filmovi u službi razvijanja estetskog senzibiliteta. - Dramski tekst i interakcija. <p>Sredstva:</p> <ul style="list-style-type: none"> - govor, likovni sadržaji, Gluma, glazba, pokret

	<p>obavještava i onih koje se obavještava itd.).</p> <p>Pretpostavke:</p> <ul style="list-style-type: none"> - poznavanje sadržaja; - posjedovanje adekvatne terminologije; - sposobnost selektiranja sadržaja po važnosti.		
--	--	--	--

Didaktičko-metodičke napomene

U I. i II. razredu učenici su usvojili štampana i pisana slova latinice, čitanje i pisanje

U prvom i drugom razredu učenici su usvojili tiskana i pisana latinična slova, čitanje i pisanje. Treba nastaviti rad na usavršavanju kvaliteta čitanja (pravilno čitanje, čitanje brzinom koja odgovara karakteristikama teksta, unošenje elemenata izražajnosti), čitanje s razumijevanjem, kritičko čitanje i uočavanje uporišnih mjesta. Vježbati čitanje naglas i čitanje u sebi.

U pisanju latiničnim pismom treba realizirati vježbe primjerene učenicima III razreda koje su navedene uz programske sadržaje. Raditi na estetskoj strani rukopisa i istovremeno ne zaboraviti da u trećem razredu učenički rukopis počinje poprimati obilježje njegove osobnosti.

U drugom polugodištu usvajaju tiskana slova ćirilice, ščitavaju i čitaju. Prestaje potreba oponašanja tuđeg pisanja. Dijete formira vlastiti i prepoznatljiv rukopis.

Isto se događa i sa drugim aktivnostima. Učenici čitaju, pa su samim tim samostalniji u učenju. Tek će samostalna komunikacija s tekstom utjecati na emocionalno otvaranje učenika prema knjizi i prihvatanje knjige srcem. To je presudno u razvoju čitalačke samostalnosti i otvorenosti prema knjizi.

U interpretaciji književnog teksta još je uvijek u prvom planu doživljaj književnog djela, uočavanje i izražavanje onih elemenata koji su učeniku III razreda, s obzirom na ukupne značajke, najbliži: događaj, tijek radnje, upečatljiva mjesta, likovi i njihove značajke. Postepeno ih počinjemo navikavati na uopćavanja, pa određujemo i podnaslove dijelovima teksta. To je istodobno priprema za sate kulture izražavanja i prepričavanje teksta na osnovu plana. Još uvijek učenike ne treba opteretiti složenijim pojmovima. **Neka čitaju i čitaju.** Čitanje će ih obogatiti, pa će kasnije i pojmove bez teškoća razumjeti. Moramo čekati vrijeme i spremnost učenika (u psihološkom smislu) za recepciju sadržaja koji su suviše uopćeni.

Sadržaji nastave maternjeg jezika, posebice sadržaji kulture izražavanja, morali bi biti u službi doživljavanja bogatstva i ljepote ljudskog govora. Nastavnik im to pokazuje i vlastitim govorom, demonstrira nijanse u tonu, jačini i boji glasa, rečeničnim ritmom i intonacijom, a ukupan uspjeh posmatra samo u kontekstu promjena na planu komunikacije shvaćene u najširem značenju riječi.

Nastava maternjeg jezika je u funkciji razvoja općih sposobnosti, svijesti o jeziku i kulturi.

To je moguće postići jasnim određenjem ciljeva i posredstvom sadržaja koji su povezani sa sadržajima drugih nastavnih predmeta.

Evo i primjera moguće podjele nastavnih sati po područjima, s tim što nastavnik ima slobodu da u procesu planiranja, na temelju procjene potreba njegovog razreda, odstupi od ovog modela.

Čitanje i pisanje / 38/ Usavršavanje tehnike čitanja: pravilno i izražajno čitanje Rad na poboljšanju razumijevanja pročitano <i>Usvajanje štampanih slova ćiriličnog pisma</i> <i>Sricanje, čitanje riječi, rečenica štampanih ćiriličnim pismo. Čitanje kraćeg teksta štampanim ćiriličnim pismom</i>	Čitanje i interpretacija / 40 /književnog teksta Čitanačka štiva 28 Lektira 12
--	---

Jezik / 30 /

Rječnik Pravogovor

Gramatika Pravopis

Kultura izražavanja /25/**Narativni i deskriptivni oblici**

Prepričavanje (16) Pričanje (3)

Medijska kultura / 10 /

Filmske vrste: Igrani film (film za djecu)

Izražajna sredstva filmske umjetnosti: Filmska slika, zvuk, tišina, muzika

(književno djelo-film,usporedba)

Glumac ,uloga, gluma

Engleski jezik

ENGLISKI JEZIK

Uloga i značaj

Znanje engleskog jezika danas predstavlja vid osnovne pismenosti, prijeko potrebne za međunarodne kontakte, znanstvena istraživanja, obavijesti i komunikacije korištenjem elektroničkih tehnologija i općenito, da služi kao instrument za stjecanje znanja. Poučavanje engleskog jezika treba promatrati kao učenje osnovne pismenosti nužne u svijetu interkulturalnih, interdisciplinarnih i globalnih zbivanja.

Stoga je uloga nastave engleskog jezika veoma značajna i svakim danom biva sve značajnija. Kako znanje engleskog jezika predstavlja imperativ današnjeg vremena, tako i rani početak učenja zauzima posebno mjesto u nastavnom planu i programu za osnovnu školu*.

Cilj i zadaća

Cilj učenja engleskog jezika je da učenika osposobi za aktivno i pozitivno življenje u suvremenom svijetu, uz zahtjeve i izazove koji se neprestano mijenjaju.

Znanje engleskog jezika danas predstavlja vid osnovne pismenosti i nastava ima za cilj da učenika osposobi za međunarodne kontakte, znanstvena istraživanja, sakupljanja obavijesti i komuniciranje korištenjem elektroničkih tehnologija i općenito da služi kao instrument za sticanje znanja.

Zadaci nastave engleskog jezika su:

- razvoj jezičke kompetencije kod učenika;
- upoznavanje kulture naroda čiji se jezik izučava i pozitivan stav prema različitostima;
- razvijanje motivacije za učenje jezika i zadovoljstva u učenju;
- razvijanje samopouzdanja i samopoštovanja;
- razvijanje i podržavanje radoznalosti, samostalnosti i kreativnosti;
- razvijanje sposobnosti slušanja, usredotočenosti pažnje i praćenja logičkog smisla;
- razvijanje i podržavanje kontinuiteta u učenju jezika kao osnovnog principa.

NIVO: TREĆA GODINA UČENJA – III. razred osnovne škole
(2 časa tjedno – 70 sati godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA	
Ciljevi početne nastave engleskog jezika	Očekivani ishodi učenja
<ul style="list-style-type: none"> - učiti jezik, a ne o jeziku; - dalje njegovati razvijanje pozitivnog; - razigranog stava prema učenju jezika; - podsticati motiviranje odgovornog i aktivnog stava; - podsticanje radoznalosti i kreativnosti; - dalje njegovanje razumijevanja i logičkog pamćenja; - poticati temeljitosti, predanosti i preciznosti u učenju jezika; - njegovanje samostalnosti u govoru i vlastitom produciranju naučenog, primjereno dobi; - kroz igru, pjesmu i ples učiniti da učenje engleskog jezika bude zabava i zadovoljstvo; - postupno i odmjereno prelaziti ka čitanju i pisanju najjednostavnijih riječi i rečenica. 	<ul style="list-style-type: none"> - njegovanje i dalje podsticanje želje i ljubavi prema učenju engleskog jezika; - razumijevanje primjerenih sadržaja na engleskom jeziku; - prihvatanje logičkog pristupa uporabi naučenoga; - izražavanje slobode i samostalnosti u govoru i izravnom reagiranju; - čitanje riječi pojedinačno povezano s konkretnim pojmovima; - čitanje jednostavnih rečenica; - prepisivanje, kratki pismeni odgovori, popuna slova i riječi.

Okvirni nastavni plan i program Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke za treći razred osnovne 9-godišnje škole je i dalje u upotrebi uz izvjesna prilagođavanja uslovljena ranijim uvođenjem nastave engleskog jezika po 1 čas sedmično u prvom i drugom razredu osnovnih škola u Tuzlanskom kantonu.

Usklađivanje se odnosi na slijedeće sadržaje:

- a) Nastavu početi sa Uvodnim modulom baziranim na vještinama Reading/Writing konsolidacijom govornih vještina obrađenih u nastavnom gradivu iz 1. i 2. razreda i u skladu sa već predviđenim gradivom okvirnog NPP za 3. razred. Realizirati planirane sadržaje Uvodnog modula u okviru 8 nastavnih časova, te dalje nastaviti rad prema NPP Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke.

Tematika modula Reading/Writing

A	B
1.My body	1.My face
2.My Family	2.Animals
3.My classroom	3.My toys
4.Animals	4.Food
5.The sea	5.My body
6.Toys	6.My house
7.Food	7.My clothes
8.My holiday	8.My party

- b) U slučaju da se sadržaji uvodnog modula kasnije ponavljaju u korištenom udžbeniku za 3. razred isti se neće posebno obrađivati ili će se po potrebi koristiti za dopunsku nastavu.

Dopuna:

Prilagođavanjem NPP-a učenicima se olakšava kvalitetan kontinuitet u usvajanju znanja i vještina u nastavi engleskog jezika uz zanimljive i zabavne nastavne sadržaje čime se motivacija učenika diže na najviši nivo.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

- Teme (opća tematska područja kao osnov za daljnju razradbu, ovisno o danim okolnostima nastavne prakse);
- Funkcije i vještine (usmena ili pismena kompetencija kao zacrtani cilj na danoj razini);
- Aktivnosti (s pomoću kojih se realiziraju vještine);
- Gramatika (gramatička područja za danu razinu);
- Vokabular (predloženi vokabular u okviru danih tema).

Nastavni plan i program za III razred , treća godina učenja engleskog jezika

Nivo	Teme	Funkcije i vještine	Aktivnosti	Gramatika	Vokabular
<p>3. razred</p> <p>Osnovna škola</p> <p>3. godina učenja engleskog jezika</p> <p>Treći stepen elementarnog znanja</p>	<p>Lično predstavljanje:</p> <p>-Porodica</p> <p>-Kuća, dom</p> <p>-Moja bliža okolina</p> <p>-Škola</p> <p>-Svakodne-vni život</p>	<p>Učenici će znati:</p> <p>-pozdravljati</p> <p>-pisati riječi, kratke rečenice i fraze</p> <p>-predstaviti sebe ili druge</p> <p>-identifikovati ljude i predmete</p> <p>-opisati:</p> <p>-ljude i predmete</p> <p>-boje predmeta</p> <p>-veoma ograničen broj raspoložnja</p> <p>-brojati predmete</p> <p>-locirati ljude i predmete</p> <p>-reći koliko je sati (puni sati)</p> <p>-izraziti:</p> <p>-dopadanje (I like.../I don't like...)</p> <p>-sposobnost da nešto urade (I can...)</p> <p>-ideju posjedovanja (<i>John's book, my house</i>)</p>	<p>RECEPCIJA</p> <p>a) SLUŠANJE I REAGOVANJE</p> <p>Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagovati:</p> <p>1) neverbalno, npr.: imitiranjem nastavnika ili neke popularne ličnosti (npr. iz crtića), gestikuliranjem, oponašanjem glasova/zvukova, glumljenjem, izvršavanjem uputstava nastavnika ili upustva koje čuju s kasetofona, pokazivanjem određenih ilustracija koje se odnose na riječi koje im se usmeno upućuju, crtanjem, bojenjem navedenih predmeta/lica navedenim bojama, podvlačenjem ili bojenjem riječi koje im se usmeno upućuju, lijepljenjem slika, redanjem slika itd.</p> <p>2) verbalno, npr.: ponavljanjem riječi koje je izgovorio nastavnik ili koje su čuli s kasetofona, davanjem veoma kratkih odgovora na pitanje nastavnika ili pitanja koja su čuli s kasetofona, popunjavanjem praznina riječima odabranim sa <i>flash</i> kartica, ili sa zidnih karata na kojima se te riječi nalaze itd.</p> <p>b) ČITANJE I REAGOVANJE:</p> <p>Učenici će prepoznati jednu ili više napisanih riječi ili uputstava i reagovati:</p> <p>1) neverbalno npr.: gestikuliranjem, oponašanjem glasova/zvukova (npr. imitiranjem zvuka voza, životinjskih glasova itd.), glumljenjem (npr. <i>tužan, sretan</i>), ili pokazivanjem, biranjem ili povezivanjem pisanih riječi i odgovarajućih ilustracija, crtanjem, pravljenjem/oblikovanjem stvari (npr. rezanjem zahtijevanih oblika/likova iz papira, pravljenjem raznih oblika od plastelina itd.), bojenjem ili podvlačenjem samo određenih riječi (npr. onih koje označavaju neku aktivnost, raspoloženje, brojeve itd.), raspoređivanjem ilustracija po određenom redu prema pisanim uputstvima itd.</p>	<p>Učenici će koristiti (a ne učiti o tome!):</p> <p>Imenice:</p> <p>-Jednina i množina</p> <p>-Prisvojni genitiv (<i>John's, Jane's</i>)</p> <p>Zamjenice:</p> <p>-Lične</p> <p>-Pokazne, <i>this, that</i></p> <p>-Upitne, <i>who, what</i></p> <p>Pridjeve:</p> <p>-Determinatore:</p> <p>-Članove, <i>a/an, the</i></p> <p>-Posesivne pridjeve, <i>my, your, his, her</i></p> <p>-Upitne pridjeve, <i>what</i> (color)</p> <p>-Opisne pridjeve:</p> <p>Najosnovnije, npr. <i>sad, happy, nice, bad, good, fine.</i></p> <p>Glagole:</p> <p>-Present Simple</p> <p>-Modalni glagol <i>can</i></p> <p>- Glagol <i>be, have, have got</i></p> <p>-Imperativ, 2. lice jednine i množine</p> <p>Priloge za mjesto, <i>here, there</i></p> <p>Brojeve: 1-20</p> <p>Prijedloge</p> <p><i>on, in, at</i> (u osnovnim značenjima)</p>	<p>Učenici će učiti samo osnovni vokabular koji se odnosi na date teme, npr.:</p> <p>*Pozdravljanje:</p> <p><i>hello, hi, good morning</i> itd.</p> <p>*Predstavljanje:</p> <p><i>I am... This is... My name is...</i> itd.</p> <p><i>What's this? What's your name? Is it a...? Yes/No... That's right. It's a...</i></p> <p>*Opisivanje: <i>He is tall, It's big/small. What colour is...? What's your favorite colour? Red, blue, green, white, itd. How old are you? I am...</i></p> <p>*Moje lice, moje tijelo, samo osnovne riječi npr. <i>head, eyes, ears, mouth, face, teeth, hair</i></p> <p>*Određivanje mjesta i položaja:</p> <p><i>Where's...? Here. There. He/She's in the... Where are you? I'm...</i></p> <p>*Proširiti izraze za članove porodice: npr. <i>grandmother, grandfather, uncle, aunt</i> itd.</p> <p>*Raspoloženja:</p> <p><i>happy, sad,</i></p> <p>*Prostorije u kući i namještaj:</p> <p><i>kitchen, sitting-room, window, armchair</i> itd.</p> <p>*Bliža okolina:</p> <p><i>street, garden, trees, park, shop, bus</i></p>

			Aktivnosti	
			<p>2) verbalno, npr.: davanjem kratkih pisanih ili usmenih odgovora na pitanja, zamjenjivanjem ilustracija u tekstu ponuđenim riječima, povezivanjem riječi u stupcu A s odgovarajućim ilustracijama u stupcu B, zamjenjivanjem inicijala punim riječima ili popunjavanjem praznina odgovarajućim riječima.</p> <p>PRODUKCIJA a) GOVOR</p> <p>Učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> -ponavljati riječi nastavnika ili riječi izgovorene s kasetofona; -učestvovati u razgovoru (pitanja/odgovori) s drugim učenicima ili nastavnikom; - igrati uloge, recitovati, pjevati i igrati jezičke igre -davati uputstva i naredbe. <p>a) PISANJE</p> <p>Nakon realizacije NPP-a iz I i II razreda, na ovom nivou javlja se potreba za vještinom pisanja te bi učenici u III razredu trebali:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prepisivati izolirane riječi te kraće rečenice i fraze; -učiti pisati pomoću kreativnih aktivnosti npr. Hangman i sl. te veliku pažnju posvetiti spelovanju svih slova engleskog alfabeta. <ul style="list-style-type: none"> • Pjesmice • Kreativne aktivnosti <p>Izbor primjeren dobi i broju učenika u grupi i okruženju.</p> <p>Napomena: Literatura, priručnici i uputstva bit će naknadno dati.</p>	<p>*Škola: <i>teacher, pupils, schoolmates, school things, school furniture</i> itd.</p> <p>*Vrijeme: <i>What's the time? It's... o'clock</i></p> <p>*Svakodnevni život, rutinske aktivnosti, npr. <i>sleep, get up, wash, go, bus, bicycle, car, walk, sports</i></p> <p>Učenici će vježbati da koriste (a ne učiti o tome!):</p> <p>-Afikse, u vezi s datim temama i gramatikom, npr. <i>s</i></p> <p>-Antonime, u vezi s datim temama, npr. <i>good-bad, big-small</i></p> <p>-Složenice, u vezi s datim temama, npr. <i>kitchen door, bathroom,, schoolbag</i></p> <p>-Kolokacije, u vezi s datim temama, npr. <i>have breakfast, watch TV, listen to me</i></p>

DIDAKTIČKO-METODOLOŠKE NAPOMENE

U prvim godinama učenja usmjeriti pažnju na razumijevanje, ponavljanje i na usmenu komuniciranje sa zabavnim aktivnostima, kojima je cilj pobuditi, razviti i poduprijeti zainteresiranost za učenje jezika.

Nastavnik treba da:

- pažljivo planirati svaki sat, cilj i način rada; da priprema materijal i opremu, zadatke za učenike pojedinačno, za skupine i cijeli razred; piše pismene pripreme za svaki sat;
  - proizvesti pozitivno i zabavno ozračje za učenje;
  - od početka razvijati radne navike;
  - razvijati komunikacijske sposobnosti;
  - razviti vlastiti sustav praćenja i provjere napredka kod svakog učenika;
  - osposobi učenike da samostalno rade tijekom sata i kod kuće;
  - njegovati poštivanje drugoga tijekom zajedničkog rada i natjecanja;
  - slobodno oblikovati svoje sate, proširuje materijal prema danoj situaciji, sarađivati s kolegama i stručnim savjetnikom;
  - držati se načela jednostavnosti, primjerenosti i postupnosti, idući od jednostavnih k složenijim jezičnim ciljevima.
  - procijeniti kojim riječničkim fondom riječi učenici treba da ovladaju u danoj skupini i danim uvjetima
  - primjenjivati izravni, frontalni, skupni i individualni pristup;
  - praktcirati prvo usvajanje pravilnog izgovora auditivnim putem, a potom usmenu
  - upotrabu bilo izolovano ili u govornoj interakciji;
  - ne prihvaćati kruto upute dane u programu, udžbenicima i priručnicima, nego da kreativno i fleksibilno kreirati svoj rad u okvirima zacrtanog, ali primjereno uvjetima u kojima radi.
- **Praćenje i vrednovanje** na ovoj razini u službi motiviranja učenika i služi nastavniku za procjenu realizacije zadanih ciljeva..
  - **Interdisciplinarni sadržaj**
U svim je područjima sadržaj vezan uz druge školske predmete (posebice uz likovnu i glazbenu kulturu, tjelesni i zdravstveni odgoj).
  - **Interkulturalne vještine**
Upoznati kulturu naroda engleskog govornog područja, upoređivati je s vlastitom kulturom i razvijati pozitivan stav prema toleranciji i različitosti.

- **Preporuke**

* Preporuke za organizaciju nastave engleskog jezika u prvoj godini učenja prvenstveno se odnose na fleksibilnost u organizaciji nastave i ukupnog rasporeda nastavnih aktivnosti, kao i na trajanje sata. To podrazumijeva paralelno izvođenje nastave engleskog jezika s nastavom drugih predmeta, kao što su primjerice: glazbena kultura, likovni odgoj i sl. Sat može trajati i kraće (20-25 minuta) radi intenziteta pažnje kod djece ovog doba. Nastava je razredna, pa se lako mogu ustrojiti skupine koje će se smjenjivati na usporednoj nastavi iz dvaju predmeta. Ukoliko uvjeti dopuštaju, mogu se organizirati uvježbavanja jezičkog znanja kroz igru i pjesmu i tijekom odmora ili perioda relaksacije; u dogovoru sa nastavnicima drugih predmeta uvježbavanja mogu biti podporom usvajanju gradiva iz tih predmeta, osvježenje tijekom sata. Izlasci djece u prirodu su također prilika za igre i pjesme na engleskom jeziku. Preporuka se odnosi na nastavnike i škole koje imaju mogućnost za njeno sprovedbu. Efekti nastave bi na ovaj način bili poboljšani.

* Rad sa djecom sa posebnim potrebama: ukoliko se ukaže takva potreba rad sa ovom djecom treba da se odvija prema uputama grupe autora danim u *«Inkluzivnom pristupu odgojno-obrazovnom radu u I, II i III razredu devetogodišnje osnovne škole»*, odjeljak - Djeca sa oštećenim sluhom i teškoćama u učenju govora».

Njemački jezik

Uloga i značaj nastave njemačkog jezika u osnovnoj školi

U toku cjelokupnog procesa učenja, i u okviru nastave stranih jezika, posebno je neophodno razvijanje svijesti o potrebi poznavanja stranih jezika. Bosna i Hercegovina se već godinama uključuje u evropske integracijske procese i nije daleko dan kad će postati punopravni član Evropske unije. Evropska unija je multietnička zajednica, čiji su opstanak i prosperitet uslovljeni višejezičnošću. Rezultat takvih razmišljanja je i stav Vijeća Evrope da svaki građanin Evrope mora poznavati najmanje dva strana jezika.

Bosna i Hercegovina je vijekovima bila upućena na Srednju Evropu. Naše privredne veze će, kao do sada i ubuduće, prvenstveno biti upućene na ovaj dio Evrope, u kojem se intenzivno koristi njemački jezik. Znanje njemačkog jezika je neophodno kako za uspostavljanje privrednih, tako i međunarodnih kontakata, naučnih istraživanja, informacija i komunikacija koje su nužne u današnjem užurbanom svijetu globalnih, interkulturalnih i interdisciplinarnih događanja, te primjene savremenih informacijskih i komunikacijskih tehnologija. Uz navedene argumente, vezane kako za tržište rada, tako i za uspostavljanje međunarodnih kontakata i komunikacija svake vrste, ne smije se zaboraviti ni kulturno-historijska veza naše zemlje sa zemljama njemačkog govornog područja. Svo ovo učenje njemačkog jezika nameće se kao imperativ u toku cjelokupnog osnovnoškolskog obrazovanja sa početkom u najranijoj dobi.

Cilj

Cilj učenja njemačkog jezika je osposobljavanje učenika za komunikaciju na njemačkom jeziku, u usmenom i pismenom obliku o temama iz svakodnevnog života.

Kroz nastavu stranog jezika kod učenika se razvija svijest o značaju višejezičnosti u savremenom svijetu, odnosno svijest o tome da uspješno ovladavanje jezičkim kompetencijama doprinosi afirmaciji ličnosti i njenom optimalnom razvoju.

Razvijajući pozitivan stav prema sličnostima i razlikama u kulturama, kod učenika se razvija kosmopolitski stav, duh tolerancije, humanizma i internacionalizma.

Zadaci nastave njemačkog jezika su:

- razvijanje sve četiri jezičke vještine,
- ovladavanje neophodnim leksičkim, pravopisnim, fonetičkim i gramatičkim minimumom,
- upoznavanje sa kulturom naroda čiji se jezik izučava i razumijevanje i poštivanje drugih kultura,
- razvijanje motivacije za učenje jezika i zadovoljstva u učenju,
- razvijanje i podržavanje kontinuiteta u učenju jezika,
- razvijanje samopouzdanja i samopoštivanja,
- razvijanje samostalnosti i kreativnosti,
- razvijanje sposobnosti slušanja, praćenja i međusobnog uvažavanja,
- osposobljavanje učenika za samostalno korištenje izvora znanja, odnosno ovladavanje strategijama učenja (naučiti kako učiti).

NJEMAČKI JEZIK

TREĆA GODINA UČENJA, III RAZRED OSNOVNE ŠKOLE (2 časa sedmično - 70 časova godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

U nastavi njemačkog jezika u trećem razredu osnovne škole treba težiti dostizanju nivoa A 1.1 Evropskog okvira za strane jezike.	
Jezičke vještine	Očekivani rezultati/ishodi učenja
Slušanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • učenik prepoznaje glasove, naglasak, ritam i intonaciju u jeziku koji uči • razumije ograničen broj riječi i izraza, jednostavne izjavne rečenice i pitanja, kratke dijaloge o poznatim temama, pjesmice • globalno i selektivno razumije kratak tekst poznate tematike • razumije i reaguje na odgovarajući način na kratke usmene poruke
Čitanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • prepoznaje slova i napisane riječi, kratke rečenice i kraće tekstove • prepoznaje poznate riječi i kratke rečenice i zna ih povezati sa ilustracijama • globalno i selektivno razumije jednostavne kraće tekstove o poznatim sadržajima • glasno čita jednostavne rečenice koje su prethodno usmeno uvježbane • svladava rečeničnu intonaciju prema zvučnom modelu
Govor	<ul style="list-style-type: none"> • pravilno artikulira glasove, naglašava riječi, poštuje ritam i intonaciju rečenice • daje osnovne informacije o sebi i svom okruženju, služeći se pritom ograničenim brojem osnovnih riječi i zapamćenih rečeničnih šema • sa sagovornicima razmjenjuje nekoliko osnovnih iskaza u vezi sa konkretnom situacijom • sudjeluje u kraćim dramatizacijama
Pisanje	<ul style="list-style-type: none"> • prepisuje, dopunjava i samostalno piše riječi i kratke rečenice • prepisuje vrlo kratke tekstove koji su prethodno usmeno obrađeni • piše pojedinačne riječi i kratke rečenice o sebi i svom okruženju
Znanje o jeziku	Na ovom nivou učenja jezika učenik ne stiče znanje o jeziku, nego prepoznaje i pravilno upotrebljava osnovne jezičke elemente.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

Tematske cjeline:

1. Susreti i upoznavanje
2. Porodica, prijatelji
3. Kuća, okolina
4. Škola
5. Svakodnevni život
6. Odjevni predmeti
7. Dijelovi tijela

Vještine	Aktivnosti	Gramatika	Vokabular
<p>Učenici će znati:</p> <ul style="list-style-type: none"> - pozdravljati se na formalan i neformalan način sa vršnjacima i odraslim - predstaviti sebe i druge - reći koliko imaju godina - imenovati članove svoje uže i šire porodice - reći nekoliko najjednostavnijih rečenica o: <ul style="list-style-type: none"> - ljudima i predmetima iz neposrednog okruženja, - prostorijama u kući / stanu. - locirati ljude i predmete - imenovati predmete u školskoj torbi i u učionici - nabrojati aktivnosti u školi - nabrojati odjevne predmete i opisati ih - nabrojati dijelove tijela - brojati od 10 do 100 (desetice) - reći koliko je sati (puni sat) - reći: <ul style="list-style-type: none"> - kome šta pripada, 	<p>SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE</p> <p>Učenici će slušati izgovoreni tekst:</p> <ul style="list-style-type: none"> - razumijeti kratke jednostavne izjavne rečenice i pitanja, razumjeti osnovne namjere sugovornika - globalno i selektivno razumijeti kratak tekst poznate tematike - uočavanje specifičnosti izgovora i intonacije izvornih govornika (zvučni tekstovi) - uočiti razliku u izgovoru glasova i glasovnih skupina njemačkoga jezika u odnosu na maternji <p>Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagovati:</p> <p>neverbalno, npr.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - povezivanje vizualnoga (slikovnoga) i zvučnoga sadržaja - gestikulacijom predstaviti ono što su čuli ili izvršavanjem naredbi koje čuju, - bojenjem navedenih predmeta/osoba, - slaganjem slika redosljedom koji proizlazi iz teksta koji su čuli, - pokazivanjem na određene ilustracije koje se odnose na riječi koje su učenici čuli, odnosno povezivanjem slike sa tekstom koji čuju, - bojenjem ilustracija koje se odnose na riječi koje su učenici čuli. <p>2) verbalno, npr.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ponavljanjem određenih riječi koje je izgovorio nastavnik ili koje su čuli sa kasetofona, - davanjem kratkih odgovora na nastavnikova pitanja ili pitanja koja su čuli sa kasetofona, - vježbom falsch/richtig. <p>ČITANJE I RAZUMIJEVANJE</p> <p>Učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - globalno i selektivno razumijevanje jednostavnih kraćih tekstova o poznatim sadržajima - prepoznati jednu ili više napisanih riječi ili rečenica i reagovati: <ol style="list-style-type: none"> 1) neverbalno, npr: <ul style="list-style-type: none"> - gestikulisanjem, imitiranjem, - bojenjem, crtanjem, izrezivanjem, povezivanjem pisanih riječi i odgovarajućih ilustracija, - pridruživanjem slike tekstu, 2) verbalno, npr: <ul style="list-style-type: none"> - kraćim odgovorima na pitanja, - dopunjavanjem izostavljenih slova ili riječi u tekstu, - povezivanjem ponuđenih riječi u tekstu...itd. <p>GOVOR</p> <p>Učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ponavljati riječi nastavnika ili riječi izgovorene sa kasetofona, - imenovanjem i opisivanjem predmeta, osoba i radnji - pjevati, - recitovati kraće pjesmice, - voditi kraće dijaloge u parovima sa drugim učenicima ili sa nastavnikom, 	<p>Učenici će:</p> <p>koristiti (ali neće učiti o tome):</p> <p>Imenice</p> <ul style="list-style-type: none"> - jednina i množina nekih imenica sa određenim i neodređenim članom u nominativu - prisvojni genitiv, npr.: <i>Juttas Bleistift</i> <p>Zamjenice</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lične u jednini množini - Upitne: <i>wer, was, wie, ...</i> - Posvojne: <i>mein, dein, sein, ihr</i> <p>Predikativno upotrebjene pridjeve, npr.: <i>gut, schön blau...</i></p> <p>Glagole</p> <ul style="list-style-type: none"> - prezent haben i sein u jednini i množini - prezent učestalih glagola vezani uz tematska područja u jednini prezenta - prezent modalnog glagola können u jednini - imperativ za 2. lice jednine i 2. lice množine: <i>Lies! Schreibe! Antworte! Ergänze!...</i>itd. <p>Priloge za mjesto: <i>hier, dort...</i>itd.</p> <p>Brojeve: <i>od 10 do 100</i> (desetice)</p> <p>Prijedloge u njihovoj funkcionalnoj upotrebi</p>	<p>Učenici će usvojiti novi i proširiti već usvojeni vokabular koji se odnosi na date teme npr. :</p> <p>Susreti i upoznavanje</p> <p><i>Hallo!, Guten Morgen!, Guten Tag! Auf Wiedersehen! Wie geht es dir? Wie geht es Ihnen? Wie heißt du?..Wo wohnst du? itd...</i></p> <p>Porodica i prijatelji (članovi šire porodice, prijatelji) <i>Das ist meine Tante... Mein Freund heißt....Dein Opa ist alt..</i></p> <p>Opisivanje npr.: <i>Das Haus ist groß. Mein Bleistift ist grün. itd.</i></p> <p>Određivanje mjesta i položaja <i>Hier. Dort. Er/Sie ist hier... Wer ist dort?.</i></p> <p>Izricanje naredbe <i>Komm her! Male! Schreibe!</i></p> <p>Prostorije u kući (osnovne riječi), npr.: <i>die Wohnung, das Wohnzimmer, das Schlafzimmer, die Küche, das Bad, itd.</i></p> <p>Škola (osnovne riječi), npr. <i>der Lehrer, der Schüler, die Schule, die Tafel, die Bank, die Kreide, schreiben, sagen, lesen, hören...</i>, itd.</p> <p>Dijelovi tijela <i>Kopf, Beine, Mund, Arme itd. Mein Kope tut weh. Mein Hand tut weh. Ich kann nicht schreiben</i></p>

	<p>PISANJE Učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prepisivati pojedinačne riječi , rečenice i kraće tekstove, - rekonstruirati riječi, - nadopunjavati kratk tekst riječima - povezivati pobrkane dijelove kratkoga teksta u logičku cjelinu - pismeno odgovarati na pitanja - pisati pozivnice za proslavu rođendana, čestitke za rođendan i praznike na osnovu primjera 	<p>Svakodnevni život npr.: <i>schlafen, Hausaufgabe machen, gehen, spielen</i> <i>Ich kann Tennis spielen.</i></p> <p>Vrijeme <i>Wie spät ist es? Es ist sechs Uhr.</i></p> <p>Odjevni predmeti <i>die Jacke, die Hose, das T-Shirt</i> <i>Die Jacke ist rot. Der Mantel ist neu.</i></p>
--	---	---

DIDAKTIČKO – METODIČKE NAPOMENE

Zadaci nastave njemačkog jezika u trećem razredu su prije svega usmjereni na podsticanje interesa za učenje stranog jezika, na usvajanje elementarnih jezičkih sredstava i usvajanje strategija učenja stranog jezika. Učenici se osposobljavaju za usmenu komunikaciju u jednostavnim svakodnevnim situacijama, usvajaju ograničen fond riječi i izraza, pri čemu je prvenstveno nastavnik onaj kojeg imitiraju i za kojim ponavljaju. U ovom uzrastu učenici rado i lako uče prikazujući scenski ono što su usvojili, tako da će u razvoju vještine govora dramatizacija kratkih dijaloga često biti zastupljen oblik nastavne aktivnosti.

Nakon usmenog usvajanja postepeno se prelazi na čitanje (prepoznavanje već naučenih riječi) horsko i pojedinačno, te pisanje (prvo preslikavanje, a potom prepisivanje riječi, rečenica kratkih tekstova do usvajanja pravilnog pisanja). Teme koje se obrađuju u prve tri godine učenja stranog jezika vezane su za svakodnevni život i interese učenika ovog uzrasta, kao i njihovih vršnjaka u zemljama njemačkog govornog područja. Budući da se određene teme iz razreda u razred ponavljaju, omogućeno je kontinuirano ponavljanje, uvježbavanje i proširivanje leksičkog fonda.

Učenici u nastavi njemačkog jezika imaju priliku upoznati kulturu zemlja čiji jezik uče, način života njenih stanovnika kao i da prepoznaju sličnosti i razlike. Na taj način kod učenika se razvija duh tolerancije.

Učenici usvajaju i nove tehnike učenja stranog jezika kao što su prepoznavanje značenja jezičkih izraza, korištenja rječnika i leksikona prilagođenih njihovom uzrastu.

Praćenje i vrednovanje treba da je kontinuirano i provedeno veoma pažljivo i nenametljivo, konkretno i pozitivno. Ono treba da je u funkciji motivacije učenika na daljnji rad i razvijanje naklonosti i ambicije za učenje jezika. Nastavnik istovremeno procjenjuje realizaciju zadanih ciljeva i vlastiti učinak. Ocjena iz stranog jezika treba da bude odraz cjelokupnog učenikovog odnosa prema školskim obavezama, njegovog aktivnog učešća u nastavnom procesu i pokazanih rezultata koje nastavnik kontinuirano prati i ocjenjuje.

Interdisciplinarni sadržaj

Programski sadržaj je međusobno povezan sa drugim predmetima. Učenici će tako učiti jezik i proširivati svoj vokabular oslanjajući se na znanje koje su stekli učenjem nekih drugih školskih predmeta ali i kombinirajući učenje stranog jezika sa aktivnostima «preuzetim» iz nekih drugih predmeta, kao npr. Likovna kultura, Tjelesni odgoj, Muzička kultura, Moja okolina (život i rad u školi. ljudsko tijelo), vjeronauka (praznici), bosanski jezik (opisivanje), Matematika (brojevi), Kultura življenja (moja soba, odjevni predmeti).

Interkulturelne vještine

Učenici će:

- upoznavati različite kulture i tradiciju
- učiti da komuniciraju i da se ponašaju u svakodnevnim situacijama na način koji je primjeren kulturi zemlje čiji jezik uče.

Rad sa djecom sa posebnim potrebama

Ukoliko se ukaže takva potreba, rad sa ovom djecom se odvija prema prilagođenom programu.

Matematika

Programski sadržaji

Programska struktura predmetnih područja

1. Zbrajanje i oduzimanje do 100
2. Ravne i krive plohe (površine) likovi,
3. Množenje i dijeljenje do 100
4. Mjerenje, uspoređivanje i procjenjivanje

1. Zbrajanje i oduzimanje do 100

- Zbrajanje i oduzimanje brojeva unutar desetica (oblici kao: $50+4$, $54-4$, $73+4$, $77-4$)
- Upoznavanje relacija $\leq$ i $\geq$
- Određivanje nepoznatih brojeva ($x < 14$, $40 < x < 50$)
- Zbrajanje brojeva prve stotice kada je zbroj naznačenih jedinica pribrojnika manji od 10 ($a+b < 10$, $b+d < 10$) i odgovarajuća oduzimanja
- Zbrajanje brojeva prve stotice kada je zbroj naznačenih jedinica pribrojnika jednak 10 i odgovarajuća oduzimanja.
- Zbrajanje brojeva prve stotice kada je zbir naznačenih jedinica pribrojnika veći od 10 i odgovarajuća oduzimanja.
- Zbrajanje više pribrojnika. Zagrade
- Oduzimanje više brojeva. Zagrade.
- Veza zbrajanja i oduzimanja
- Zadaci sa dvije operacije
- Brojni izrazi. Rješavanje jednostavnijih jednadžbi.
- Izračunavanje nepoznatog pribrojnika.
- Izračunavanje nepoznatog umanjenika.
- Izračunavanje nepoznatog umanjitelja.
- Jednostavniji tekstualni (problemski) zadaci.
- Rimski brojevi od XI do XX.
- Redni brojevi do 100
- Parni i neparni brojevi do 100.
- Stotice prve tisuće.

2. Ravne i zakrivljene plohe (površine), likovi i crte

- Pravac, polupravac, duž, kut – crtanje i obilježavanje
- Crtanje paralelnih i okomitih pravaca.
- Upoređivanje duži.

3. Množenje i dijeljenje do 100

- Množenje kao zbrajanje jednakih pribrojnika.
- Znak «•» (puta). Množitelj, množenik (množenje broja i množenje brojem) i produkt umnožak.
- Činitelj ili faktori.
- Množenje brojeva (i množenje brojem) prve desetice.
- Tablica množenja.
- Broj 1 i broj 0 činitelj množenja.
- Osobine proizvoda: zamjena mjesta činitelja (komutativnost i asocijativnost)
- Pisanje dvocifrenog broja u obliku $a10+b$
- Djeljenik (broj koji se dijeli), djelitelj (broj kojim se dijeli), količnik (ishod dijeljenja).
- Dijeljenje brojevima prve desetice.
- Količnik čiji je djeljenik broj 0.
- Količnik čiji je djelitelj broj 1. (dijeljenje nulom nema smisla)
- Tablica dijeljenja.
- Veza množenja i dijeljenja.
- Množenje zbroja i dijeljenje zbroja.
- Osobine dijeljenja: distributivnost.
- Izvantablična množenja i izvantablična dijeljenja (30:2, 20:10).
- Rješavanje jednačina oblika $3X=18$, $X4=24$, $45:X=5$, $X:9=8$
- Računske operacije prvog i računске operacije drugog reda. Red računanja u izrazima s više računskih operacija. Upotraba zagrada.

4. Mjerenje, uspoređivanje i procjenjivanje

- Mjerenje dužine. Jedinice za dužinu. (1m, 1 dm, 1 cm)
- Mjerenje mase. Jedinice za masu (1kg, 1 dag, 1 g)
- Jedinice za tekućinu (1 l, 1 dl, 1cl)
- Jedinice za vrijeme (godina, mjesec, tjedan, dan, sat, minuta)
- Jedinice za novac (KM, KF)

MATEMATIKA

Za III. razred devetogodišnje osnovne škole (3 sata sedmično)

PODRUČJA UČENJA	CILJEVI	OČEKIVANI REZULTATI UČENJA
Znanje	Stijecanje znanja: <ul style="list-style-type: none"> - upotreba simbola; - predstavljanje prirodnih brojeva do 100 na brojevnom pravcu; - povezivanje broja i skupa; - formiranje brojnog niza do 100; - zna rimske brojeve do XX; - osnovne računske operacije u skupu brojeva do 100 - usvajanje osnovnih mjera i mjernih jedinica, upoznavanje njihovih međusobnih odnosa; - crtanje i označavanje osnovnih geometrijskih figura (pravac, polupravac, duž...)	Učenici bi trebali znati: <ul style="list-style-type: none"> - koristiti matematički jezik i simbole za osnovne matematičke operacije u skupu brojeva do 100; - rješavati složenije tekstualne zadatke; - uočiti vezu i redoslijed između osnovnih računskih operacija i provjerava jedne operaciju s pomoću druge; - mjeriti, upoređivati i procjenjivati s pomoću jedinica za dužinu, masu, vrijeme...
Sposobnosti i vještine	Razvijanje: <ul style="list-style-type: none"> - logičkog i kritičkog mišljenja; - sposobnosti kritičkog vrednovanja vlastitih rezultata i njihovo usporedba sa rezultatima drugih - sposobnosti predviđanja, mjerenja, uspoređivanja i procjenjivanja.	<ul style="list-style-type: none"> - da uz pomoć nastavnika procjenjuje, uspoređivati i u jednostavnim situacijama donosi zaključke; - koristi kreativnost i maštu za rješavanje njima primjerenih problema; - koristiti jednostavni matematički jezik za saopštavanje ideja ;
Vrijednosti i stavovi	Razvijanje pozitivnih vrijednosti i stavova: <ul style="list-style-type: none"> - prema sebi samome; - prema drugima; - prema okolini; - prema učenju;	<ul style="list-style-type: none"> - pokazivati više samopouzdanja i odgovornosti; - poštovati različite stavove; - prepoznati ulogu i značaj matematike u svakodnevnom životu;

MATEMATIKA ZA III RAZRED DEVETOGODIŠNJEG OBRAZOVANJA

SADRŽAJ	ZNANJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOST I, STAVOVI, PONAŠANJE	AKTIVNOSTI UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA
<p>1 Zbrajanje i oduzimanje do 100</p> <ul style="list-style-type: none"> - Zbrajanje i oduzimanje brojeva unutar desetica (oblici kao: $50+4$, $54-4$, $73+4$, $77-4$) - Upoznavanje relacija i određivanje nepoznatih brojeva ($x<15$, $40<x<50$) - Zbrajanje brojeva prve stotice kada je zbir naznačenih jedinica pribrojnika manji od 10 ($a+b<10$, $b+d<10$) i odgovarajuća oduzimanja - Zbrajanje brojeva prve stotice kada je zbir naznačenih jedinica pribrojaka jednak 10 i odgovarajuća oduzimanja. - Zbrajanje brojeva prve stotice kada je zbir naznačenih jedinica pribrojaka veći od 10 i odgovarajuća oduzimanja. - Zbrajanje više pribrojaka; Zagrade - Oduzimanje više brojeva; Zagrade. - Veza zbrajanja i oduzimanja - Zadaci sa dvije operacije - Brojevni izrazi. Rješavanje jednostavnijih jednažbi. - Izračunavanje nepoznatog pribrojnika. - Izračunavanje nepoznatog umanjnika. - Izračunavanje nepoznatog umanjitelja. - Jednostavniji tekstualni (problemski) zadaci. - Redni brojevi do 100 - Rimski brojevi od XI do XX. - Parni i neparni brojevi do 100. - Stotice prve tisuće.. 	<ul style="list-style-type: none"> - Prepoznaju, zapisuju, čitaju i uspoređuju brojeve do 100. - Zbrajaju i oduzimaju sa i bez prelaza do 100. - Prepoznaju podatke koji su poznati i koji su nepoznati u jednažbama i nejednažbama. - Rješavaju jednostavne jednažbe i tekstualne zadatke do 100. - Rješavaju jednostavnije nejednažbe. - Rabe redne brojeve do 100. - Zna simbole I, V i X kao simbole pomoću kojih pišemo sve rimske brojeve do XX. - Rabe jednostavne tabele. - Interpretiraju (Pravilno) jednostavnije grafikone. - Rabe matematički jezik, rješavaju matematičke i logičke zadatke. - Čitaju, zapisuju, uspoređuju stotice prve tisuće 	<ul style="list-style-type: none"> - Sposobnost uporabe matematičkog jezika i simbola. - Sposobnost primjene matematičkih znanja u svakodnevnom životu. - Samostalno i timsko formuliranje zaključaka. - Razvijanje logičke sposobnosti kroz igru i rješavanje matematičkih problema. - Sposobnost za razmjenu informacija, rezultata i iskustava a drugovima/cama i nastavnikom. - Sposobnost kritičkog vrednovanja vlastitih ishoda i upoređivanje s ishodima drugih (par, grupa, razred...) 	<ul style="list-style-type: none"> - Osposobljeni su za samostalan rad, rad u parovima, malim i velikim grupama. - Pokazuju smisao, želju, zanimanje i odvažnost za otkrivanje i istraživanje novog i nepoznatog. - Pokazuju zanimanje prilikom upoznavanja novih pojmova i proširivanja matematičkog znanja. - Pokazuju zanimanje za sudjelovanje u matematičkim – kolektivnim igrama. - Rješavaju probleme kroz igru i zabavu poštujući pravila. - Vrednuju lične i stavove drugih. - Razvijanju pozitivne stavove, ponašanja za rad i igru. - Sudjeluju u sastavljanju i rješavanju matematičkih zadataka iz svakodnevnog života. - Množe i dijele u skupu brojeva do 100. 	<ul style="list-style-type: none"> - Sudjeluju u svim etapama i oblicima rada (grupa, tim, par). - Aktivno sudjeluju u matematičkim igrama i primjenjuju ranije stečena znanja i iskustva. - Čitaju i zapisuju brojeve do 100. - Predstavljaju odnose među brojevima uporabljajući matematičke znake. - Identificiraju prethodnika i sljedbenika zadanog broja. - U računanju zbira koriste zamjenu mjesta pribrojnika (osobina komutativnosti zbira). - Rabe simbole za računске operacije. - Zbrajaju i oduzimaju u skupu brojeva do 100. - Predviđaju približan ishod operacija. - Rješavaju probleme zbrajanjem i oduzimanjem. - Računaju na različite načine, okomito i vodoravno, pomoću brojne ose. - Rabe jednostavne grafikone i interpretiraju ih. - Imenuju i zapisuju redne brojeve do 100. - Čitaju, zapisuju i uspoređuju stotice prve tisuće. - Procjenjuju vjerovatni rezultat u igrama na sreću. 	<ul style="list-style-type: none"> - Sadržaje Nastavnog programa utvrđuje prema interesima i sposobnostima učenika i prilagođava zahtjeve postavljene programom kako bi bio uspješno ostvaren. - Stavlja naglasak na razumijevanje osnovnih matematičkih pojmova. - Pomaže djeci da poboljšaju izražavanje svojih matematičkih ideja i zapažanja. - Prilagođava nastavu svakom učeniku pojedinačno. - Primjenjuje pristupe i postupke kojima se uvažava stupanj razvoja djeteta. - Pomaže djeci da kritički sagledaju ono što su naučili. - Tematski povezuje nastavne sadržaje unutar Nastavnog plana i programa. - Uključuje matematiku u druge nastavne oblasti. - Pomaže učenicima da nauče pravilno rabiti geometrijski pribor pri crtanju i konstruiranju geometrijskih likova oblika trokuta, kvadrata, pravokutnika i kruga. - Mjerenje, uspoređivanje i procjenjivanje objašnjavaju djeci, uporabljajući što više primjera i očiglednih sredstava iz okružja.

<p>2.Ravne i zakrivljene površi, likovi i crte</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pravac, polupravac, duž, kut–crtanje i obilježavanje - Crtanje paralelnih i okomitih pravaca. - Upaređivanje duži. 	<p>Opažaju i imenuju ravne i zakrivljene površine i klasificiraju ih.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Prepoznaju i imenuju pojmove: pravac, polupravac, duž, kut, kružnica i krug. - Razlikuju kružnicu i krug. - Samostalno uočavaju, definiraju, razlikuju crte i konstruiraju ih - Crtaju pravac i polupravac. - Rješavaju geometrijske zadatke - Vrednuju ishode cjelokupnog rada. 	<ul style="list-style-type: none"> - Sposobnost uočavanja razlika između paralelnih i okomitih pravaca. - Uočavanje likova oblika trokuta, kvadrata, pravokutnika i kruga u okružju 		<ul style="list-style-type: none"> - Putem dvaju čula osjećaju odnose granice/ruba i regije/područja, crte, površine i prostora. - Samostalno crtaju paralelne i okomite pravce koristeći geometrijski pribor. 	
<p>3.Množenje i dijeljenje do 100</p> <ul style="list-style-type: none"> - Množenje ka zbrajanje jednakih pribrojnika. - Znak «•» (puta). Množitelj, množenik (množenje broja i množenjem brojem) i umnožak.. - Činitelj ili faktori. - Množenje brojeva (i množenje brojem) prve desetice. - Tablica množenja. - Broj 1 i broj 0 kao činitelji množenja. - Osobine umnoška: zamjena mjesta činitelja (komutativnost i asocijativnost) - Pisanje dvoznamenkastog broja u obliku $a10+b$ - Djeljenik (broj koji se dijeli), djelitelj (broj kojim se dijeli), količnik (ishod dijeljenja). - Dijeljenje brojevima prve desetice. - Količnik čiji je djeljenik broj 0. - Količnik čiji je djelitelj broj 1. (dijeljenje nulom nema smisla). - Tablica dijeljenja. - Veza množenja i dijeljenja. - Množenje zbroja i dijeljenje zbroja. - Osobine dijeljenja: distributivnost. - Izvantablična množenja i izvantablična dijeljenja (30:2, 20:10). - Rješavanje jednadžbi oblika $3X=18$, $X4=24$, $45:X=5$, $X:9=8$ - Računske operacije prvog i računke operacije drugog reda. Red računanja u izrazima sa više računskih operacija. Uporaba zagrada 	<ul style="list-style-type: none"> - Prepoznaju znak “•” kao oznaku za množenje i znak “:” kao oznaku za dijeljenje. - Znaju množiti i dijeliti u skupu brojeva do 100. - Prepoznaju značenje termina “dvostruko više (dvostruki broj)” i “polovina” broja. - Usvojili su tablicu množenja i dijeljenja do nivoa automatizma. - Rješavaju jednostavnije jednadžbe i nejednadžbine. - Samostalno sastavljaju i rješavaju jednostavne matematičke probleme putem jednadžbi i nejednadžbi. - Osposobljeni su za rješavanje matematičkih zadataka sa više računskih operacija, sa i bez uporabe zagrada. 	<ul style="list-style-type: none"> - Sposobnost međusobnog povezivanja i uporabe osnovnih računskih operacija do nivoa automatizma. - Sposobnost razlikovanja značenja termina “jednakost” i “jednadžba” kao i “nejednakost”. - Sposobnost samostalnog mjerenja i zapisivanja rezultata. 		<p>Obavljaju pripremne radnje za osnovne operacije.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Sastavljaju i rastavljaju brojeve. - Dovode u vezu odnose između brojeva i operacija. - Brojne nizove izražavaju verbalno i simbolički. - Interpretiraju operacije kroz transformacije. - Rabe strelice, grafikone, tablice, simbole za operacije i brojne relacije. - Pravilno interpretiraju grafikone i tabele. - Uporabljaju množenje i dijeljenje u svakodnevnim radnjama i situacijama. - Istražuju različite načine množenja i dijeljenja. - Dije le na jednake dijelove. - Predviđaju približan rezultat. - Vrednuju ishode. 	

<p>4. Mjerenje, upoređivanje i procjenjivanje</p> <ul style="list-style-type: none"> - Mjerenje dužine. Jedinice za dužinu. (1m, 1dm, 1 cm) - Mjerenje mase. Jedinice za masu (1kg, 1 dag, 1 g) (dag je oznaka za dekagram, 1 dag=10 grama) - Jedinice za tečnost (1 l, 1 dl, 1cl) - Jedinice za vrijeme (godina, mjesec, sedmica, dan, sat, minuta) - Jedinica za novac (KM, KF) 	<ul style="list-style-type: none"> - Mjere uz korištenje dogovorenih jedinica i sprava; točno izražavaju rezultate mjerenja. - Predviđaju ishode mjerenja i provjeravaju rješenja zadataka u kojima se rabe mjerne jedinice. - Koriste standardne jedinice za dužinu, masu, obujam, vrijeme i novac u svakodnevnom životu. 			<ul style="list-style-type: none"> - Poduzimaju mjerenja i predviđaju ishode. - Rabe mjerne instrumente. - Mjere uporabljajući mjernim jedinice. - Izražavaju ishode mjerenja. - Rabe standardne jedinice za mjerenje dužine, mase, mase, obujma tekućine, vremena i novca. - Rabe mjerenje za rješavanje problema. - Logički zaključuju i računaju. - Prikupljaju podatke iz stvarnih situacija. - Vrednuju ishode mjerenja. - Rabe kreativne postupke za rješavanje svakodnevnih problema i objašnjavaju poduzete postupke. - Pripremaju didaktički materijal. - Samostalno smišljaju Zadatke. 	
---	---	--	--	--	--

DIDAKTIČKO METODIČKE NAPOMENE

za III. razred devetogodišnje osnovne škole

Za uspješno savladavanje programskih sadržaja u nastavi Matematike za III. razred devetogodišnjeg osnovnog obrazovanja neophodno je načiniti uspješan spoj tradicionalnih i savremenih oblika i metoda rada. Pri tomu, značajno je voditi računa o spoznajnim mogućnostima učenika, o sposobnosti shvatanja i razumijevanja matematičkih zakonitosti, te o interesima i optimalnim igrovnim metodama kojima će se apstraktni pojmovi i činjenice približiti učeničkim spoznajnim mogućnostima.

- Ravnopravno zastupiti tri pristupa: skupovni, brojevni i perceptivno-predodžbeni (korištenje brojevnih slika) kod predstavljanja brojeva.
- Približiti sabiranje brojeva prve stotice kada je zbroj naznačenih jedinica pribrojaka manji od 10 ($ab+cd$, $b+d<10$). Na primjer $23+34$, $3+4<10$.
- Objasniti sabiranje i oduzimanje s prelazom različitim metodama.
- Kroz poučavanje i učenje brojeva, a naročito množenja i dijeljenja, insistirati na razumijevanju a tek kasnije na zapamćivanju.
- Produbljivanje i proširivanje pojma brojeva do 100, te stotica do 1000.
- U geometrijskim sadržajima učenika dovesti na razinu prepoznavanja, poimanja, imenovanja i označavanja (prava, duž, kut, kružnica...).
- U domeni mjera i mjerenja učenik treba da zna mjeriti, upoređivati, procjenjivati jedinice.
- Primjenjivati didaktički materijal s ciljem boljeg razumijevanja određenih matematičkih radnji.
- Kroz različite oblike rada poticati i razvijati samostalnost, kooperativnost, kreativnost i istraživački duh.
- Sakupljanje didaktičkog materijala iz okolice i njegova primjena u odgovarajućim situacijama.
- Ukazivati na oblike, slike i primjere predmeta u bližoj okolini.
- Nastojati uspostaviti što tješnju korelaciju unutar samog predmeta a i sa drugim predmetima.

Spomenute programske zahtjeve realizirati kroz sva tri postupka: skupovni, brojevni i perceptivno-predodžbeni.

- Uz pomoć brojevnice omogućiti očiglednost nizanja i niza brojeva prve stotine, i stotice prve tisuće.
- U domeni mjera i mjerenja, osim praktičnih aktivnosti, učenik treba znati zapisati i pretvarati mjere.

Moja okolina

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

PODRUČJA UČENJA	CILJEVI	OČEKIVANI REZULTATI
ZNANJE	<p><u>Sticanje znanja:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ o užoj i široj okolini, užem i širem zavičaju i dešavanjima u njima; 	<ul style="list-style-type: none"> ⇒ temeljne pojmove vezane za užu i širu zavičaj ⇒ aktuelnosti u užem i širem zavičaju
	<ul style="list-style-type: none"> ⇒ o međusobnoj ovisnosti među živim bićima, ⇒ o čovjeku, njegovom zdravlju i odnosu prema prirodi; ⇒ orijentaciji u prostoru i vremenu, na zemljovidu, gospodarstvu u zavičaju 	<ul style="list-style-type: none"> ⇒ razlike između žive i nežive prirode, sličnosti i razlike između živih bića ⇒ pravilan odnos čovjeka prema prirodi, njegovom zdravlju ⇒ odrediti glavne i sporedne strane svijeta pomoću sunca, kompasa i objekata u prirodi i na geografskoj karti ⇒ šta čini gospodarstvo zavičaja
	<ul style="list-style-type: none"> ⇒ naseljima i saobraćaju u užem i širem zavičaju, uzajamnoj ovisnosti ljudi 	<ul style="list-style-type: none"> ⇒ svojstva naselja u užem i širem zavičaju ⇒ uzajamnu ovisnost ljudi u užem i širem zavičaju
	<ul style="list-style-type: none"> ⇒ o promjenama na biljkama i životinjama u različita godišnja doba, životnim zajednicama biljaka i životinja 	<ul style="list-style-type: none"> ⇒ uočiti i opisati promjene na biljkama i životinjama u različita godišnja doba ⇒ šta čini životna zajednice biljaka i životinja
SPOSOBNOSTI I VJEŠTINE	<p><u>Učenici:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ posmatraju; ⇒ samostalno ili u grupi izvoditi zaključke ⇒ razvijati kritičko razmišljanje; ⇒ samostalno ili u grupi planirati; ⇒ provoditi istraživanja; ⇒ izvoditi mjerenja; ⇒ dobivati i prezentirati dokaze; ⇒ razmatrati dokaze i procjenjuju; ⇒ prenositi informacije individualnim i timskog radom <p><u>kroz:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ traženje ideja i provođenjem jednostavnih posmatranja i ogleda, te poređenjem svojih predviđanja sa stvarnim rezultatima ⇒ sistematiziranje znanja ⇒ prezentiranje postignutih rezultata 	<ul style="list-style-type: none"> ⇒ primjenjuju prethodna iskustva ⇒ primjenjuju određene kriterije za prikupljanje i zapisivanje podataka ⇒ uz nastavnikovu pomoć razvijati plan istraživanja ⇒ pratiti redosljed uputa pri istraživanju i mjerenju ⇒ uz nastavnikovu pomoć procjenjivati relevantnost podataka i informacija ⇒ praviti jednostavna usporedbe, raspravljati o tomu što se događa i u kojim uvjetima, te donositi odgovarajuće zaključke ⇒ primijeniti vlastitu kreativnost i maštu za rješavanje problema ⇒ koristiti jednostavan znanstvenii jezik za priopćavanje ideja i za imenovanje i opis živih bića, tvari, pojava i procesa u prirodi i društvu
VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	<p><u>Učenici razvijaju pozitivne vrijednosti i stavove:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ <i>prema sebi samima, prema drugima, svojoj obitelji, okolini i učenju kao cjeloživotnom procesu.</i> 	<ul style="list-style-type: none"> ⇒ pokazivati više samopouzdanja i odgovornosti ⇒ poštivati različite stavove ⇒ prepoznavati ulogu znanosti za razumijevanje svijeta u kojem žive i za poboljšanje kvaliteta života

NASTAVNI SADRŽAJI / Teme

1. PRIRODA I PRIRODNI PROCESI

1. 1. BILJKE I ŽIVOTINJE; ŽIVOTNE ZAJEDNICE
1. 2. ZNAČENJE BILJAKA ZA LJUDSKU ISHRANU
1. 3. OVISNOST RADOVA LJUDI O VREMENSKIM PROMJENAMA U PRIRODI
1. 4. ŽIVOTINJE; DOMAĆE I DIVLJE
1. 5. PTICE
1. 6. MEĐUSOBNA ZAVISNOST BILJNOG I ŽIVOTINJSKOG SVIJETA
1. 7. OBRADIVO I NEOBRADIVO ZEMLJIŠTE
1. 8. RAVNICE I POLJA U ZAVIČAJU
1. 9. POZNATE PLANINE U ZAVIČAJU
- 1.10. ŠUME U ZAVIČAJU
- 1.11. VODE U ZAVIČAJU

2. VRIJEME I PROSTOR

- 2.1. ORJENTACIJA U PROSTORU; (GLAVNE I SPOREDNE STRANE SVIJETA, STAJALIŠTE, VIDIK, VIDIKOVA LINIJA. RAZLIČITI NAČINI ORJENTACIJE)
- 2.2. ORJENTACIJA U VREMENU
- 2.3. GODIŠNJA DOBA
- 2.4. PRAĆENJE VREMENSKIH PROMJENA; KALENDAR PRIRODE

3. ZEMLJOVID

- 3.1. IZGLED UŽEGA I ŠIREGA ZAVIČAJA; RELJEFNA OBILJEŽJA
  - 3.1.1. UMANJENO PREDSTAVLJANJE PREDMETA I UDALJENOSTI
  - 3.1.2. SKICA OKOLINE ŠKOLE
  - 3.1.3. SNALAŽENJE NA GEOGRAFSKOJ KARTI

4. DRUŠTVO

- 4.1. MOJA DOMOVINA BOSNA I HERCEGOVINA
- 4.2. PROŠLOST, SADAŠNJOST, BUDUĆNOST
- 4.3. NASELJA U ŠIREM ZAVIČAJU
- 4.4. GOSPODARSTVO U **UŽEM** ZAVIČAJU
- 4.5. PROMET U ŠIREM ZAVIČAJU
- 4.6. BLAGDANI

5. HIGIJENA

- 5.1. OSOBNA ČISTOĆA
- 5.2. ČISTOĆA I KULTURA STANOVANJA

6. ZDRAVLJE

- 6.1. ZDRAVSTVENE USTANOVE
- 6.3. ISHRANA
- 6.4. DUHAN, ALKOHOL I DROGA
- 6.5. ZDRAV OKOLIŠ

DIDAKTIČKO- METODIČKE NAPOMENE

Dominantno mjesto u programu imaju ciljevi i očekivani rezultati učenja u područjima znanja, razvoja sposobnosti, stjecanja vještina, vrijednosti, stavova i ponašanja. Područje znanja čine sadržaji i procesi s kojima je tijesno povezan razvoj sposobnosti koje su od bitnog značaja za uvođenje učenika u istraživački rad i razvoj znanstvenog mišljenja.

U ovom razredu šire se znanja o školi i porodici/obitelji, mjestu življenja i njegovoj okolini, životu i radu ljudi, uzajamnoj povezanosti između živih bića.

Novi sadržaji se odnose: na znanje o Bosni i Hercegovini kao domovini i državi, te na znanje i razumijevanje prošlosti, sadašnjosti i budućnosti kao tijeka vremena i dešavanja koje karakterišu međusobna povezanost i odnosi, ma znanje o zemljovidu, širem zavičaju i dešavanjima u njemu. Također se šire znanja i u dijelu koji se bavi izučavanjem prirode, kroz sadržaje o čovjeku i njegovom odnosu prema prirodi, te izučavanjem životinjskog i biljnog svijeta u bližem okruženju.

Ovakav izbor nastavnog gradiva i njegovo strukturiranje osigurava povezanost društvenih i prirodnih pojava i proučavanje prirode u njenom jedinstvu s različitim aspektata. U skladu s tim, potrebno je voditi računa i o međupredmetnoj korelaciji i planirati izradu zajedničkih školskih projekata.

Date teme treba razraditi kroz kontekst pojava i procesa koji su učenicima interesantni, uzimajući u obzir razvoj znanosti, njenu primjenu i korištenje, te utjecaj na društvo i okolinu i korištenjem metodologije aktivnog učenja. U smislu toga predloženi model može da posluži kao pomoć nastavniku.

Napomena: Sve specifične sadržaje nastavnog programa koristiti kao uvodnu integrirajuću aktivnost jutarnjeg i dnevnog sastanka.

PREDLOŽENI MODEL

TEME	ZNANJE	SPOSOBNOSTI I VJEŠTINE	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	AKTIVNOST UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA (ORGANIZACIJA I METODE NASTAVE I UČENJA, OCJENJIVANJE)
<p align="center">1. PRIRODA I PRIRODNI PROCESI</p> <p>1. 1. BILJKE I ŽIVOTINJE; ŽIVOTNE ZAJEDNICE</p>	<p>Znanje: o ljudima, biljkama i životinjama u različita godišnja doba; - o promjenama u prirodi i prirodnim procesima na biljkama i životinjama u ljeto; - o vrtu i radovima u vrtu tijekom ljeta; na njivi i radovima na njivi u toku ljeta; - o voćnjaku i vinogradu u tijekom ljeta; - o voću i povrću koje dozrijeva u ljeto; - o žitaricama i industrijskim biljkama, njihovom uzgajanju i upotrabi; - o razlikama između zeljastih i drvenastih biljaka; - o životnim zajednicama; o vrtu, voćnjaku, livadi, šumi.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Prepoznaju značajke ljeta, uočavaju promjene na biljnom i životinjskom svijetu u ljeto. - Uočavaju razliku između vrta, voćnjaka, vinograda i njive. - Razlikuju voće od povrća. - Prepoznaju žitarice prema zrnevlju. - Razlikuje drvenaste od zeljastih biljaka - Posmatraju, prepoznaju, zaključuju. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pozitivan stav o školi. - Svakodnevno ispunjavatnje školskih obaveza. - Ponašanje u skladu sa kućnim redom i razrednim pravilima. - Razvijanje svijesti o pripadnosti školskoj zajednici. - Svakom pravu prethode obaveze. - Higijena nije obaveza samo pojedinaca, već briga svih članova škole. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ispunjavanje domaćih zadataka. - Saradnja, posmatranje, sakupljanje informacija, dogovaranje, diskutiranje, razmjena iskustava, predviđanje. - Sakupljanje materijala, sistematiziranje. 	<ul style="list-style-type: none"> - Planiranje, osmišljavanje igara i interakcijskog učenja. - Komuniciranje sa učenicima/cama, diskutiranje. - Upućivanje učenika na različite izvore znanja. - Uključivanje roditelja i drugih uposlenika u školi u realizaciju programskih sadržaja. - Motiviranje učenika za rad.
<p align="center">1. 2. ZNAČAJ BILJAKA ZA ISHRANU LJUDI</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Učenici/ce znaju da ljudi uzgajaju različite biljne vrste; žitarice, voće, povrće, znaju njihov značaj za ishranu ljudi. - Posjeduju osnovna znanja o uzgoju cvijeća, o očuvanju šuma, te o tome da su biljke proizvođači kisika koji je neophodan za život ljudi i životinja. - Znaju uzajamnu ovisnost ljudi, biljaka i životinja – razumiju i objašnjavaju lance ishrane. 	<ul style="list-style-type: none"> - Učenici/ce su sposobni za jednostavnije radove u vrtu, voćnjaku i na njivi. - Samostalano ili u saradnji sa drugima uzgajaju cvijeće u učionici i ne zagađuje životnu sredinu, brinu da ona uvijek bude čista i zdrava. - Definiiraju lance ishrane. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ispravan stav prema biljkama koje se rabe u ishrani ljudi. - Uzgoj i njegovanje jestivog bilja. 	<ul style="list-style-type: none"> - Sakupljanje, sistematiziranje, zaključivanje, izrada panoa. - Pomaganje drugima. 	<ul style="list-style-type: none"> - Posmatranje i procjenjivanje. - Osmišljavanje igara u učionici. - Organizacija praktičnih vježbi . - Saradnja sa roditeljima.
<p align="center">1. 3. ZAVISNOST RADOVA LJUDI OD VREMENSKIH PROMJENA U PRIRODI</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Učenici/ce posjeduju znanja o jeseni kao godišnjem dobu. - Znaju da se u jesen izvode radovi u vrtu, na njivi, i u voćnjaku i vinogradu. - Da se u jesen vrši sjetva pšenice i još nekih biljnih kultura. - Posjeduju znanja o značaju voća i povrća kao izvora neophodnih sastojaka za zdravu ishranu ljudi, te o berbi voća i njegovom spremanju za zimu. 	<ul style="list-style-type: none"> - Na osnovu posmatranja izvode logičke zaključke o jeseni, radovima u toku jeseni, promjenama na biljnom i životinjskom svijetu. - Razlikuju voće od povrća po obliku i ukusu. 	<ul style="list-style-type: none"> - Samostalno ili uz pomoć drugih uzgajanje i briga o nekim vrstama jestivog bilja. - Procjenjuje koje radove i zbog čega ljudi izvode u koje godišnje doba. 	<ul style="list-style-type: none"> - Sudjelovanje u radovima u okolini škole. - Pomoć roditeljima. - Posmatranje, izvođenje zaključaka, predviđanje. 	<ul style="list-style-type: none"> - Saradnja sa lokalnom zajednicom , korištenje njenih resursa za potrebe nastave. - Procjenjivanje napretka učenika, podsticanje radoznalosti, mašte i razvoj kreativnosti.
<p align="center">1. 4. ŽIVOTINJE; DOMAĆE I DIVLJE</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Imaju osnovna znanja o domaćim životinjama – znaju podjelu na krupne i sitne domaće životinje, o mladunčadima domaćih životinja i njihovim karakteristikama. - Znaju da uzgoj domaćih životinja može biti nomadski i stajski. - Prepoznaju i imenuju divlje životinje i njihovu mladunčad, znaju njihove karakteristike. 	<ul style="list-style-type: none"> - Razlikuju domaće od divljih životinja. - Sakupljaju podatke, posmatraju, zaključuju, koriste dodatne izvore znanja. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pozitivan stav o životinjama. - Štiti životinje, svjestan je koristi koje pružaju divlje i domaće životinje 	<ul style="list-style-type: none"> - Posjeta farmi ,posjeta seoskom domaćinstvu. - Crtanje domaćih i divljih životinja. Izrada panoa. - Ispunjavanje domaćih zadataka. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pripremanje, organizacija posjeta seoskim domaćinstvima i farmama za uzgoj stoke. - Izrada didaktičkim materijala. - Posmatranje i praćenje napretka učenika.

<p>1. 5. PTICE</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Imaju osnovna znanja o pticama u zavičaju i njihovim karakteristikama. 	<ul style="list-style-type: none"> - Razlikuju pojedine vrste ptica u zavičaju. - Izvodu logičke zaključke o pticama, njihovom, životu, ishrani brizi za potomstvo. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pozitivan stav o pticama. - U toku zime pomaže pticama stanicama. Ne uništava gnijezda ptica. 	<ul style="list-style-type: none"> - Posmatranje, zaključivanje. Izrada kućica za ptice. 	<ul style="list-style-type: none"> - Osmišljavanje situacija za interaktivno učenje. - Organizacija izleta. - Podsticanje razvoja radnih i navika.
<p>1. 6. MEĐUSOBNA ZAVISNOST BILJNOG I ŽIVOTINJSKOG SVIJETA</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Znaju da biljke i životinje zajedno čine živi svijet. - Imaju osnovna znanja o živom svijetu i njegovim značajkama. - Znaju da ishrana ljudi i životinja ovise jedna od druge, da biljni svijet ima važnu ulogu za ishranu ljudi i životinja - Imaju znanja o vezi između biljaka i životinja. 	<ul style="list-style-type: none"> - Razlikuju biljni od životinjskog svijeta. - Uočavaju promjene i životne procese kod biljaka i životinja. - Uspostavljaju logičke zaključke o uzajamnosti biljnog i životinjskog svijeta. 	<ul style="list-style-type: none"> - Svojim ponašanjem ne narušava sklad između biljnog i životinjskog svijeta. - Svjesnost o značaju očuvanja biljnog i životinjskog svijeta. 	<ul style="list-style-type: none"> - Promatranje, bilježenje, prikupljanje, sistematiziranje prema zajedničkim osobinama. 	<ul style="list-style-type: none"> - Planiranje, pripremanje i podsticanje učenika na kreativan i istraživački rad. - Predlaganje i rukovođenje školskim projektom.
<p>1. 7. OBRADIVO I NEOBRADIVO ZEMLJIŠTE</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Znaju razlikovati plodno od neplodnog i obradivo od neobradivog tla. - Imaju osnovna znanja o uticaju čovjeka na promjenu zemljišta— od neobradivog do obradivog zemljišta. 	<ul style="list-style-type: none"> - Prepoznaju plodno i neplodno tlo, obradivo i neobradivo tlo. - Svojim aktivnostima neplodno tlo pretvaraju u plodno. - Prikupljaju, sistematiziraju, zaključuju. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ne zagađuje obradivo zemljište otpadom. - Ukazivanje drugima na značaj obradivog zemljišta. - Sudjeluje u akcijama pošumljavanja goleti. 	<ul style="list-style-type: none"> - Sudjeluje u akcijama pretvaranja manjih neobradivih u obradive površine. - Promatranje, bilježenja, zaključivanje. 	<ul style="list-style-type: none"> - Organiziranje malih radnih akcija, motiviranje učenika.
<p>1. 8. RAVNICE I POLJA U ZAVIČAJU</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Znaju posmatrati geografska obilježja zemljišta u zavičaju i da zelena boja na geografskoj karti predstavlja ravnice. - Znaju imenovati ravnice i polja u zavičaju. - Imaju osnovna znanja o polju kao životnoj zajednici. 	<ul style="list-style-type: none"> - Uočavaju zemljopisna obilježja zemljišta u zavičaju. - Prema boji na zemljovidu pronalaze ravnice i brda. - Uspostavljaju logičke veze u životnoj zajednici polja. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pozitivan stav i odnos prema prirodnim ljepotama naše domovine. 	<ul style="list-style-type: none"> - Posjet ravnici ili polju u zavičaju, posmatranje, zaključivanje. 	<ul style="list-style-type: none"> - Planiranje, pripremanje, podsticanje, vođenje. - Izradba edukativnih i didaktičkih materijala. - Bilježenje, pomaganje, sistematiziranje. - Saradnja sa lokalnom zajednicom i porodicom. - Procjenjivanje postignuća.

1. 9. POZNATE PLANINE U ZAVIČAJU	<ul style="list-style-type: none"> - Imaju osnovna znanja o planinama, - Znaju imenovati planine u zavičaju, - Znaju da je planina životna zajednica. 	<ul style="list-style-type: none"> - Neposredno uočavaju i opisuju karakteristike planine. - Posmatraju, bilježe, izvode zaključke. - Uspostavljaju logičku vezu u životnoj zajednici planine. 	<ul style="list-style-type: none"> - Svjestan je prirodnih ljepota planina u zavičaju. - S roditeljima ili sa razredom izvodi izlete u prirodu. 	<ul style="list-style-type: none"> - Posjeta najbližoj planini. 	<ul style="list-style-type: none"> - Razvijanje interesovanja i poželjnih navika učenika. - Praćenje zdravlja učenika. - Motiviranje učenika na igre i sport. 	
	1.10. ŠUME U ZAVIČAJU	<ul style="list-style-type: none"> - Posjeduju osnovna znanja o vrstama šuma i vrstama drveća - bjelogorično (listopadno), crnogorično (zimzeleno). - Da je šuma – životna zajednica. Imaju znanja o značaju i očuvanju šuma, pošumljavanju, opasnosti od požara, iskorištavanju šuma. 	<ul style="list-style-type: none"> - Razlikuju crnogorično drveće od bjelogoričnog. Opisuju, navode značajke, prikupljaju, sistematiziraju, zaključuju. - Uspostavljaju logičku vezu u životnoj zajednici šume. - Prepoznaju opasnosti od požara, otklanjaju te opasnosti. - Nabrajaju koristi od iskorištavanja šuma, vrše sadnju drveća u školskom dvorištu. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ispravan stav o šumskom bogatstvu domovine. - Sudjeluje u akcijama pošumljavanja. - Svjestan je značaja šuma za opstanak čovjeka i životinja. 	<ul style="list-style-type: none"> - Posjeta šumi u blizini škole, prikupljanje, posmatranje, zaključivanje. 	<ul style="list-style-type: none"> - Organizacija izleta u šumu. - Razvijanje ljubavi prema prirodnim ljepotama BiH. - Motiviranje, praćenje, procjenjivanje.
	1.11. VODA	<ul style="list-style-type: none"> - Imaju osnovna znanja o karakteristikama vode. - Znaju razlikovati stajaće od tekućih voda. - Posjeduju znanja o izvoru i toku rijeke, određivanju lijeve i desne obale, znaju šta je ušće. - Znaju da život i zdravlje ljudi ovisi o vodi. Imaju osnovna znanja o životnoj zajednici vode. - Znaju uočiti vode na geografskoj karti 	<ul style="list-style-type: none"> - Razlikuju čistu od zagađene vode, tekuću od stajaće. - Pomatraju, zaključuju, izvode jednostavne ogleda. - Bez problema određuju lijevu i desnu obalu rijeke. - Uspostavljaju logičke veze u životnoj zajednici voda. - Na temelju boje na geografskoj karti prepoznaju vode. 	<ul style="list-style-type: none"> - Svojim ponašanjem ne zagađuje čistu vodu. - Sudjeluje u akcijama uređenja izvora u prirodi. 	<ul style="list-style-type: none"> - Posmatranje i uočavanje karakteristika vode. - Izvođenje ogleda sa vodom. - Učešće u uređenju izvora. - Čišćenje korita potoka ili rijeke. - Štednja vode. 	<ul style="list-style-type: none"> - Organizacija i izvođenje različitih ogleda sa vodom. - Priprema materijala. - Pripremanje cjelokupnog nastavnog procesa. - Organizacija uređenja izvora.
2. VRIJEME I PROSTOR 2.1. ORJENTACIJA U PROSTORU; GLAVNE I SPOREDNE STRANE SVIJETA, STAJALIŠTE, VIDIK, VIDIKOVA LINIJA. RAZLIČITI NAČINI ORJENTACIJE	<ul style="list-style-type: none"> -Imaju osnovna znanja o glavnim i sporednim stranama svijeta. - Znaju da se u prirodi može orjentirati pomoću kompasa i elemenata iz prirode (panj, mahovina, zvijezda Sjevernjača) i građevinskih objekata (crkve, džamije) te globalja. - Imaju znanja o stajalištu, vidiku i vidikovoj liniji. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pomoću Sunca određuju glavne i sporedne strane svijeta. - Znaju se orjentirati u prostoru pomoću kompasa i elemenata iz prirode (panj, mahovina, zvijezda Sjevernjača) i građevinskih objekata (crkve, džamije) te globalja. - Pojmove stajalište, vidik i vidikova linija koriste pravilno. - Posmatraju, bilježe, prikupljaju, izvode zaključke. 	<ul style="list-style-type: none"> - Izgrađen pozitivan stav u pogledu orijentacije u prostoru. 	<ul style="list-style-type: none"> - Izlet u bližu okolinu škole. - Orjentacija u prostoru; određivanje glavnih strana svijeta. 	<ul style="list-style-type: none"> - Organizacija izlaska u prirodu. - Podstrekavanje, praćenje, pomaganje. 	
2.2. ORJENTACIJA U VREMENU	<ul style="list-style-type: none"> - Imaju osnovna znanja o prošlosti sadašnjost i budućnosti. 	<ul style="list-style-type: none"> - Bez većih poteškoća se snalaze na 	<ul style="list-style-type: none"> - Dnevni raspored rada sačinjava sam i pridržava se istog. 	<ul style="list-style-type: none"> - Bilježenje učenih promjena u toku dana, sedmice, 	<ul style="list-style-type: none"> - Planiranje, pripremanje, podsticanje i rukovođenje u 	

<p>2.3. GODIŠNJA DOBA</p>	<p>- Znaju se orijentirati u vremenu, svjesni su pojmova sat, dijelovi sata, dan, dijelovi dana, tjedan, dana u tjednu, mjeseci i godine.</p>	<p>kalendaru. - Svjesni su trajanja kalendarske godine, mjeseca, dana... -Prepoznaju godišnja doba na osnovu vremenskih prilika. - Odijevaju i obuvaju se u skladu sa vremenskim prilikama. - Na osnovu posmatranja izvode ispravne zaključke.</p>	<p>- Dan koristi za rad, a noć za odmor. - Odijeva se u skladu sa godišnjim dobima.</p>	<p>mjeseca, godine. - Izvođenje zaključaka. - Izradba kalendara i modela sata. - Odijevanje i obuvanje u skladu sa godišnjim dobima.</p>	<p>istraživanju. - Pomaganje učenicima u izradi kalendara, plakata i drugog obrazovnog materijala. - Saradnja sa lokalnom zajednicom i porodicom. Planiranje, pripremanje, organiziranje. Praćenje, bilježenje, pomaganje.</p>
<p>2.4. PRAĆENJE VREMENSKIH PROMJENA; KALENDAR PRIRODE</p>	<p>- Imaju osnovna znanja o vremenskim promjenama i atmosferskim padavinama. - Znaju se koristiti kalendarom prirode, raspoznaju i pravilno koriste simbole.</p>	<p>- Prate vremenske promjene i bilježe ih u kalendar prirode. - Izvode zaključke na osnovu praćenja. - Opisuju vremenske promjena. - Samostalno vode zidni kalendar prirode.</p>	<p>- Svjesnost o vremenskim promjenama i različitosti klime. - Ispravna korištenje simbola za vođenje kalendara prirode.</p>	<p>- Učešće u posmatranju vremenskih promjena, bilježenje. - Izvođenje različitih oglada sa vodom. - Izvođenje zaključaka. - Predviđanje.</p>	<p>- Pripremanje i vođenje izvođenja učeničkih istraživačkih oglada / projekata. - Ukazivanje na koristi i štete vremenskih promjena.</p>
<p>3. Geografska karta</p> <p>3.1. IZGLED UŽEG I ŠIREG ZAVIČAJA; RELJEFNA OBILJEŽJA</p> <p>3.1.1. UMANJENO PREDSTAVLJANJE PREDMETA I UDALJENOSTI</p>	<p>- Znaju posmatrati reljefna obilježja užeg zavičaja i izraditi jednostavan reljef. - Razumiju omjer 1:10, znaju izraditi plan učionice i znaju se snalaziti na planu.</p>	<p>- Percipiraju prostor i skiciraju ga. - Raspoznaju zemljovide. Raspoznaju reljef prema konfiguraciji tla. - Predstavljaju zemljopisne elemente na zemljovidu. - Prepoznaju kartu užeg zavičaja. - Izrađuju najjednostavnije zemljovide. - Umanjeno predstavljaju predmete i udaljenosti. - Izrađuju tlocrt učionice.</p>	<p>- Pozitivan stav o zemljovidu i njenom doprinosu u razvoju nauke. Svjesnost o mogućnosti umanjenoga predstavljanja objekata i udaljenosti u prirodi.</p>	<p>- Izradba skica. - Mjerenje, umanjeno predstavljanje predmeta i udaljenosti</p>	<p>-Pripremanje, organizacija i realizacija nastave. - Praćenje napretka učenika i procjena postignuća.</p>
<p>3.1.2. SKICA OKOLINE ŠKOLE</p>	<p>- Imaju osnovna znanja o izradi skice i znaju uraditi skicu školske okoline. - Učenici se znaju služiti različitim materijalima i</p>	<p>- izrađuju skicu bliže okoline škole</p>	<p>- Pozitivan stav</p>		<p>- Priprema materijala za</p>

	tehnika za izradu najjednostavnijih deografske karte.		prema učenju i izvršavanju zadataka, te pozitivan stav prema znanosti.	- Izradba skice školske okolice.	izradbu skice. - Izradba skice (demonstriranje).
3.1.3. SNALAŽENJE NA GEOG. KARTI	- Ispravno se orijentirati na kart, (određuju strane svijeta)	- bez većih poteškoća određuju strane svijeta na zemljovidu. - Prepoznaju osnovne kartografske znake.	- Snalaze se na zemljovidu, određuju strane svijeta, prepoznaju kartografske karte.	- Određivanje strana svijeta na zemljovidu.	- Osmišljavanje priprema, realiziranje programskih sadržaja.
4. DRUŠTVO 4.1. MOJA DOMOVINA BOSNA I HERCEGOVINA 4.2. PROŠLOST, SADAŠNJOST, BUDUĆNOST 4.3. NASELJA U ŠIREM ZAVIČAJU	- Znaju granice Bosne i Hercegovine i prepoznaju državna obilježja Bosne i Hercegovine. - Razumiju pojam prošlosti, sadašnjosti i budućnosti, imaju osnovna znanja za izradu trake vremena. - Imaju osnovna znanja o naseljima u užem i širem zavičaju i uočavaju ih na geografskoj karti. - Razlikuju grad i selo, znaju tipove sela, razumiju život u gradu i na selu. - Razumiju kulturu življenja i imaju osnovna znanja o očuvanju životne sredine.	- Prepoznaju državna obilježja; grb, zastavu, himnu. - Određuju događaje iz prošlosti, sadašnjosti, planiraju budućnost. - Razlikuju privredne objekte i imenuju ih. - Razlikuje različite grane privrede.	- Pozitivan stav o Bosni i Hercegovini kao domovini. - Izgrađen pozitivan stav o prošlosti. Pravilno ponašanje. Ispravna predstava o budućnosti. - Ponaša se u skladu sa prilikama u kojima se nalazi. Cijeni urbanu i ruralnu sredinu pozitivno.	- Izrada državnih obilježja; grba i zastave. - Sakupljanje slika i tekstova koji govore o našoj domovini. - Izradba panoa. - Razgovor, zaključivanje, računanje sa jedinicama za vrijeme. - Izrada trake vremena. - Posjeta selu – gradu. - Posmatranje, ilustriranje.	- Razvijanje ljubavi prema domovini. - Priprema materijala i vizuelnih sredstava za rad. - Pomoć učenicima u samostalnom radu. - Priprema materijala, interakcijskih igrica, pomoć učenicima u samostalnom i grupnom radu. - Priprema i realizacija posjete selu – gradu.
4.4. PRIVREDA U UŽEM ZAVIČAJU	- Učenici/ce imaju znanja o poljoprivredi, ratarstvu, voćarstvu, vinogradarstvu, uzgoju ljekovitog bilja, uzgoju industrijskih i krmnih biljaka. - Imaju znanja o stočarstvu u užem zavičaju, lov i ribolovu. - Znaju nabrojati tvornice (fabrike) i rudnike u užem zavičaju.	- Razlikuju privredne objekte i imenuju ih. - Razlikuje različite grane privrede.	- Cijeni privredu u zavičaju i ima izgrađen stav o značaju privrede za razvoj društva uopće.	- Posjete, posmatranje, razgovor, zaključivanje.	- Organizacija nastave van učionice.
4.5. SAOBRAĆAJ U ŠIREM ZAVIČAJU	- Razlikuju vrste saobraćaja i saobraćajnih sredstva. - Razumiju učešće djece u saobraćaju na putu od kuće do škole, imaju znanja o saobraćajnoj povezanosti naselja u užem i širem zavičaju i to uočavaju na zemljovidu. - Pravilno se kreću putevima u naselju i van naselja.	- Sposobni us kretati se putem u naselju i van naselja, odnosno putem koji ima trotoar i putem koji to nema. - Uporabljaju javni prevoz, prepoznaju saobraćajna sredstva.	- U prometu se ponaša u skladu sa propisima.	- Sudjelovanje u prometu u različitim situacijama. - Sudjelovanje u prometnim simulacijskim igrama.	- Osmišljavanje interakcijskih saobraćajnih igrica. - Prometne vježbe van učionice.

<p>4.6. PRAZNICI</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Znaju nabrojati vrste praznika (državni, vjerski, školski). - Pripremaju i slave praznike u lokalnoj zajednici. 	<ul style="list-style-type: none"> - Razlikuju vrste blagdana. 	<ul style="list-style-type: none"> - Slavi državne i druge praznike i ima pozitivan stav o praznicima. 	<ul style="list-style-type: none"> - Sudjelovanje u aktivnostima na obilježavanju praznika. - Upućivanje čestitki. - Organiziranje proslave rođendana. 	<ul style="list-style-type: none"> - Učešće u pripremi organizaciji proslave blagdana.
<p>5. HIGIJENA 5.1. LIČNA HIGIJENA</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Učenici/ce posjeduju znanja o jutarnjoj, dnevnoj, noćnoj i sedmičnoj higijeni. - Znaju nabrojati i koristiti sredstva za održavanje lične higijene, znaju da nečistoća izaziva zarazne bolesti. - Znaju koje su najčešće bolesti školske djece i kako se čuva zdravlje. 	<ul style="list-style-type: none"> - Održavaju osobnu čistoću i čistoću životnog prostora. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pozitivan stav osobnoj higijeni. - Održava osobnu čistoću samostalno ili uz manju pomoć odraslih. 	<ul style="list-style-type: none"> - Samostalno održavanje osobne čistoće. 	<ul style="list-style-type: none"> - Stvaranje preduvjeta za održavanje osobne čistoće u školi.
<p>5.2. HIGIJENA I KULTURA STANOVANJA</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Znaju održavati čistoću stambenog prostora i okoliša. - Poštuju kućni red. 	<ul style="list-style-type: none"> - Održavaju higijenu stambenog prostora. - Ispravno upotrebljavaju zajedničke prostorije u stanu i stambenoj zgradi. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pozitivan stav o čistoći stanovanja. - Ponaša se u skladu sa kućnim redom, ima izgrađene pozitivne stavove o kulturi stanovanja. 	<ul style="list-style-type: none"> - Održavanje čistoće stambenog prostora, čistoće zgrade (okoline kuće). - Ponašanje u skladu sa kućnim redom. 	<ul style="list-style-type: none"> - Saradnja sa drugim učenicima, lokalnom zajednicom, kućnim savjetima.
<p>6. ZDRAVLJE 6.1. ZDRAVSTVENE USTANOVE</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Razlikuju zdravstvene ustanove (ambulantna, dom zdravlja, poliklinika, bolnica). - Znaju da je neophodna redovna posjeta zdravstvenim ustanovama. 	<ul style="list-style-type: none"> - Čuvaju vlastito zdravlje. - Prepoznaju zdravstvene ustanove i oznake na zdravstvenim ustanovama. 	<ul style="list-style-type: none"> - Redovno ide u posjetu zdravstvenim ustanovama radi kontrole i očuvanja zdravlja. 	<ul style="list-style-type: none"> - Posjeta zdravstvenim ustanovama. - Ragovor sa zdravstvenim radnicima. 	<ul style="list-style-type: none"> - Priprema i organizacija posjeta zdravstvenim ustanovama.
<p>6.3. ZDRAVA ISHRANA</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Posjeduju znanja o hrani biljnog i životinjskog porijekla, (raznovrsnost hrane). - Reazumiju značaj ishrane ljudi. 	<ul style="list-style-type: none"> - Upotrebljavaju zdravu hranu. - Samostalno postavljaju sto i pospremaju ga posloje objeda. - Razlikuju zdravu od nezdrave hrane. 	<ul style="list-style-type: none"> - U ishrani koristi samo zdravu hranu. 	<ul style="list-style-type: none"> - Odabir i upotreba zdrave hrane. - Sačinjavanje dnevnog jelovnika. - Postavljanje i pospremanje stola. 	<ul style="list-style-type: none"> - Prikupljanje određenih količina zdrave hrane, njena priprema i konzumiranje.
<p>6.4. DUHAN, ALKOHOL I DROGA</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Znaju da su duhan, alkohol i droga štetni za ljudsko zdravlje. 	<ul style="list-style-type: none"> - Prepoznaju lica u alkoholiziranom stanju. 	<ul style="list-style-type: none"> - Svjestan je štetnosti duhana, alkohola i droge i na to upozorava druge. 	<ul style="list-style-type: none"> - Posmatranje, zaključivanje. Izrada panoa. 	<ul style="list-style-type: none"> - Omogućavanje posmatranja, prikupljanje materijala, pomoć učenicima u samostalnom i grupnom radu.
<p>6.5. ZDRAV OKOLIŠ 6.5.1. Zaštita i čuvanje okoline 6.5.2. Otpad- kako otpad može biti koristan 6.5.3. Postupanje sa otpadom u školi</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Znaju čuvati okoliš, - Znaju prepoznati znak za reciklažu na ambalaži -Znaju razvrstati otpad i odložiti ga na za to predviđeno mjesto. 	<ul style="list-style-type: none"> - Čuvaju zdrav okoliš. - Prepoznaju znak za reciklažu na ambalaži. - Razvrstavaju otpad i odlažu ga na za to predviđeno mjesto. 	<ul style="list-style-type: none"> -Pozitivan stav o zdravom okolišu. - Ponašanje u skladu sa zdravim okolišem. 	<ul style="list-style-type: none"> - Aktivno učešće u eološkim aktivnostima odjeljenja, škole, zajednice. 	<ul style="list-style-type: none"> - Organizacija akcija očuvanja zdravog okoliša.

Muzička kultura

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

PODRUČJA UČENJA	CILJEVI	OČEKIVANI REZULTATI / ISHODI UČENJA
<p align="center">ZNANJE</p>	<p>Stjecanje znanja o:</p> <ul style="list-style-type: none"> - o daljnjem rad na artikulaciji i intonaciji; - o odgovarajućoj upotreba gradacije u tempu (spor, umjeren, brz) i dinamici (p, mf, f); od soliste do hora/zbora; - o odgovarajućoj upotreba Orffovih muzičkih instrumenata uz pjevanje; - o upoznavanje informativno orkestarskih instrumenata po grupama (gudački, duhački drveni i limeni, udaraljke); - o samostalnm sviranju na melodijskim instrumentima (metalofon, ksilofon, blok flauta, melodika); - o sviranju kao pratnja pjevanju, izvođenje ritma brojalice, sviranje na osnovu partitura u slikama (sa simbolima); - o prepoznavanje odnosa po visini, trajanju, boji, dinamici i tempu; - Izražavanje ritma, tempa i dinamike pokretom i plesom, - o prepoznaje i svjesnom izvođenju mjeru (2, 3 i 4-dijelnu-dobnu) i ritam brojalica; - o upoznaje polovinku, cijelu notu i odgovarajuće pauze i razlikuje ih od četvrtinke i osminke kroz grafički prikaz i notni zapis. 	<p>Učenici bi trebali imati znanje i razumijevanje:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Da zajedničko muziciranje treba vježbati i da lijepog muziciranja u horu nema bez tačnog pjevanja i uklapanja svakog pojedinaca; - Uočava i obrazlaže razlike između zvukova određene visine i adekvatno ih koristi u improvizaciji; - Da je sviranje na instrumentima potrebno vježbati da bi muziciranje u orkestru bilo skladno; - Da svaki instrument ima značajno mjesto u orkestru i da su odnosi među njima u sviranju i igri različiti; -O značaju i potrebi glazbe u životu; - Poznaje i razumije osnovne glazbene pojmove (melodija, ritam, tempo dinamika...); -Razlikuje i pokazuje da razumije trajanje nota i odgovarajućih pauza (polovinke i cijele note, u odnosu na četvrtinke i osminke);
<p align="center">SPOSOBNOSTI I VJEŠTINE</p>	<p>Razvijanje muzičke sposobnosti i vještine:</p> <ul style="list-style-type: none"> -uočavanja, saopštavnja i bilježenja razlika u grafičkom i/ili notnom zapisu; -Kvalitetne interpretacije i prezentacije muziciranja; -memoriranja glazbenih djela; - vrlo aktivne glazbene interakcije sa okruženjem (kroz pjevanje i sviranje, brojalice, muzičke igre, narodna kola, muzičko-scenske igre i improvizaciju); - samostalnog eksperimentiranja, u paru i kroz timski rad-komunikaciju; -sistematiziranja glazbenih znanja, samostalno i/ili u grupi; - korištenja znanja u osmišljavanju ideja za kreativno ispoljavanje; - predviđanja rezultata u improvizaciji; - Izražavanje doživljaja djela likovno, literarno i pokretom; 	<ul style="list-style-type: none"> - odgovarajuće koristiti prethodna muzička iskustva i muzičke termine, - postavljati pitanja kad se nađe pred novim glazbenim zadatkom; - primjenjivati određene kriterije za izvođenje i/ili procjenu slušanog djela, improvizaciju; - slobodnije iznositi svoje mišljenje i ideje i praviti poređenja ostvarenog; - primjenjuje pravila muzičke igre, - ispravlja svoje i ukazivati na greške drugih u muziciranju, - samostalnije i originalnije improvizirati na instrumentima;

<p>VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE</p>	<p>Razvijanje pozitivnih vrijednosti i stavova: -prema sebi kao pjevaču i sviraču, a u odnosu na druge, -muziciranju u grupi, razrednom horu i orkestru; -o značaju glazbe u životu i potrebi učenja muziciranja kao cjeloživotnom procesu; -sve snažnije ispoljavanje dječije emocionalne i estetske osjetljivosti na kvalitet glazbe; -ispoljavanje intenzivne želje za bavljenjem glazbom; -ispoljavanje interesa i ljubavi prema sadržajima glazbene baštine BiH; - ispoljavanje pozitivnog odnosa prema djeci koja su članovi glazbene sekcije; -pokazivanje posebnog zanimanja za djecu koja idu u glazbenu školu; - Razvijanje trajnih interesa i ljubavi prema glazbi kako bi ona postala trajna potreba djece;</p>	<ul style="list-style-type: none"> - sve veće samopouzdanje u pjevanju; - odgovornost za kvalitet muziciranja iskazuje riječima i zalaganjem; - korigira sebe i druge u skupnom muziciranju (horu/zboru, orkestru); - pokazuje da shvata i razlikuje kvalitet interpretacije; - najkvalitetnije izvođenje nagrađuje aplauzom; - poštuje i cijeni mišljenja i stavove drugih; - uviđa i objašnjava ulogu muzike u životu; - često traži da sluša glazbu i/ili pjeva i sam i sa drugom djecom, što ukazuje na narastanje ove potrebe učenika; - sa zamjetnim zadovoljstvom se uključuje i daje sve samostalniji doprinos u interakciji (projekti, koncerti, jubileji); - iskazuje sve veću želju i potrebu za posjećivanjem koncerata. - uključuje se u glazbene sekcije;
---	---	--

STRUKTURA SADRŽAJA

- I. PJEVANJE I SVIRANJE
- II. MUZIČKE/GLAZBENE IGRE
- III. BROJALICE
- IV. SLUŠANJE MUZIKE
- V. DJEČIJE STVARALAŠTVO

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

U III. razredu nadalje raditi na ostvarivanju postavljenih glazbeno odgojno-obrazovnih ciljeva kroz navedene programske sadržaje, polazeći od nivoa postignuća svakog pojedinog učenika.

Pjevanjem i sviranjem treba obraditi najmanje **15 pjesama** u tijeku školske godine. Predložene pjesme odgovaraju opsegu dječijeg glasa, a po sadržaju i značenju zanimljive su i bliske djeci u III. razredu. Nakon doživljaja pjesme u izvođenju nastavnika ili sa CD-a, djeca je uče pjevajući uz nastavnika u cjelosti, odnosno po kiticama, uz pratnju melodijskog instrumenta (klavir, sintisajzer, gitara). Praćenjem i analizom notnog zapisa u udžbeniku, učenici će (osim četvrtinke i osminke u II. razredu) upoznati i polovinku i cijelu notu i odgovarajuće pauze, biti sposobni prepoznati i izvoditi mjeru (2, 3 i 4-dobnu) tempo i dinamiku (tri oznake), te pjesmu točno interpretiraju. Kreativnost u ovoj području očitovat će se sudjelovanjem u izradbi pratnje i aranžmana, te sviranju na Orffovim ritmičkim i melodijskim instrumentima.

Tijekom školske godine učenici treba da nauče najmanje **10 glazbenih igara** koje uključuju pokret. Pjesme i u ovom razredu imaju različit sadržaj koji, između ostaloga, podržava život u prirodi i razne radove, tradicionalne narodne običaje i drugo. Igre i narodna kola, pomažu i tjelesnom odgoju i upoznavanju narodne glazbene tradicije, jer se sastoje iz osnovnih pokreta: hodanje, poskakivanje s plesnim elementima, te raznih kretnji ruku, pljeskanje, tapkanje, okreta. U takvim slučajevima, koreografije okretnih igara i narodnih kola iz različitih krajeva svih naroda i narodnosti, mogu imati utvrđene figure i kretnje.

U trećem razredu treba naučiti **12 brojalica** što je nešto manje nego u prethodnoj godini. Brojalice, koje su dječija igra, a istovremeno i dječije tradicionalno stvaralaštvo, imaju u ovom razredu veoma različit sadržaj, složeniji ritam i metriku, pa su u razvoju glazbenosti djeteta ove dobi od iznimnoga značaja. Nastavnik u trećem razredu treba posvetiti posebnu pažnju organiziranju maštovitih načina njihove interpretacije sa i bez sviranja na instrumentima, poštujući i dječije prijedloge jer je ona dio njihove drage svakodnevne igre.

Slušanje pruža obilje mogućnosti za upoznavanje glazbene umjetnosti i glazbene literature. Zato u III. razredu treba upoznati **najmanje 15 skladbi**, sa težištem na umjetničko-doživljajnoj komponenti, sa ciljem da pozitivni interesi i stavovi prema glazbenim vrednotama budu sve jasnije izraženi. Nakon doživljaja glazbe, usvajanje glazbenih pojmova koji su apstraktni djeci ovog uzrasta, treba se odvijati postupno i nenametljivo, bez pretjeranog opterećenja glazbenom terminologijom. Slušanjem treba upoznati informativno orkestarske instrumente po grupama. I nadalje poticati djecu da svoje zapažanje i doživljaje izraze opisno ili likovno, kao i pokretom jer se time podstiče njihova kreativnost.

U oblasti **dječijeg stvaralaštva** učenike treba uputiti na samostalnije praćenje pjevanja, sigurniju i slobodniju individualnu improvizaciju, komunikaciju putem dijaloga: u paru, te grupnu i kolektivnu. Potsticati i pratiti nivo učešća u muziciranju: po zadatku, samoinicijativno, sve češće i sa zadovoljstvom i sve većim interesom. Poticati djecu da izmišljaju priče ili naslikaju seriju slika koje će sami samoinicijativno i mnogo samostalnije uz pomoć instrumenata «oživjeti». U III. razredu moguće je uraditi nekoliko glazbenih dramatizacija, uz korištenje

Orffovog dječijeg instrumentarija, priručnih i improvizovanih instrumenata, sa naglaskom na originalnost, i raznovrsnost dječijih rješenja

U središtu nastavnikovog interesa treba da bude korigiranje i otklanjanje problema koje dijete ima, razvoj opsega dječijeg glasa, poboljšanje kvaliteta pjevanja, tačnosti intonacije i opsega glazbene memorije. Treba nadalje raditi na razvoju osjećaja za ritam i metrike kroz brojalice i glazbene igre, na upoznavanju notnih znakova kroz svjesno pronalaženje razlika u trajanjima prikazanim u notnom zapisu. Učiti i poticati djecu da sa sve većom tačnošću zapažaju i određuju tempo, dinamiku, formu skladbe, izvođače i sastave, glazbene instrumente orkestra po grupama, vrste glasova u zboru. Razlike među učenicima bit će u skladu s razlikama u samom startu i dinamici napredovanja u usvajanju znanja i vještina, te razvoju glazbenih sposobnosti tijekom godine. Glazbeni sadržaji u sebi imaju sve elemente koji prirodno pomažu i podržavaju savlađivanje i ostalih sadržaja ovog razreda, pa je i korelacija sa drugim predmetima sasvim prirodna.

RAZRADA SADRŽAJA (TABLICA)

SADRŽAJ	ZNANJE I RAZUMIJEVANJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	AKTIVNOST UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA (ORGANIZACIJA I METODE NASTAVE I UČENJA, OCJENJIVANJE)
<p><u>I PJEVANJE I SVIRANJE</u> Izbor:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Maestral (Josip Stamac) 2. Vrste kiše (Damir Pjanić) 3. Prolječna pjesma (Staniša Korunović) 4. Šala, šalica (Ajka Kolaković) 5. Svemirac (Refik Hodžić) 6. Zaplovi barka (kanon) (Zlatko Grgošević) 7. Zekini jadi (Alfi Kabiljo) 8. Trčimo za suncem (Refik Hodžić-stihovi Nasiha Kapidžić-Hadžić) 9. Igrajmo se svi (Melisa Salihović-Ibrahimbegović) 10. Reci Bosno ljubavi (Asim Horozić) 11. Tri ciklame (Refik Hodžić-stihovi Nasiha Kapidžić-Hadžić) 12. Čestitka majčici (Josip Kaplan) 13. Kad se male ruke slože (Arsen Dedić) 14. Kišobran za dvoje (Đelo Jusić) 15. Želim (Nino Pršeš, stihovi Sanela Pršeš) 16. Zelen lišće goru kiti, narodna 17. Kad ja pođoh na Bentbašu, narodna 18. Majka Smaju pod đulom rodila (Mostar)-uspavanka 19. Spavaj, zlato, san te prevario (Kozarac) 20. Kad se male ruke slože (Zagrebački mališani) 21. Šaputanje (Nikola Hercigonja) 22. Čemu služe roditelji 23. Razgranala grana jorgovana 24. Višnjčica rod rodila 25. Kiša pada trava raste 26. Čestitka majčica (Franjo Barić, Robert Grubišić i Josip Kaplan) 	<p>-Ima veliki fond pjesmica, brojalica i muzičkih igara. -Prihvata korekcije i poštuje pravila pjevanja (intonacija, artikulacija, dikcija) koja dovode do kvalitetnijeg skupnog muziciranja. -Raspoznaje pojedine muzičke znakove u notnom zapisu (dinamika, tempo)note i pauze po trajanju. -Razlikuje i pronalazi osminke, četvrtinke i upoređuje ih sa polovinkama i cijelim notama i njihovim pauzama. - Imenuje i korigira greške u pjevanju i sviranju. -Poznaje i objašnjava oznake za dinamiku (p, mf, f) i koristi ih u igri. -Pronalazi i objašnjava tri oznake za tempo (spor, umjeren, brz). - Prihvata korekcije i shvata njihovu svrhu - kvalitet muziciranja u razredu. - Samostalnije pjeva i svira Orffove instrumente i ima više povjerenja u sebe.</p>	<p>- Razvija osjet za mjeru (dvo, tro i četverodjelnu), tezu i arzu, ritam(duge i kratke slogove), tempo i dinamiku. - Upoređuje i koriguje vlastito pjevanje i sviranje u odnosu na druge. - Samostalno snalaženje i istraživanje u sviranju kao pratnji pjesmi. -Kad osjeti da mu treba traži, prihvata i pruža pomoć, te saraduje sa drugima. -Zna mogućnosti i adekvatno koristi Orffove instrumente i kombinuje ih sa priručnim. - Muzicira samoinicijativno i bez podsticaja. -Pokazuje visok nivo spretnosti u sviranju i improviziranju.</p>	<p>-Vidljivo se trudi da svoje muziciranje usaglasa sa grupom i kolektivom. - Često pjeva i svira jer uviđa da treba vježbati ako se želi postići kvalitet. -Procjenjuje sebe u odnosu na druge. - Ima pozitivnu sliku i razvija svijest o značaju svakog pojedinca u horu. - Jasna mu je potreba uklapanja svog glasa u hor/zbor da doprinese boljem zvučanju. - Svjesno obavlja muzičke zadatke, razumije obaveze i potrebu ispunjavanja,(kao pojedinac ili dio grupe). -Čuva i održava instrumente i pokazuje pozitivne stavove i vrijednosti prema glazbi.</p>	<p>-Redovno učešće u pjevanju i sviranju: nastava, priredbe, izleti, kuća. -Komunikacija i interakcija u muziciranju (improvizaciji). -Ponašanje u skladu sa pravilima muzičke igre. -Stalna briga i čuvanje školskih glazbenih instrumenata. -Samostalna izrada vlastitih improvizovanih instrumenata. -Upotreba instrumenata u skladu sa zadacima pjesme. - Pokazuje da muziku doživljava i cijeni kroz svoje ponašanje i učestalo muziciranje.</p>	<p>-Planira i osmišljava muzičke igre kao podsticaj za učenje. -Organizira pjevanje i sviranje u interakciji i učenje u školi, u porodici. -Stalno komunicira sa djecom i upućuje ih na izvore znanja. - Nenametljivo rukovodi sa aktivnostima i motivise rad učenika. - Aktivnim uključenjem u zajednički rad pomaže deci u kolektivnom, grupnom i individualnom muziciranju. -Prati i procjenjuje njihova individualna postignuća, u poređenju sa rezultatima u drugom razredu.</p>

<p><u>II GLAZBENE IGRE</u></p> <p>Izbor:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Brzjav (telegram) Vladimir Tomerlin 2. Golubovi 3. Izgubljeno pile (VI. Tomerlin) 4. Ljetna pjesma 5. Grličica proso brala, narodna za zabavljanje 6. I mi znamo svirati (G. Odžak, Kupres) 7. Dvi se babe vozale (Guča Gora-Travnik) 8. Poskakuša, (Centralna Bosna) 9. Roma, (Polog i okolica Mostara) narodno kolo 10. Treskavica okolo (Sarajevo i okolica), narodno kolo 11. U ovom dvoru bijelom, (Livno) 12. Razbolje se lisica (Minja i Lidija), 13. Padaju, padaju s neba bijele zvijezde (hor Kolibri) 	<p>-Pokretom prati ritam pjesmice odnosno izvodi zadatak koreografiju.</p> <p>-Primjenjuje ranije znanje na novu igru.</p> <p>-Pamti i imenuje pojedine pjesme, igre i kola.</p> <p>-Ispravno primjenjuje pravila muzičke igre.</p> <p>-Pravilno izvodi igru odnosno kolo.</p> <p>-Prepoznaje pojedine tradicionalne nošnje.</p>	<p>-Sigurno i samostalno pjeva i igra</p> <p>-Pokretima opisuje događaje u prirodi (život u prirodi, radovi, narodni običaji).</p> <p>-Izvodi zadane pokrete bez pomoći</p> <p>-Predlaže i nove pokrete koji su adekvatni.</p> <p>-Mnogo samostalnije igra u kolu i usvaja ih sa više sigurnosti.</p> <p>- Samostalnije zražava kretnjama ono šta muzika sugeriše.</p> <p>- Veći sjećaj za mjeru, ritam i izražavanje kroz glazbeno djelo.</p>	<p>-Shvatanje značaja pokreta u plesu i kolu.</p> <p>-Razvijanje svijesti o kolima kao tradicionalnom muzičkom stvaralaštvu BiH sa utvrđenim pravilima (koreografija).</p> <p>-Podsticanje kreativnosti igrom, pokretom i pjevanjem.</p> <p>- Slobodno i organizovano kretanje u prostoru.</p> <p>- Razvijanje svijesti o kulturi ponašanja na koncertima i nastupima folklornih ansambala.</p>	<p>-Odabiranje prikladne igre u učionici.</p> <p>- Predlaganje muzičke igre za priredbe.</p> <p>-Praktičan rad: zajedničko i pojedinačno izvođenje pokreta uz pjevanje, na raznim mjestima (u razredu, u dvorištu, vrtu, na izletu).</p> <p>-Uključenje u modeliranje narodnih nošnji (prema originalu ili slikaama).</p> <p>- Izrada nošnji od različitih materijala u učionici,</p> <p>-Crtanje (slikanje) narodnih nošnji.</p> <p>-Rasprave o ponašanju u situacijama na koncertu.</p> <p>- Učlanjenje u ritmičku i/ili folklornu sekciju.</p>	<p>-Posmatra i prati učenika u radu.</p> <p>-Osmišljava, priprema i organizira igre posebno tradicionalne u učionici.</p> <p>-Vodi aktivnosti, demonstrira i usmjerava u pravcu interesa i mogućnosti djece.</p> <p>-Stimuliše ih i direktnim učešćem u igrama i kolu.</p> <p>-Upućuje, pomaže, pokazuje simulacije na kompjuteru.</p> <p>-Sarađuje sa roditeljima i uključuje ih u rad.</p> <p>-Organizira praktične vježbe i odlazak na probu u KUD.</p>
---	--	--	---	--	--

<p>III BROJALICE</p> <p>Izbor :</p> <ol style="list-style-type: none"> En, den, dore Patka patku pojela Kiša, kiša Jabučice crvena Tike, tike tačke Jedna mačka žuta Jedna kola žuta Hajd izadi medvjede Boc, boc iglicama Mijau, mijau, mačka Ide kolo naokolo Jedan dodan, dimi, disi (Sarajevo) Pipalica pipa (Jezero-Jajce) 	<p>-Razumije i izvodi brojalicu prema zadatku precizno i tačno.</p> <p>-Izvodi ogovarajuće pokrete u mjeri i ritmu na razne načine.</p> <p>- Svira pravilno ritam na ritmičkom instrumentu po uzoru i na osnovu vlastitih ideja</p> <p>-Pokreti su precizni i tačni.</p> <p>-Po sjećanju izvodi veći broj ranije obrađenih brojlica.</p> <p>-Izgovaranjem i gledanjem u notni zapis određuje duge i kratke note (slogove teksta).</p> <p>- Ima veći fond djela koja prepoznajeprilikom slušanja.</p>	<p>- Prema slogovima riječi brojalice, upoređuje note i trajanja.</p> <p>- uočava sličnosti i razlike, kroz posmatranje i razgovor.</p> <p>-Prepoznavanje ranije naučene brojalice na osnovu ritma bez teksta (zagonetka).</p> <p>- Tačno izvodi mjeru i ritam skandiranjem, odbrojavanjem rukom, koračanjem u koloni.</p> <p>-Samostalno izvodi ritam sviranjem na instrumentima.</p> <p>Poigrava se s brojalicom, predlaže i izvodi pratnju, kombinuje instrumente.</p>	<p>-Pozitivno vrednuje brojalicu kao maštovitu igru i komunikaciju, koja razvija osjećaj pripadnosti grupi.</p> <p>- Pamti i donosi u razred nove brojalice i izmišlja nove zajedničke igre</p> <p>-Uključuje se u izvođenje sa vidnim zadovoljstvom i raduje novim iskustvima.</p> <p>-Uči druge izvođenju ritma na instrumentima</p> <p>- Kroz kreativne načine ritmičkog izražavanja jača samosvijest.</p> <p>-Shvata da je orkestar - muzički uređena zajednica koja svira prema pravilima i znaku dirigenta.</p>	<p>- Pronalaženje i zapisivanje brojlica, sortiranje i izvođenje zaključaka.</p> <p>-Dopunjavanje zidnog panoa novim zapisima</p> <p>-Izvođenje zapisa na originalnim i napravljenim instrumentima.</p> <p>-Dopunjavanje razredne izložbe-stalna postavka.</p> <p>-Osmišljava maštovite igre sa dječijim instrumenatima.</p> <p>- Crtanje i fotografisanje instrumenata – doprinos prezentaciji.</p>	<p>- Pomaže, upućuje koordinira rad – rukovodi po potrebi.</p> <p>-Osmišljava prigodne muzičke igre za interaktivno učenje</p> <p>-Usmjerava aktivnosti učenika.</p> <p>-Pokazuje i demonstrira izvođenje i sviranje.</p> <p>-Procjenjuje interesovanja i napredak učenika.</p> <p>-Razvija kreativnost, dječije radne i kulturne navike.</p>
<p>IV SLUŠANJE MUZIKE</p> <p>Izbor :</p> <ol style="list-style-type: none"> Menuet (L. Bocherini) Gle igre li krasne, iz opere «Čarobna frula» (W.A.Mozart) Želja (F. Chopin) Divlji jahač (R. Schumann) Sanjarenje (R. Schumann) Čežnja za proljećem (W.A.Mozart) Ptičja tuga (L.v. Beethoven) Proljeće (I stav) iz Četiri godišnja doba, A. Vivaldi Magarac i Pijanist iz Karnevala životinja (C. Saint –Saens) Valcer cvijeća, iz baleta «Krcko Oraščić », (P. I. Čajkovski) Bumbarov let, odlomak iz opere « Bajka o caru Saltanu », (N.R. Korsakov) Zeko i potocić (Branko Mihaljević) 	<p>- Ima veći fond djela koja prepoznajeprilikom slušanja.</p> <p>-Prepoznaje i saopštava ime kompozitora.</p> <p>-Prepoznaje orkestarske instrumente po grupama (gudački, duhački drveni i limeni, udaraljke).</p> <p>-Razlikuje izvođačke sastave (orkestar, solista, hor, horski glasovi, dječiji hor).</p> <p>-Prepoznaje instrumente predstavnike grupa (flauta, truba, violončelo, klarinet harfa, gitara, bubanj, doboš).</p>	<p>-Slušajući brzo pamti i pjevuši melodiju.</p> <p>-Tačno uočava, razlikuje, upoređuje, izvodi zaključke o slušanom djelu.</p> <p>- Brzo uočava i saopštava izvođača djela.</p> <p>-Samostalno određuje karakter kompozicije.</p> <p>-Tačno određuje jačinu (glasnoću), tempo i druge karakteristike djela.</p>	<p>- Izražava ugodnost i utiske o slušanom djelu.</p> <p>-Razgovora o osjećaju ugodnosti i opuštanja,</p> <p>- Često traži da se djelo ponovno sluša.</p> <p>-Komentariše osobine djela, saopštava zašto mu se dopada ili ne dopada.</p> <p>-Vidljivo pokazuje pozitivne navike i potrebu za muzikom.</p> <p>-Riječima i odnosom pokazuje da cijeni muziku, izvođače i kompozitore.</p> <p>- Traži da ih vidi uživo na koncertima.</p> <p>-Pokazuje kulturu ponašanja kad sluša izvođenje i na koncertu .</p>	<p>-Prikupljanje kasete i CD-a sa djelima koja će se slušati u školi.</p> <p>- U knjigama i štampi pronalaze i prikupljaju slike kompozitora i muzičkih instrumenata (simfonijski orkestar).</p> <p>-Pronalaze i prikupljaju slike tradicionalnih narodnih instrumenata i nošnji naroda BiH.</p> <p>-Izrađuju zidne panoe sa tematskim sadržajima</p> <p>-Pronalaze i prikupljaju tradicionalne instrumente iz kraja gdje je škola.</p>	<p>-Osmišljava i realizuje simulacione igre za djecu.</p> <p>-Priprema i vodi djecu kroz aktivnosti dijaloga i interakcije.</p> <p>-Pomoć učenicima u samostalnom i grupnom radu.</p> <p>-Osposobljava ih za uočavanje i bilježenje.</p> <p>- Upućuje i podstiče na prikupljanje materijala .</p>

<p>13. Da se pita dijete (Nino Pršeš, stihovi Sanela Pršeš)</p> <p>14. Sa unukom Janom (Avdo Smailović)</p> <p>15. Vrteška (Milan Prebanda)</p> <p>16. Vrapci i strašila (Vlado Milošević)</p> <p>17. Djevojka viče iz tanka grla, narodna, (Rešad Arnautović -obrada za dvoglasni ženski hor)</p> <p>18. Zeko i potočić (Zdenka Vučković)</p> <p>19. Bosno moja (narodna)</p> <p>20. Sarajevo, ljubavi moja</p>	<p>-Prepoznaje vokalno, instrumentalno i vokalno-instrumentalno izvođenje.</p> <p>-Prepoznaje narodnu muzičku tradiciju.</p> <p>-Poznaje i pamti imena bh. kompozitora.</p>	<p>- Razlikuje i poznaje pojedine instrumente i vizuelno i auditivno.</p> <p>-Sposoban je za praćenje jednostavnog notnog zapisa i primjenu termina, (ritam, melodija, legato, staccato).</p> <p>-Prilikom slušanja muzike, posebno na koncertu, poštuje pravila ponašanja.</p>	<p>-Pljeskanjem drugarima i na koncertu pokazuje pozitivno ponašanje prema djelima i muzičkim umjetnicima.</p> <p>-Pokazuje razvoj svijesti o značaju muzike u porodici, školi i okolini.</p> <p>- Razgovorom o muzici u okolini, ispoljava svoje stavove i potrebe za lijepim (auditivna ekologija) .</p>	<p>-Posjeta koncertima u osnovnoj muzičkoj školi.</p> <p>-Pravljenje zajedničke makete koncertnog podijuma.</p> <p>-Pravljenje preglednog panoa na koji se dodaju slike instrumenata koje su upoznali, što ih motivise na učenje</p> <p>-Posjeta najznačajnijim kulturnim objektima u mjestu.</p>	<p>-Ukazuje na adekvatan način izrade preglednih zidnih kalendara sa terminima koncerata.</p> <p>-Planira termine za posjete kulturnim ustanova i bilježi ih na kalendaru.</p> <p>-Osmišljava i obavlja temeljitu pripremu učenika za izlaske iz škole i posjete koncertu i kulturnim ustanovama (ponašanje, oblačenje).</p>
<p>V DJEČIJE STVARALAŠTVO</p> <p>- Izmišljanje melodija na zadani ili novi tekst.</p> <p>-Slobodnija improvizacija na Orffovim instrumentim.,</p> <p>-Improvizacija pokreta u ritmu i plesu.</p> <p>- Plesna dramatizacija,</p> <p>-Literarno i /ili likovno izražavanje doživljaja muzike.</p> <p>-Osmišljavanje više novih muzičkih igrokaza</p> <p>- Posjeta koncertu u mjestu.</p>	<p>-Samostalno spontano dovrši započetu pjesmu pjevanjem ili sviranjem.</p> <p>- Samostalno istražuje instrument i na njemu improvizira .</p> <p>-Pravi varijacije na zadanu temu</p> <p>-Spontano na muziku progovara pokretom, likovno ili literarno.</p> <p>- Na podsticaj ali i spontano daje svoje ideje za rad.</p>	<p>-Samostalno smišlja, upoređuje, dodaje, mijenja.</p> <p>-Izražava razne ritmove iz života instrumentima.</p> <p>- Pravi improvizaciju ritmičke pratnje pjesmi.</p> <p>- Stvara kombinacijom riječi, instrumenata, pokreta i likovnim izrazom.</p> <p>- Bez vanjskog podsticaja sam predlaže ideje i uključuje se u rad.</p> <p>-Predlaze instrumente za dočaravanje likova u igrokazu.</p>	<p>-Željom za muziciranjem pokazuje pravilan odnos prema muzici.</p> <p>-Sigurnije i samostalnije praćenje pjevanja.</p> <p>- Saopštava interes i želju za njihovim kombinovanjem,</p> <p>-Slobodnija improvizacija kolektivna, grupna, u paru (dijalogom), individualna.</p> <p>-Učešće sa zadovoljstvom u muzičkim igrokazima svog razreda.</p>	<p>-Pronalaženje priča i bajki čiji se likovi mogu muzikom „ozvučiti“.</p> <p>-Dogovaranje o improvizaciji koja omogućava neverbalnu komunikaciju i socijalizaciju.</p> <p>-Izvođenjemuzičkog igrokaza uz kombinaciju pojedinaca -likova i kolektiva.</p> <p>-Komunikacija kroz muziku i kooperacija u radu.</p>	<p>-Priprema, rukovodi i razvija interes učenika prema muzici svojim odnosom i stavovima.</p> <p>-Planira aktivnosti i muzičke sadržaje u korelaciji sa ostalim umjetničkim i drugim odgojnim područjima.</p> <p>-Posjete koncertima, priredbama - saradnja sa lokalnom zajednicom.</p> <p>-Procjenjuje učenička postignuća, podstiče kreativnost.</p>

Likovna kultura

CILJEVI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA - (2 sata sedmično- 70 sati godišnje)

SADRŽAJI U CRTEŽU	LIKOVNE FORME	KREATIVAN CRTEŽ	KOMUNIKACIJA I OTVARANJE UČENIKA
<p>Za svaki navedeni sadržaj neophodno je da nastavnik formuliše:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Likovno područje 2. Likovni element 3. Likovni problem 4. Likovno sredstvo 5. Motiv 6. Likovna forma <p>I. Motivi, teme po sjećanju:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Doživljaji sa ljetnog raspusta; - Ja i moja porodica; - Izlet u prirodu; - Jesenje plodovi; - Vraćaju se laste, gnijezda i ptice; - Praznici; - Zimske radosti; - Doček Nove godine; - Doživljaji sa zimskog raspusta; - Gradnja u mom gradu, selu ili naselju; - Prvi simboli Proljeća; - Ptice selice se vraćaju; - Proljetni radovi u bašči i na njivi; - Saobraćajna nesreća na ulici; 	<ul style="list-style-type: none"> - Učenik spontano i iskustveno koristi likovne elemente i njihove regulatore. - Za raspored figura i predmeta u prostoru: gore i dole, lijevo i desno, ispred i iza, manje i veće; - Izmišlja ili se inspiriše iz prirode i umjetnosti. - Kompoziciju u «crtežu» i prostoru reda: horizontalno i vertikalno, koso i dijagonalno, kružno ili elipsasto. - Plastične prirodne oblike voća i povrća transformiše u plošnu sliku. - Svjetlost i boja iz prirode i umjetnosti bogati njegov kolorizam. 	<p>Ljepota forme raste s ljepotom sadržaja.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ljepota se osjeća u subjektu i objektu, u prirodi i umjetnosti, djetetui «crtežu». - Ono šta nedostaje objektu, dijete dodaje u «crtežu». - Učenički «crtež» nastaje iz nagona za igrom kao živim doživljajem i zbiljom. - «Crtež» je unutarnji život vanjskog oblika. - Njegova je moć da pobudi estetske emocije socijalnog karaktera. 	<ul style="list-style-type: none"> - Kada dječak baca kamen u vodu, diveći se krugovima koji se u vodi šire, kao jednoj tvorevini u kojoj zadovoljava očiglednu sliku nečega što je njegovo, bi trebala biti ideja vodilja k otvaranju djeteta. - Kako dijete komunicira sa sadržajem i formom u crtežu, tako ono, u analizi «crteža» komunicira sa učenicima u razredu. - Priča o onome šta se pojavljuje, otkriva asocijacije i likovnu formu pretače u verbalnu i obratno.
<p>II Sadržaji po direktnom posmatranju:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Klupe i stolice u mom razredu - Od krokia jedne figure do kompozicije figura - Jesenje lišće, otisak lista u tri boje - Autoportret, slikanje svoga lica po opisu - Otisak prstiju i dlana na papir, akvarel - Frotiranje reljefnih predmeta: novčić, ključ, drvo, ... - Slikanje cvijeća za čestitku za 8. mart 	<ul style="list-style-type: none"> - Dijete se izražava impresivno i ekspresivno, shematsko – simboličko – intelektualno. - Svjesno linijom, bojom, plohom i volumenom gradi svoju kompoziciju, a podsvjesno izražava unutarnji treptaj, ritam, likovnu formu, «rukopis» i stil. 	<ul style="list-style-type: none"> - U «crtežu» je učenik i porodica. - Čulna iskustva pišu po duši djeteta na hiljadu načina dok ne proizvedu osjet i opažanje, a ova ideju i «crtež». - Učenički «crtež» nije oponašanje, već mijenjanje i stvaranje. - On izmišlja nove forme za stare sadržaje, što je čin kreacije. - Nasuprot kreativnom «crtežu» je kliše i kič. Ako se odvoje kliširani i objektivni, iza njih isplivaju kreativni «crteži», koje treba afirmisati. 	<ul style="list-style-type: none"> - Dijete «crta» i govori, «piše» i briše, oduzima i dodaje. - Učenik se u «crtežu» bori i troši, gubi i dobiva, tuguje i raduje se. - U tom procesu učenik zadovoljava svoju radoznalost i komunicira sa sobom i okolinom. - Dok se u verbalnoj priči tuga prikriva, u crtežu se ona otkriva. - Šira sadržajna, likovna, estetska i tehnička, te psihološko - sociološko - pedagoška analiza «crteža» otkriva i otvara učenike, ono više nije «uvijen duh u sebi», već otvoren.

<p>III Sadržaji iz mašte:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Japanska umjetnost savijanja papira, origami - Igra linija i boja - Igra trouglova - Roršahove mrlje - 1001 boja crvenih, žutih i plavih tačkica; - Razlaganje boja, crvene, žute i plave linije; - Zamišljene životinje sa balonima; - Igre krugova u boji; - Šta sanjam i čega se plašim; 			
<p>IV Prema tekstu-ilu stracija: Nastavnik, po svom izboru, predlaže Rad prema tekstu- ilustracija prema važnijim objektima lokalne zajednice</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ilustracija crtanog filma; - Ilustracija lutkarske predstave; - Legenda o Arslanagića mostu; - Ilustracija tekstova o Starom mostu; - Ilustracija književnog teksta: bajke, priče, pjesme basne..po izboru učitelja 			
<p>V Inspiracija iz umjetnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Umjetnost moga zavičaja: Sarajevo, Mostar, Tuzla; - Kritsko-mikenska kultura; - Arhajaska i klasična grčka umjetnost; - Helenistička umjetnost; - Etrurska umjetnost; - Rimska umjetnost; - Ranokršćanska umjetnost; - Islamska umjetnost (Učenici ne memoriraju, već gledaju likovna djela kao estetski čin) 			

OČEKIVANI REZULTATI/ISHODI UČENJA

Djeca otkrivaju jedan skriveni unutarnji subjektivni doživljaj, svijet u sebi “crtežu” i umjetnosti.

I dalje je u trećem razredu učenički “crtež” subjektivan, ali je zato analiza “crteža” subjektivno - objektivna.

“Crtež” se analizom objektivizira, očekuje se objektivna analiza o tome šta je učenik nesvjesno ili svjesno iznosio u svom «crtežu».

Iako učenici upotrebljavaju sve boje, izražavaju se simboličkom bojom, što treba gajiti. Sigurniji su u sadržajnoj, likovnoj, estetskoj i tehničkoj procjeni “crteža” i umjetnosti.

Učenici se sigurnije služe likovnim terminima: kolorizam, ritam, kompozicija, simetrija i asimetrija, ploha, volumen.

Znaju šta je original kopija ilustracija, šta je kliše, šta je objektivno, a šta subjektivno. Služe se udžbenikom Likovne kulture u kojima su vidjeli i upoznali antičku umjetnost i ranog i srednjeg vijeka, lutkarsku umjetnost i popularne crtane filmove Walta Disneya.

Razvija se likovna radoznalost.

Učenici su tražeći inspiraciju za svoj “crtež” nenametljivo vidjeli simboličku ili umjetnost “djetinjstva čovječanstva” i upoznali mit i legende, basne i bajke toga vremena.

Na isti način, učenici su upoznali i antičku umjetnost, Legende o Minosu, Dedalu i Ikaru, Vučici, Romulu i Remu

Djelimično su “zakoračili” u antičku i religijske umjetnosti, domaće i svjetske umjetnosti ranog i srednjeg vijeka i svijeta, upoznali legende o Kozijoj ćupriji i Arslanagića mostu...

Već su usvojili šta je kist, paleta, štafelaj, kopija, original, imitacija, ilustracija, inspiracija, štaje crtež u boji, plitki i duboki reljef, arhitektura, freska, mozaik, keramika, terakota i porculan, vitraž, spomenik, galerija, muzej, šta je domaća i svjetska likovna umjetnost ili baština.

IZVORI SADRŽAJA

Učenicima se III. razreda nude široki vremenski sadržaji iz prošlosti, sadašnjosti i budućnosti; motivi, teme, ilustracije i inspiracije, po sjećanju, posmatranju, ilustracija teksta i inspiracije iz umjetnosti.

Sadržaj po sjećanju

Kada se dijete ne bi moglo sjetiti prošlosti, ne bi imalo iskustva. Rad po učeničkom sjećanju proizlazi iz bliskih i uzbudljivih događaja u kojima je dijete neposredno učestvovalo. Objektivni događaj, a zatim subjektivni doživljaj su vezani za igru uopće, i rad u školi ili van nje. Dakle, prvo događaj, a zatim doživljaj i likovna interpretacija. Rad po sjećanju proističe iz činjenice da djeca i učenici do 9. godine života imaju naglašen doživljaj, transformišući ono šta se objektivno desilo. Transformišući događaj u estetsku ideju, tj. razmišljajući o tome šta se i kako se desilo. Sadržaj sjećanje kod učenika razvija pamćenje i mišljenje, bogati emocije i razvija likovne sposobnosti. Sjećanje se uzima iz daleke, ali češće iz bliske i neposredne prošlosti, o čemu učenici pričaju, prepiru se i svađaju, gdje su emotivno učestvovali.

„Crtež“ po neposrednom posmatranju

Podrazumijeva direktno posmatranje prirode, života i rada. Ovaj rad je u suprotnosti sa tvrdnjom da učenici razredne nastave rade ono šta znaju, a ne ono šta vide, ali time mladi stiču naviku za posmatranje, ne da se kopira priroda, već da ona motiviše i inspiriše. Neka cvijet, jabuka, ptica ili bicikl stoje na dohvat ruke djeteta, da ono vidom, opipom i mirisom upozna karakteristiku i funkciju. Po posmatranju se može raditi sve ono šta se može donijeti na nastavni sat. Na taj način će djeca izvornije upoznati psihičke i fizičke karakteristike i bolje će se likovno izraziti. Rad po neposrednom posmatranju kod učenika razvija ljubav prema prirodi i tehnici, sposobnost vizuelne percepcije, uočavanje lokalnih karakteristika volumena i proporcije, sjaj materijala, prozirnost, veličinu, oblik i zvuk, upoznaje temperaturu, miris i ukus, te mirovanje ili kretanje, a to znači da treba ići od percepcije do predstave, postavljanjem zaključaka da je jabuka dio biljke, da se razvija iz cvijeta, da je u njoj sjemenka, ta da sjemenka služi ta razmnožavanje jabuke. I ovdje, nakon objektivnog upoznavanja, slijedi, ne objektivna, već subjektivna likovna interpretacija.

Sadržaj iz mašte ili fantazije

Šta je mašta ili fantazija, te šta je podsvijest i simbol i kada se oni javljaju, su naše dileme?

Jedni smatraju da se u mašti radi o sadržaju, drugi misle da se tu radi o formi. Sigurnije je prihvatiti da je to spoj i jednog i drugog. «Ljepota forme raste s ljepotom sadržaja». Suvremeni estetičari i psiholozi u centar mašte stavljaju čin sna i podsvijest. Tome je blisko dječije «sanjarenje na javi», kada djeca izmišljaju formu i sadržaj. Sadržaj sna sam po sebi može biti iz sadašnjosti, ali više iz prošlosti. Neki misle, kao i stari narodi i stari proroci kako je san, kao i telva u fildžanu, ono što proriče budućnost. Međutim i to bi, kao i gatanje u dlan, mogla biti mašta. Iz sna je nastala Bajka o Kiru, o Parisu u Trojanskom ratu... ali vratimo se mašti u «crtežu», te simbolu i podsvijesti. Dok se u drugim sadržajima rješavaju likovni problemi i zadaci, u radu po mašti se preko likovne forme dolazi do skrivenih sadržaja. Tu «učitelj i učiteljice» direktno idu na teme: Šta sanjam, čega se plašim i šta me raduje. Sa druge strane crtežom se može polaziti i od apstraktnih linija i geometrijskih «slika» u kojima se naknadno traže neki podsvjesni sadržaji. Mašta je oblik dječijeg mišljenja. Sve što je dijete znalo pa zaboravilo, zatim se u snu ili na javi sjetilo, bi bila mašta.

Mašta i podsvijest može biti iz bliske, ali i iz daleke prošlosti. Kamion koji prolazi pored nas, kojeg gledamo i mislimo o njemu, i koji odlazi i iza okuke se izgubi, istovremeno se gubi i u našoj svijesti, i ide u podsvijest. Nikakav genije nije nikada sjeo s perom ili kistom u ruci i rekao,

«sad ću izmisliti simbol», i zato simbol nikto ne može riješiti. Ni djeca svjesno ne izmišljaju simbol, već ga nesvjesno unose, kao što se on javlja u snovima, jer se simboli događaju, a ne izmišljaju. Čak i «kolektivni religijski» simboli potiču iz iskonskih snova i stvaralačkih mašta. Ima ih individualnih i kolektivnih. Znak uvijek znači nešto manje, a simbol nešto više. U historiji umjetnosti se mašta ili fantazija predstavlja djelom Rousseau, (Rusoa) «Carinika», San, i navodi:«Ono što se dešava u začaranom svijetu nije potrebno objašnjavati, niti je ono moguće», kao i u našem «crtežu», ali, od koje analize ne odustajemo. U tome i jeste zagonetka mašte, simbola i podsvijesti, koji samo očekuje odgonetku, pri čemu je naš pokušaj estetski čin.

Sadržaj inspirisan tekstem - ilustracija i strip

Književnost za djecu, ilustracije i strip su namijenjeni djeci.

Kako učenici, posmatrajući crtež, pričaju priču, tako oni čitajući ili prepričavajući priču «crtaju crtež». Potpuniji je doživljaj ako «učiteljica» i učenici dramatiziraju tekst. Pretakanje književne forme mita i legende, bajke i basne, priče i pjesme u likovnu formu crtež, grafiku i sliku, reljef i kip u jednu formu je ilustracija, a u nekoliko scena i sa tekstem je strip. Treba li kazati kako je to za djecu senzacionalna ideja. Za razliku od motiva i tema sjećanja, gdje učenici u sebi traže i sadržaj i formu, kod ilustracije i stripa im se nudi sadržaj, a oni sami traže formu. U ilustraciji je sadržaj primaran, a forma sekundarna. Treba, prilikom ilustrovanja, izbjegavati ilustraciju odraslih, jer dosta što se djeci nudi sadržaj, neka oni sami traže likovnu formu. Ako je tekst bogat, ako obiluje živim bićima, neočekivanim i uzbudljivim situacijama, djeca će istim žarom realizirati tekst, kojim žarom prate crtane filmove i slikovnice. Rad prema tekstu razvija ljubav prema knjizi, svijest o nacionalnoj i internacionalnoj kulturnoj baštini, upoznaje i zbližava narode svijeta i razvija emocionalne, intelektualne, moralne i estetske doživljaje i sposobnosti.

Inspiracije iz likovnih i ilustracije iz književnih umjetnosti

Umjetnost je sama po sebi estetska kategorija, a «crtež» je dijete umjetnosti. Inspiracije i ilustracije iz starog i srednjeg vijeka kao što su: 1. Apolon iz Veja na krovu etruščanskog hrama, 2. Ranokršćanska umjetnost, Šaranje jaja, 3. Islamska umjetnost, biljni i geometrijski ornamenti i arabeske, 4. Umjetnost bosanskih stećaka, stećak «Kule» , reljef, scene Lova, 5. Legenda o Kozjoj ćupriji, Legenda o Arslanagića mostu, 6. Mersad Berber, Konj, 7. Paul Kle, Moja soba, 8. Bosanski ćilim, 9. Fotografija iz Walt Disney filma, Bambi, 10. Bosanska narodna nošnja, 11. Edgar Dega, Balerina, 12. Henri Matis, Otvoreni prozor... Uz umjetnost se nude i mit i legende, bajke i basne, zagonetke i odgonetke, tj. uz likovnu i književna umjetnost koje su se istovremeno inspirisale i dopunjavale.

LIKOVNI JEZIK ILI FORMA

Crtanje

CRTEŽ, crtanje, crta nastaje pokretom tačke, trag neke materije. Ima jednu dimenziju, dužinu, ali se nalazi na plohi, te crtež može biti dvodimenzionalan ili vizualno trodimenzionalan. On je linearna likovna forma. Nastaje crnom, sivom ili bijelom «bojom», ali i svim drugim bojama, pa ga nazivamo i crtežom u boji, sve dok u njemu dominira linija. Nastaje na svim neutralnim i bojenim podlogama. Crtež može biti i u formi skice, krokija, studije i kreacije. Neograničen je broj crtačkih tehnika i materijala, koje se stavljaju na različite podloge: grafitna i hemijska olovka, olovka u boji, flomaster, pastel, ugljen, kreda, metalno pero i pero ptice, trska, čak i sve slikarske i kiparske tehnike izvedene linijom, kistom i tvrdim predmetom. Crtež je sve crtano linijom, dok ne pređe u plohu i boju i postaje slika ili iz crteža u reljef. Postoji cijela skala linija, isprekidane i neprekidne, duge i kratke, tačkice i mrlje, cik-cak, elegantne i trome, rasute i skupljene i sve one koje dijete nanosi, i kako god nanese na svoju podlogu je crtež, dok ne pređe u plohu, boju i sliku. A onaj dodir koji dijete kuša i dira, igra se, stavlja boju nježno kao pahuljicu ili s njom snažno probija papir je njegov temperament, «rukopis» ili ritam po kojemu

prepoznamo dijete u crtežu. Linija je istovremeno i materijalna i psihološka. Crtežom se rješavaju svi likovni regulatori, kao i bojom u slici.

Slikanje

SLIKA, slikanje, slika se slika. Ranije su i slikari prvo crtali, a zatim slikali sliku. Taj se prevaziđeni manir zadržao i u školi, pa učenik prvo crta, a zatim u te crtačke okvire, teškom mukom, utiskuje boju i bez razloga robuje vlastitom crtežu.

Likovni rad riješen bojom i plohom na papiru je slika. Bojom se, kao i linijom, grade: simetrija, opisni prostor, kompozicija i psihološka proporcija, ritam i rukopis, a zatim impresija i ekspresija gdje učenik hvali i kudi. Pri tome učenici upotrebljavaju sve boje koje imaju, ali se više ili manje nesvjesno opredjeljuju za simboličke, a ne za lokalne boje. Što je prednost, a ne nedostatak. I ne treba žuriti da učenici što prije izađu iz svoje simboličke ili «zlatne faze». Ako postoji interes kod nekih učenika: kako će miješanjem osnovnih dobiti ovu ili onu izvedenu boju, treba im kazati kako, ali kod našeg uzrasta generalno treba imenovati sve boje kako se one zovu, ali zvanično samo imenovati: osnovne i izvedene, neutralne, tople i hladne. Loša je usluga učeniku kazati da mu obojeni predmet nije obojen lokalnom bojom; odmah mu se oduzima ono njegovo.

A što se slikarskih tehnika tiče, školske su tehnike: olovka u boji, flomaster, pastel, akvarel, tempera i gvaš, foro-kolaž, imitacija mozaika i vitraža i sve druge vodene boje do kojih se može doći i njihove kombinacije, ali i na svim različitim podlogama: bijelim, crnim, sivim i na svim bojenim podlogama i formatima: kvadrat, pravougaonik i krug. I boja je materijalna i psihološka.

Prostorno oblikovanje

Prostor i oblikovanje u prostoru. Odmah smo u tzv. trodimenzionalnoj formi koja zauzima neki prostor. Radi se o kipu, plitkom i dubokom reljefu i gradnji ili arhitekturi. Zapravo se radi o spoju i spuštanju umjetnosti kiparstva i arhitekture u školu pod nazivom prostorno oblikovanje. I druge likovne forme crtanje, slikanje, grafika i primijenjene umjetnosti, kao i kiparstvo i arhitektura, se zapravo transformišu i spuštaju učenicima u nastavu Likovne kulture u školi. Time učenici upoznaju prostor i odnose u njemu.

Prostorno oblikovanje je za učenike našeg uzrasta opipljiv likovni element, kojim oni rado manipulišu, za kojeg postoji naglašena radoznalost. Njeni su praiskonski izvori majčino i sopstveno tijelo i priroda. Otud naglašeno čulo opipa, a preko njega i put do spoznaje. Ako se tome dodaju savremeni materijali u boji, to proširuje radoznalost učenika za neku novu formu. Djeci se danas igra i plastične igračke kao primijenjena umjetnost, ali i kao kič, osmjehuju na svakom izlogu. Nastava treba da im ponudi umjetnost kao estetsku inspiraciju i prostorno oblikovanje kao vlastitu kreaciju.

Dekoratívni rad s grafikom

Zanatlije prave upotrebni predmet, zatim ga dekorateri dekorišu, ukrašavaju. Iz toga nastaje primijenjena umjetnost. Tu je spoj zanata i umjetnosti. Tako smo dobili umjetnost koja se primjenjuje u svakodnevnom životu. Tu figurira termin šare, dekoracije, arabeske. Grafika je umjetnost novijeg datuma. I njen je put od zanata do umjetnosti. Te se dvije umjetnosti spajaju i spuštaju u školu, u dekorativni rad sa grafikom. Dekor, ukras može biti cjelovit, kao friz na predmetu, na vanjskom i unutarnjem zidu zgrade ili samo kao neki detalj, motiv, koji nešto ukrašava. Dekorativni rad ukrašava ili dekoriše nešto drugo, a ne sama sebe. Od likovnih elemenata koristi liniju i boju, i regulatore simetriju i ritam. Dekoracija i arabeska se usavršila u umjetnosti islama, grafika se usavršila u Evropi, a danas obogatila kompjuterskom grafikom. Grafika se realizira sistemom štampanja, otiska, s bezbroj originala. Za formu dekorativni rad sa grafikom su učenici veoma zainteresirani, posebno djevojčice, jer se radi o elementima ukrašavanja svakodnevnih predmeta, nakita i kostima. To su nacrti i kreacije, uređenje svoje uže i šire radne i rekreativne sredine i okoline. Koristi bezbroj crtačkih, slikarskih i kiparskih tehnika i materijala. Pogodan je za individualni i grupni rad. Učenici trećeg razreda upotrebljavaju prirodne otiske krompir i platno, list i dlan s tehnikama vodenih boja.

Vizuelno-estetsko procjenjivanje

Analizom «crteža» i umjetnosti pre pokriva se teorija i historija likovnih umjetnosti. Rečeno je da se nastava Likovne kulture realizira praktično tri, i teoretski jedan nastavni sat. Tu su dobro došle teoretske pauze da učenici gledaju i doživljavaju umjetnost kao estetski čin. Sadržaji iz umjetnosti nastavu osvježava i obogaćuje. Nije se ranije ni primjećivalo da učenici iz sata u sat, ne četiri, već osam godina, crtaju, a samo simbolično ili bojažljivo gledaju umjetnost. U muzičkoj kulturi i maternjem jeziku takve anomalije nisu postojale, da je književnost odvojena od nastavnog predmeta u školi, naprotiv!

Učenici treba da analiziraju svoj «crtež» i umjetnost kao estetske kategorije. Time se učenik otvara da priča o onome šta posmatra «crta», bogati rječnik i upoznaje umjetnost. Učenici analiziraju prostor i predmete iz svoje okoline i umjetnost zavičaja, te vlastitog «crteža». U trećem razredu se učenicima nude ilustracije i inspiracije starog i srednjeg vijeka, kao čin vizualno – estetske analize umjetnosti djetinjstva čovječanstva.

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Svi drugi predmeti u školi imaju uzlaznu liniju, pa se daju stupnjevati, na neki su način logični; u Likovnoj kulturi nisu, zašto? Zato što u prvom i drugom razredu svi učenici znaju crtati, u osmom i devetom razredu saopćavaju «da ne znaju». Zato, na neki način, svi ostali predmeti bilježe logične rezultate napretka, a Likovna kultura «nazatka», pa se onda izvodi definicija: da se djeci i učenicima nudi «crtež» kao sredstvo odgoja i obrazovanja, dok ona žele da «crtaju», a da se ta želja u devetom razredu prirodno gasi. Djecu prođe «crtanje» kao što ih prođe djetinjstvo. Zato neki pedagozi žele da djeca, da bi duže «crtala», što duže budu djeca. Ta činjenica predmet Likovnu kulturu čini specifičnom, te on tako ne liči ni na jedan drugi predmet, već je identičan samom sebi.

Crtež našeg uzrasta je u usponu, da bi crtež u 6. razredu objektivno bio bolji, ali je subjektivni crtež kreativniji crtež, u kojem je potpuniji izraz djeteta. A što učenici kada odrastu prestaju «crtati» nije kriva ni škola ni učitelj niti nastavnik, već je to prirodni proces; iako nastavnik uvijek od učenika zahtijeva maksimum.

K tomu treba dodati i slijedeće: iako se spoznaja može razviti po nekoj određenoj metodi i bez svijesti o njoj, kao što bi to moglo da se primjeni za dječiji «crtež», da dijete «crtati» čak i bez svijesti o sebi i «crtežu», ipak nastava Likovne kulture ima svoje jasne metode i principe u kojima nastavnik u praksi sa manje truda postiže zavidne stvaralačke rezultate. Ovdje samo ističemo **princip nastavnikova rukovođenja i metode igre, nastave i stvaralaštva** kao jedinstva suprotnosti i **metodu aktivnog doživljaja** u kojima učenik aktivno učestvuje u procesu rađanja svog subjektivnog «crteža».

Specifičnost je i u internacionalnom likovnom jeziku, u kojemu je sve simbolično, jer nitko ne zna šta ova ili ona linija i boja, koju je dijete stavilo kistom na papir, predstavlja. Da li zato što je od svih mogućih dječak izabrao baš tu ili zato što na paleti nije imao neku drugu, pa mi onda, iako to sve izvire iz njegove duboke psihe, nagađamo: šta je učenik htio da kaže. Ali, da bi opravdali sebe, formuliramo: estetsko nastoji da u «crtežu» razotkrije tajnu koja u njemu ipak ostaje sačuvana. Stoga simbolička umjetnost, «crtež» i u njima simboli je teško odgonetati. Ali je takva umjetnost i takav «crtež» bogata umjetnost i bogat «crtež». Nastava se realizira u 2 odvojena nastavna sata, jer je uzrast 1. razreda, kada su oni «jučer» bili u obdaništu, zanimanje trajalo ne više od 25 minuta. I u 1. i u 2. razredu učenici svoj «crtež» brzo završe, za 25, a 20 minuta je dovoljno vrijeme za uvodni i završni dio nastavnog sata. Učenike ne treba do kraja iscrpljivati, niti da oni opet gnjave svoj «crtež». Oni treba da kreiraju brz i svjež «crtež», te da sedmično «crtaju» 2 «crteža». Tek bi u 5. razredu učenici mogli «crtati» u blok-času.

Predloženi okvirni broj sati (Svaki nastavni sat ima sadržaj i formu, pa broj nastavnih sati nije 140, već 70 sati godišnje.):

Sadržaji	Br. časova	Forma ili likovni jezik	Br. časova
Po sjećanju	15	Crtanje	15
Po direktnom posmatranju	11	Slikanje	16
Iz mašte	16	Osnovi grafike	11
Ilustracija teksta	17	Prostorno oblikovanje	13
Inspiracija iz likovnih umjet.	11	Vizuelno-estetska analiza „crteža“	15

Napomena: Sadržaji se izražavaju formom (sadržaj-jabuka, forma-slikanje= 1 nast. čas)!

UČENICI S POSEBNIM POTREBAMA

Dok se u dnu duše i svjesno tuga prikriva i okreće sama sebi, u «crtežu» se tuga nesvjesno ispoljava, pa se na prvi pogled prepoznaju «crteži» učenika s posebnim potrebama. S toga je psihološka analiza vrlo složena. Kao što sijedi ribar netremice posmatra plovak koji ga ne zanima, već osluškuje pokrete u dubini vode, tako bi nastavnik preko «mirnog crteža» učenika trebao da otkrije nemir njegove duše. Tu djeluje zagonetka subjektivnog simbola koji treba odgonetati. Bilo kako, naš je pokušaj odgonetke estetski čin.

Rad sa djecom s posebnim potrebama iziskuje od nastavnika naglašenu tehničku pomoć, ali ona mora biti takva da dijete koliko je god moguće samo učestvuje u procesu građenja «crteža». Primjera radi, priča iz prakse kaže da ima različitih izuzetaka, gdje nastavnici s nekim učenicima jedva izlazi na kraj.

Često, dakle, nastavnik nemoćan stane pred problemom djeteta kome treba pomoći. Mnogi pedagozi, psiholozi i sociolozi iznose različite reakcije u crtežu djece. Jer djeca u svom crtežu iznose sebe, svoja osjećanja, ljubav i mržnju, strah, tugu i radost, dijete iznosi svoj svijet i svijet odraslih, posebno porodice, kao svog nukleusa.

Priča roditelja je nužno iskrivljena u osvjetljavanju slike koju daje o svojoj djeci, tako da crtež zamjenjuje svaki drugi način komunikacije između učenika i terapeuta, zato je «crtež» zahvalno sredstvo za upoznavanje učenika i porodice.

«Crtež» i kod učenika s posebnim potrebama, ali i kod redovnih učenika, kazuje ono šta priča učenika i roditelja zaobilazi.

Na crtežu porodice u kojoj je ono na posljednjem mjestu, je u stvarnosti i ono u njoj na tom mjestu; na crtežu gdje su muškarac i žena odvojeni debelom linijom iskazuje svađu i odvojenost roditelja; kuća vezana za drvo izražava strah od napuštanja djeteta od porodice; crtež kuće sa mnogo prozora i likova dječaka izražava umnoženo čekanje da se mama vrati kući; crtež gdje se figure drže za ruke izražava harmoniju u životu obitelji...

OPISNO OCJENJIVANJE UČENIČKOG «CRTEŽA»

Subjektivna ocjena subjektivnog «crteža»

Likovna pismenost (dobar), likovna kultura (vrlo dobar), likovna kreativnost (odličan).

Likovna pismenost bi bila nivo koji svi učenici mogu osvojiti, interes da učenici «crtaju».

Likovna kultura je uz «crtež» kod učenika ono kada oni znaju da kažu nešto u umjetnosti i «crtežu».

Likovna kreativnost je rijedak neponovljiv subjektivni doživljaj «crteža» koji zavisi od trenutka inspiracije, od učenika i nastavnika, kod onih učenika koji u svom «crtežu» tražeći nešto, odu najdalje.

Nastavnici prepoznaju one učenike koji su kreativci i one koji precrtavaju. U udžbeniku su prezentirani kreativni «crteži».

Ovaj koncept valorizacije ili opisnog ocjenjivanja se nudi u 1. 2. i 3. razredu.

IZLOŽBE I DOKUMENTACIJA

Prateći učenika u prvom kvartalu, nastavnik vodi sukcesivno opisnu dokumentaciju. Ako ne postoji zahtjev učenika, roditelja ili staratelja da oni posjeduju crtež učenika, nastavnik «crteže» u školi kao dragocjenu dokumentaciju treba da cijeni i čuva. Na razrednom panou ili na drugom mjestu u školi od najboljih, kreativnih crteža, i uz pedagoški odabir, treba sukcesivno izlagati. Izložbe mogu biti sedmične, mjesečne, polugodišnje i godišnje. Pored toga «crteže» učenika treba prezentirati i na općinskim, kantonalnim, federalnim, državnim i internacionalnim izložbama. U tom smislu estetska ocjena i procjena treba da bude osnovna orijentacija. To je i mogućnost objektiviziranja i afirmacije učenika, nastavnika i škole. S druge strane nastavnik ima dokumentiran pregled likovnog razvoja i napretka učenika.

Tjelesni i zdravstveni odgoj

TJELESNI I ZDRAVSTVENI ODGOJ

(2 sata sedmično – 70 sati godišnje)

CILJEVI I ISHODI TJELESNOG I ZDRAVSTVENOG ODGOJA

CILJEVI	ISHODI UČENJA	
Očuvanje i unapređenje zdravlja	- zna zašto je zdravlje osnov i preduvjet za sve ljudske aktivnosti	
	- zna zašto tjelesna aktivnost utiče na očuvanje i unapređivanje zdravlja	
	- zna zašto je pravilno držanje tijela uvjet da se spriječe deformacije kičme, g-rudnog koša, ekstremiteta i da se osigura normalano funkcioniranje organizma	
	- zna zašto je prekomjerna tjelesna težina izvor brojnih tegoba i zdravstvenih problema i da joj je najčešći uzrok nepravilna ishrana i nekretanje	
	zna zašto je tjelesna aktivnost izvor dobrog raspoloženja, koje pomaže zdravlju	
	zna da je čovjek dio prirode i da tjelesne aktivnosti u prirodi posebno važna za djecu	
	- zna zašto kvalitet, oblik i veličina, te vanjskim prilikama i aktivnosti neprimjerena obuća i odjeća mogu negativno uticati na zdravlje	
	- porodično koristi zdravstvene usluge	
	- ima usklađen dnevni ritam odmora, spavanja, učenja i igre, primjeren uzrastu, uz asistenciju odraslih	
	- izbjegava situacije u kojima može da se povrijedi i umije da traži pomoć	
	- poznaje principe pravilne i redovne ishrane, ima kulturu objedovanja	
	- posjeduje osnovne navike lične i kolektivne higijene	
	- zna zašto su psihoaktivne supstance štetne	
- tražit će pomoć ukoliko je zlostavljano (tjelesno, emocionalno ili seksualno) i (ili) zanemareno, ili zna za takav slučaj		
Rast i razvoj	Antropometrijska obilježja	- u početnom i u završnom stanju, utvrđena karakteristična odstupanja među učenicima od prosjeka (razreda, škole) i izvršena klasifikacija učenika prema njihovim njihovom stvarnom stanju i razvojnim potrebama
		- u početnom i u završnom stanju, utvrđeno stvarno stanje: stopala, ekstremiteta, kičme i grudnog koša; potrebne aktivnosti za korekciju
		- u početnom i u završnom stanju, utvrđen napredak u visini: prosječan, nadprosječan, podprosječan
		- u početnom i u završnom stanju, utvrđen napredak u težini: normalan, povećan, smanjen;
		- u početnom i u završnom stanju, utvrđen odnos težina – visina: normalan, mršavost, gojaznost; potrebne aktivnosti za normaliziranje odnosa
		- u početnom i u završnom stanju, utvrđen odnos potkožnog masnog tkiva i mišićne mase: izvrstan, nadprosječan, prosječan, podprosječan, loš; potrebne aktivnosti za normaliziranje odnosa
	Funkcionalne sposobnosti	- u početnom i u završnom stanju, za tri minute pretrči distancu za ocjenu aerobne izdržljivosti: loše, podprosječno, prosječno, nadprosječno, izvrsno; predložene aktivnosti za normaliziranje stanja
		- u početnom i u završnom stanju, puls u mirovanju je: vrlo nizak, nizak, umjeren, visok, vrlo visok; potrebne aktivnosti za praćenje i normaliziranje stanja
		- u početnom i u završnom stanju, krvni pritisak je: vrlo nizak, nizak, normalan, visok, vrlo visok; potrebne aktivnosti za praćenje i normaliziranje stanja
		- u početnom i u završnom stanju, funkcionalne sposobnosti osiguravaju mu da se adaptira na primjerene tjelesne napore: normalno, s primjetnim znacima zamora, s izraženim znacima zamora, s izrazito izraženim znacima zamora; potrebne aktivnosti za praćenje i normaliziranje stanja
		- u početnom i u završnom stanju, ocjena za taping rukom: loše, podprosječno, prosječno, nadprosječno, izvrsno; potrebne aktivnosti za stimuliranje napretka
		- u početnom i u završnom stanju, ocjena za skok udalj s mjesta: loše, podprosječno, prosječno, nadprosječno, izvrsno; potrebne aktivnosti za stimuliranje napretka
	Psihomotoričke sposobnosti	- u početnom i u završnom stanju, ocjena za poligon natraške: loše, podprosječno, prosječno, nadprosječno, izvrsno; potrebne aktivnosti za stimuliranje napretka
		- u početnom i u završnom stanju, ocjena za izdržaj u visu zgibom: loše, podprosječno, prosječno, nadprosječno, izvrsno; potrebne aktivnosti za stimuliranje napretka
		- u početnom i u završnom stanju, ocjena za podizanje trupa: loše, podprosječno, prosječno, nadprosječno, izvrsno; potrebne aktivnosti za stimuliranje napretka
		- u početnom i u završnom stanju, procjenjene psihomotoričke sposobnosti: loše, podprosječne, prosječne, nadprosječne, izvrsne; potrebne aktivnosti za stimuliranje napretka
		- zna zašto je period djetinjstva i mladosti odlučujući za potpun rast i razvoj čovjeka, njegovih osobina i sposobnosti
		- zna zašto su osobine i sposobnosti čovjeka nedjeljiva cjelina
razvijanje sistema	znanja	- zna da je visina pretežno urođena karakteristika, različito važna za razne sportove
		- zna da je, u odnosu na visinu, normalna težina preduvjet za optimalno funkcioniranje organizma i uspjeh u psihomotoričkim i drugim aktivnostima
		- zna zašto je potkožno masno tkivo izvor tjelesnih i psihičkih problema

	<ul style="list-style-type: none"> - zna zašto je pravilna ishrana i svakodnevno vježbanje smanjuje potkožno masno tkivo i povećava mišićnu masu - zna zašto tjelesna aktivnost utiče na pravilan rast, razvoj i funkcioniranje organizma ukoliko vježba svakodnevno - zna da bez kisika čovjek ne može živjeti i da je dovoljna količina kisika uvjet za normalan rast, razvoj i dobro funkcioniranje organizma tokom svih ljudskih aktivnosti - zna da se svakodnevnom vježbanjem pomaže organizmu da optimalno regulira potrebu za kisikom - prepoznaje fiziološke znake umjerenog opterećenja i zamora (npr. brži rad srca, znojenje, nesvjestica itd.) i umije da traži pomoć ako se loše osjeća - zna da je kretanje čovjekova prirodna potreba i da je svakodnevno kretanje uvjet za normalan rast, razvoj i funkcioniranje organizma - zna da čovjek posjeduje kretne sposobnosti, koje se mogu povećavati i prilagođavati potrebama čovjeka svakodnevnom vježbanjem u djetinjstvu i mladosti - zna da su za povećavanje nivoa i kvaliteta različitih kretnih sposobnosti potrebne i različite vježbe - zna zašto je igra posebno značajna za razvoj dječijih osobina i sposobnosti - zna ulogu dijelova tijela prilikom vježbanja - poznaje termine za označavanje osnovnih vježbovni položaja, stavova, pokreta i kretanja - zna tri kompleta jutarnjih vježbi u trajanju od po 12 minuta - zna pravilno izvesti raznovrsne forme prirodnih oblika kretanja, kao atletskih sadržaja: trčanje, visoki i niski start, skok u dalj iz mjesta i zaleta, skok u vis i bacanje predmeta - zna pravilno izvesti osnovne elemente gimnasike – vježbe oblikovanja: jačanja, istezanja i labavljenja - zna pravilno izvesti osnovne sadržaje planiranih elementarnih i sportskih igara - zna pravilno izvesti osnovne sadržaje planiranih elemenata ritmike, plesa i narodnih igara - Umije pantomimom i pokretom prikazati različite životne situacije
vrijednosti, stavovi i navike	<ul style="list-style-type: none"> - naviklo je pravilno držati tijelo pri sjedenju, stajanju i hodanju - pozitivno doživljava i vrednuje nastavu tjelesnog i zdravstvenog odgoja - upoznaje i prihvata svoje osobine, sposobnosti i ograničenja značajna za učešće u tjelesnoj aktivnosti - samostalno primjenjuje naučene modele tjelesne aktivnosti: jutarnja gimnastika, zagrijavanje i smirivanje organizma, igre - posjeduje pozitivno iskustvo uspjeha kroz ovladavanje sve složenijim kretnim zadacima - poznaje rodne (spolne) karakteristike, uvažava suprotan spol - uvažava kolektiv i međusobnu saradnju - podstiče prijateljstvo i strpljivo ponašanje u grupi - u igri je aktivno, interaktivno i kreativno - razvija smisao za takmičenje uz poštovanje pravila igre i takmičenja - Prepoznaje nesportsko ponašanje: gruba igra, kršenje pravila, nepristojno ponašanje - razvija dobre ekološke navike

SADRŽAJI TJELESNOG I ZDRAVSTVENOG ODGOJA

1. Osnovna znanja, metode očvršćavanja, načini samoregulacije i samokontrole: predvidjeti posebne časove (po jedan mjesečno), ili na drugi način upoznati učenike sa: osnovama zdravog života; neophodnosti održavanja lične higijene; značaju tjelesne kulture; štetnosti pušenja, alkohola, narkotika; pozitivnom uticaju sunca, zraka i vode na dječiji organizam; razvijanju kontrole pokreta, regulaciji tonusa mišića, pravilnom disanju i samomasaži; načinom praćenja promjena u njihovom razvoju, mjerenju mase tijela, mjerenju visine, mjerenju pulsa.

2. Općepripremni sadržaji: gimnastičke vježbe predstavljaju jedan od osnovnih sadržaja pripremnog dijela svakog časa, u njih ulaze: prosti oblici postrojavanja i prestrojavanja; vježbe oblikovanja (fiziološki: jačanja mišića i labavljenja mišića i umjerenog istežanja tetiva i mišića; topološki: ruku i ramenog pojasa, trupa, nogu i karličnog pojasa); veći dio općepripremnih vježbi bez sprava, sa spravama (loptice, palice, krugovi, lopte i kratke vijače), na spravama (švedska klupa, niska greda) i u parovima; opće pripremne vježbe u obliku postavljanja motoričkih zadataka; vježbe s raznim estetskim sadržajima. Veliki značaj ima prateća muzika, te aktivnost po grupama i kontrola discipliniranosti u grupi.

3. Hodanje i trčanje: kretanje u različitim formacijama; hodaње s ubrzavanjem i usporavanjem tempa; hodaње zadržanom brzinom; ciklična kretanja do dvije minute; trčanje na kraće i duže staze sa startom iz odgovarajućeg položaja.

4. Skakanje: preskoci kratke i duge vijače sunožnim odrazima; skokovi preko prirodnih horizontalnih i vertikalnih prepreka; nagazni skok na povišenje do 50 cm i saskok; skok udalj zgrčeno; skok uvis kosim zaletom, odrazom s lijeve ili desne noge.

5. Bacanje, hvatanje i gađanje: bacanje i hvatanje loptice na različite načine; dodavanje i hvatanje lopte u kretanju; gađanje lopticom u nepokretne i pokretne ciljeve s udaljenosti do 5 m; bacanje loptice o zid i hvatanje.

6. Penjanje, puzanje i provlačenje: penjanje na različite predmete (švedska klupa, švedski sanduk, uz kosinu, prirodni uspon i sl) i silaženje; puzanje i provlačenje u različitim kretnim manifestacijama (pojedinačno, u parovima, grupno.); kombinacija provlačenja, puzanja, hodaња, trčanja; provlačenje ispod raznih predmeta (grede, švedske klupe, razapete vijače).

7. Vučenje, potiskivanje i nadvlačenje: vučenje predmeta po tlu; vučenje i potiskivanje suvježbača uz korišćenje pomagala (palice, medicinke, vijače); grupno vučenje, potiskivanje i nadvlačenje.

8. Kotrljanje i kolutanje: kolut naprijed na povišenju; kolut naprijed i nazad povezano; stav na rukama uz pomoć; vaga zanoženjem.

9. Višenje i upiranje: zavjes za oba potkoljena; iz upora prednjeg spust naprijed; višenje i upiranje na spravama kao preprekama; naskoci i saskoci u upor, klečeći, čučajući i saskok; preskoci zgrčeno i raznoške.

10. Plesne strukture: vježbe napetosti i opuštanja; hodaње, trčanje i poskoci u raznim tlocrtnim oblicima; realizacija zadatog ritma; plesna struktura i plesni koraci.

11. Igre: elementarne, štafetne i timske igre; dječiji nogomet, rukomet i košarka.

12. Posebni sadržaji: vježbe ravnoteže sa otvorenim i sa zatvorenim očima (stajanje i hodaње na ograničenoj i podignutoj podlozi, okretanje tijela oko vertikalne i horizontalne ose, hodaње i trčanje sa oštrim okretanjem glave u stranu, skokovi, poskoci i okreti u mjestu, hodaње natraške, bočno i dijagonalno i sl.); **vježbe brzine** pojedinačnih pokreta i **frekvencije pokreta** istih i različitih amplituda (pokreti, kruženja i lupkanja rukama i nogama u različitim smjerovima); **vježbe koordinacije** (ruku: vođenje, hvatanje, odbojanje i prebacivanje lopte s jednom rukom, s obje ruke i naizmjenično - u stajanju, u hodu, u okretu; nogu: pisanje i crtanje nogama - po horizontalnoj, kosoj i vertikalnoj površini, poskoci i sunožni poskoci s okretima); **vježbe preciznosti** (ciljanjem: ciljanje rukom i nogom u metu, ciljanje rukom i nogom natraške, ciljanje štapom u pokretnu metu; gađanjem: gađanje horizontalnog, vertikalnog i pokretnog cilja rukom i nogom – naprijed, ustranu i natraške, gađanje glavom vertikalnog cilja);

13. Plivanje: Početak obuke plivanja se preporučuje od 4. razreda, ali ukoliko škola posjeduje odgovarajuće uvjete, obuka može početi i od 1. razreda. Sadržaji obuke su: plivanje u dubokoj vodi; ronjenje; plivanje pod vodom sa otvorenim očima; pravilno disanje; plutanja i klizanja na površini vode; igre u vodi; početno plivanje na grudima (kraul); početno plivanje na leđima (leđni kraul). plivanje na distancu. Plivanje predstavlja nezamjenjivo sredstvo za jačanje zdravlja djeteta, jer doprinosi normalnom razvoju, poboljšava rad kardiovaskularnog, respiratornog i nervnog sistema.

14. Skijanje: Usvajanje početnih elemenata, kao što su nošenje i stavljanje skija, kretanje bez i sa štapovima, prelaženje od 1 do 2 km, penjanje uz i spuštanje niz blagu padinu, padanje i ustajanje iz pada, i slično.

15. Varijabilni dio sadržaja: U skladu je sa individualnim potrebama učenika, ambijentalnim karakteristikama i mogućnostima.

16. Tjelesno-zdravstvene aktivnosti u toku nastavnog dana: Izvode se prije časova, za vrijeme časova i za vrijeme odmora. Gimnastičke vježbe prije časova sastoje se od nekoliko vježbi niskog inteziteta, ukupnog trajanja 5-7 minuta. Izvode se na početku prvog časa, pod nadzorom nastavnika. Cilj im je da povećaju radnu sposobnost učenika, da ih pripreme za predstojeću nastavu, kao i da preduprede negativne pojave izazvane dužim zadržavanjem u sjedećem položaju. Vježbe priprema nastavnik tjelesnog i zdravstvenog odgoja i mijenja ih petnaestodnevno. U toku časova vježbaju se 2-3 vježbe, usmjerene na relaksaciju mišića leđa, ruku i ramenog pojasa. Izvode se po odluci i uz kontrolu nastavnika, a treba ih raditi i za vrijeme rješavanja domaćih zadataka. Za vrijeme odmora preporučuju se vježbe sa loptama, vijačom, elementi plesa, elementarne i sportske igre. Pri kraju aktivnosti intezitet se smanjuje, da učenici budu spremni za slijedeći čas. Vježbe priprema nastavnik tjelesnog i zdravstvenog odgoja. Učenike neposredno nadgleda dežurni nastavnik, zajedno sa dežurnim učenicima.

17. Promocija tjelesne kulture i sporta: Cilj aktivnosti je promocija fizičke kulture i sporta, kao i uključivanje učenika u aktivno bavljenje tjelesnom i sportskom aktivnošću izvan škole. Mogu se organizirati kao: dani zdravlja i sporta; slobodne igre i takmičenja; prigodna sportska druženja.

S obzirom na ograničenja u nastavnom procesu, najveći uspjeh nastave tjelesnog i zdravstvenog odgoja bio bi da animira i pripremi učenike za svakodnevno vježbanje.

DIDAKTIČKO – METODIČKE NAPOMENE

Početno (inicijalno) i završno (finalno) stanje veže se za školsku godinu i za cikluse (prvi) osnovnog obrazovanja

U obrazovno-odgojnom procesu, odgoj je specifično ljudski - jer se koristi procesima mišljenja, čime se nastoji osjećajnu komponentu neke vrijednosti, stava ili navike utemeljiti na odgovarajućoj kognitivnoj osnovi. U konceptu tjelesnog odgoja, odgoj se koristi u širem značenju i obuhvata i pojam obrazovanja. To znači da se nastoji odgajati pomoću obrazovanja, što posebno dolazi do izražaja ako se proces zasniva na višim oblicima učenja, a ne na klasičnom i instrumentalnom čulnom uslovljavanju.

Program nastave tjelesnog i zdravstvenog odgoja u trećem razredu osnovne škole izražava kontinuitet ciljeva nastavnog predmeta u prvom ciklusu i usmjeren je na usvajanju osnovnih sadržaja tjelesnog i zdravstvenog odgoja, uz postupno uvođenje i onih sadržaja što su neophodni individualnim sposobnostima učenika, njihovim sklonostima i ambijentalnim osobinama. Smatra se da – slijedom ishoda u 1. i 2. razredu - postoji dovoljno saznanja o svakom učeniku o njegovim morfološkim, funkcionalnim i psihomotoričkim, te kognitivnim, konativnim i sociološkim karakteristikama, koja će osigurati da odgojni proces u potpunosti uvažava razvojne potrebe učenika i, ujedno, kod učenika izgradi aktivan odnos prema ličnim tjelesnom i zdravstvenom potrebama. Teorijski odgojni sadržaji trebaju biti u potpunoj vezi sa praktičnim sadržajima.

Uz stimuliranje optimalnog razvoja osobina i sposobnosti svakog djeteta – što je dominantan cilj – postupno se intenzivira proces usvajanje znanja i razvijanje sistema vrijednosti, stavova i navika. Ovaj uzrasni period je pogodan za razvijanje baznih psihomotoričkih sposobnosti koordinacije, ravnoteže, frekvencije pokreta, preciznosti i gibljivosti, za sticanje kretnih navika, kao i za realiziranje socijalizacijskih sadržaja. Neophodna je primjena igre, a posebno je važno pravilno nazivanje i demonstriranje svake vježbe, uz blagovremeno ispravljanje grešaka, kako bi dijete bilo u stanju da samostalno pravilno vježba. Nezamjenjiva je aktivna uloga roditelja (ili staratelja) u dostizanju najboljih ishoda za djecu u području tjelesnog i zdravstvenog odgoja.

Veoma je bitan odabir vježbi oblikovanja i zagrijavanja, a u cilju pravilnog rasta i razvoja. Akcenat treba da se stavi na vježbe zagrijavanja, istezanja vrata, te ni u kom slučaju se ne smiju izvoditi isti i nagli pokreti glave. Treba izbjegavati kretanje u čučnju zbog mogućih oštećenja zglobova. Naročito treba izbjegavati jačanje sklopa trbušnih mišića zbog povijanja kičmenog stuba. Kod skakanja treba paziti da svi poskoci budu u pokretima, a nikako veliki doskoci. Kod gimnastičkih preskakanja treba obratiti pažnju na mogućnosti učenika, te na veličinu i visinu predmeta koji se preskaču.